

ניתוח כמותי של ניכור הורי בתיקי בית המשפט הישראלי

מאת

ר' דוד ויסקופף

דיסרטציה

תורגם מאנגלית לעברית ע"י דייב גוטמן

מוגש כמילוי חלקי של הדרישות
עבור התואר
דוקטור לפסיכולוגיה בפסיכולוגיה ארגונית אנושית
בהתמקדות בהנהגה ארגונית

Touro University Worldwide, 2022

ועדת הדוקטורט :

ג'סיקה שומכר, דוקטור לפסיכולוגיה, ראש הועדה
דון קמפבל, דוקטור לחינוך, ועדה
מיכאל המליון, דר', ועדה
יאיר ממון, דר', ועדה

DocuSign Envelope ID: B1118E35-3CD5-482^a-B998-4888860DFCC39

אוניברסיטת טורו העולמית
בית הספר לפסיכולוגיה
לוס אלמיטוס, קליפורניה 90720

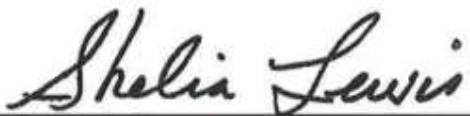
ניתוח כמותי של ניכור הורי בתיקי בית המשפט הישראלי

דיסרטציה, מאת

ר. דוד ויסקופף

הוגשה לפקולטת אוניברסיטת טורו העולמית תוך מילוי חלקי של הדרישות עבור התואר

דוקטורט בפסיכולוגיה אנושית וארגונית

אושרה ע"י: דר' שליה לואיס, ראש האוניברסיטה

DocuSigned by:
Alvin Domingo
8758A2379680481

דר' אלדווין דומינגו, מנהל בית הספר לפסיכולוגיה

תאריך: 12 באפריל, 2022

אנו החתומים מטה מאשרים כי קראנו דיסרטציה זו ואנו מאשרים אותה כהולמת מבחינת היקף ואיכות לתואר דוקטור בפסיכולוגיה אנושית וארגונית.

ועדת הדיסרטציה:

DocuSigned by:
Yair Maman
74ED3784E5494F8...

04-12-2022 | 3:48 PM EDT

דר' יאיר ממון חבר

DocuSigned by:
Jessica Shoemaker
B935C4E25F8B41C...

04-12-2022 | 2:40 PM EDT

דר' ג'סיקה שומאקר יו"ר

DocuSigned by:
Michael Hamlen
43837FBA0C01B46C...

04-14-2022 | 2:26 PM EDT

דר' מיכאל המלין חבר

DocuSigned by:
Dawn Campbell
A9D4872058504D5...

04-12-2022 | 2:21 PM EDT

דר' דון קמפבל חברה

© 2022
ר' דוד ויסקופף
כל הזכויות שמורות

יצירת קשר: rw70@yahoo.com

תודות

תודה לרחל סובר ולרקפת לירון ולמוטי לייבל ולתרומים אנונימים שתרמו לתרגום הזה.
התרגום של הדיסרטציה זו התאפשרה הודות לכולכם.

ניתוח כמותי של ניכור הורי

התרגום לדיסרטציה זו מוקדשת להורים האהובים ז"ל:

אסתר בלה בת לייבל פנחס

אברהם מיכאל הלוי בן שבתאי שמואל הלוי

זלדה בת יהודה

יצחק בן לב

הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יי הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם פן אבוא והכיתי את הארץ חרם (מלאכי ג: כג-כד)

תקציר

הניתוח הכמותי כולל שלוש שאלות מחקר.

- מהו הקשר בין החלטות בית משפט בענייני ניכור הורי ושכיחות וחומרת הניכור ההורי?
- לאור צו בית המשפט העליון של ישראל באוקטובר 2020, מהם הצרכים הנוכחיים בטיפול בתיקי ניכור הורי בישראל?
- האם על מדינת ישראל להרחיב את בית המשפט הייעודי של ארז שני בענייני ניכור הורי בתל אביב לתשתית כלל-ארצית?

כדי לענות על שאלות אלה, נפתח בניתוח של הפסיקה וההלכות של כל 430 החלטות בתי המשפט בישראל בנושא ניכור הורי שפורסמו בין 1996 ל-2020 במאגר הנתונים נבו. המחקר התמקד ב-198 תיקים בהם בית המשפט החליט כי התקיים ניכור הורי במהלך תקופה זו. לאחר מכן, בוצע ניפוי של 6,084 תיקים שפורסמו בהם היו סימנים לניכור הורי אך לא הייתה בהם התייחסות לניכור הורי. ניפוי זה בוצע על מנת למצוא החלטות שישמשו כקבוצת ביקורת עבור המחקר. כדי להשיג מטרה זו, בניתוח נעשה שימוש בניתוח תוכן שיטתי כמותי על מנת לזהות תיקים הדומים ככל הניתן ל-198 התיקים בקבוצת היעד. נמצאו 86 תיקים מבתי המשפט בערכאות הנמוכות בעלי דמיון רב לקבוצת היעד. קבוצת היעד גם היא כללה 86 תיקים מבתי משפט בערכאות הנמוכות. לפיכך, במחקר בוצע ניתוח כמותי של 86 התיקים מבתי המשפט בערכאות הנמוכות בקבוצת הביקורת לצורת השוואה עם 86 התיקים מבתי המשפט בערכאות הנמוכות בקבוצת היעד. בעוד שבניתוח נמצאה מובהקות סטטיסטית מבחינת משך זמן וחומרה, הממצא המשמעותי ביותר היה תוכנית פיילוט בתל אביב אשר הקימה בית משפט ייעודי ב-2019. בית משפט ייעודי זה צמצם משמעותית את משך הזמן, שכיחות וחומרת הניכור ההורי בהחלטותיו. לפיכך, הניתוח ממליץ על הרחבת הפיילוט מתל אביב לתשתית כלל-ארצית עם המלצות עבור רשויות ספציפיות בישראל.

תוכן עניינים

iv	תודות
vi	תקציר
vii	תוכן עניינים
ix	טבלת איורים
1	פרק 1: מבוא
2	רקע
3	הצהרת הבעיה
6	תשתית רעיונית
7	שאלות מחקר
8	פרק 2: סקירת ספרות
8	פרסומים בינלאומיים
8	ספקנים
9	תומכים
12	פרסומים ישראליים
14	הפסיקה וההלכות בישראל
16	סיכום
17	פרק 3: מתודולוגיה
17	אוכלוסייה ומדגם
18	מכשור והליך
19	ניתוח נתונים
20	פרק 4: תוצאות
20	בעלי דין ילדים
20	מפגשים מפוקחים
21	מגדר
22	סוגי ומיקומי בתי המשפט
25	בתי הדין הרבניים
25	משך הזמן
27	חומרת הניכור
28	ניתוח דו-משטני
29	ניתוח מרובה משתנים
29	זמן לפי ישוב
30	חומרה לפי ישוב
31	שכיחות ארצית
31	תל אביב
31	תל אביב – משך זמן
31	תל אביב – חומרה
32	תל אביב – שכיחות
33	פרק 5: דיון
33	פירוש הממצאים
33	הפסיקה וההלכות
33	חזקת הגיל הרך
35	מזונות
37	בעלי דין קטינים
37	מפגשים מפוקחים
38	מגדר
39	היעדר אחריותיות ביחידות הסיוע
41	באופן כללי
43	דוקטרינת טובת הילד
44	פיליפ מרכוס
46	אבן דרך ב-2017
47	ארז שני
51	הלפרין-קדרי ואח' (2020)
52	השלכות
53	מחקר עתידי
53	מסקנות
55	פרק 6: המלצות
55	מערכת המשפט

57	משרד הרווחה
58	משרד הבריאות
59	הכנסת
61	סיכום
62	מקורות
70	נספח א :
71	נספח ב :
74	נספח ג :

טבלת איורים

7.....	איור 1 : משתנים בלתי-תלויים ותלויים
22.....	איור 2 : בעלי דין לפי מגדר
23.....	איור 3 : מספר ההחלטות לפי מיקום
26.....	איור 4 : משך הזמן בו התיקים היו פתוחים
27.....	איור 5 : השוואה של חומרת הניכור ההורי
28.....	איור 6 : תרשים רגרסיה לינארית של חומרה לאורך זמן
46.....	איור 7 : ההחלטות של מרכוס על תרשים רגרסיה לינארית

פרק 1: מבוא

ד"ר ריצ'רד גרדנר (Gardner, 1985) טבע את הביטוי "תסמונת ניכור הורי" כדי לתאר את התופעה המתקיימת בדרך כלל במקרי גירושין בהם ההורה המשמורן מפנה את הילד נגד ההורה הלא-משמורן. הילדים במקרים אלה מפתחים טינה חסרת הגיון כלפי ההורה ה"מנוכר". Templer et al. (2017) חזרו ואישרו שלתופעה זו קיימות שלוש רמות חומרה, עם עד 8 תסמינים במקרים חמורים. בעוד שהמונח באנגלית הוא לעתים "Parental Alienation Syndrome" (תסמונת ניכור הורי) ולעתים "Parental Alienation" – בעברית, המונח הוא "ניכור הורי", שתרגומו הוא "Parental Alienation". לפיכך, דיסרטציה זו משתמשת במונח "ניכור הורי" על מנת לשמור על עקביות בין שתי השפות.

אבחנת הניכור ההורי עוררה מחלוקת בינלאומית בבתי המשפט, בקליניקות ובאקדמיה במשך עשורים. Templer et al. (2017) אישרו שקיימת הסכמה כללית בספרות החוקית והאקדמית שאכן מתקיים ניכור הורי. המבקרים טוענים לעתים קרובות שההכרה בניכור הורי מפרה את זכויות האיש. לדוגמה, World Health Organization (2019) הכיר בניכור הורי (ללא התסמונת) כהפרעה פסיכולוגית בטייטה של פרסומו סיווג מחלות בינלאומי (ICD-11). Neilson et al. (2019) שלחו תזכיר לארגון הבריאות העולמי המתנגד לכלילת ניכור הורי ב-ICD-11 הקרוב, בטענה כי כלילתו מפרה את השוויון המגדרי. החתומים הישראליים על תזכיר זה כללו את גלי עציון, דפנה הקר, רות הלפרין-קדרי, דנה אייזנר-לביא, ומרכז רקמן באוניברסיטת בר אילן. כל החתומים הישראליים היו מומחים בחוקי מגדר ולא בפסיכולוגיה או רפואה. בשנה שלאחר מכן, World Health Organization (2020) הסיר את המונח "ניכור הורי" מהטייטה המעודכנת של ה-ICD-11. הגרסה הסופית של ה-ICD-11 מתוכננת לפרסום ב-2023, והניסוח המדויק של הסעיף שנקרא כרגע "בעיות בקשרי מטפל-ילד" עדיין נתון לוויכוח.

בישראל, בית המשפט העליון (2020) הוציא צו הנקרא "הוראות נוהל של נשיאת בית המשפט העליון" על מנת להתערב ולהגן על הקשרים בין ילדים והוריהם. הצו קובע:

בכל מקרה של פגיעה בקשר בין הורים לילדיהם ובשל החשש להתפתחותו הרגשית התקינה של הילד, לממד הזמן חשיבות והשפעה מכרעת על התמודדות והתערבות יעילים בבעיות בקשר שבין הורים לילדיהם הקטינים (פסקה 1).

טרם בוצעה הערכת צרכים שעברה ביקורת עמיתים לגבי האופן שבו על ההנהגה הישראלית לטפל במקרי ניכור הורי בהתאם לצו המוזכר לעיל. כיום, קיים בית משפט אחד בתל אביב המתמחה בתיקי ניכור הורי, אך אף תחום שיפוט עדיין לא הלך בעקבותיו (וגם לא קיימת תשתית לאומית למטרה זו).

מטרת ניתוח זה היא להתחיל בתהליך הערכת הצרכים עם שאלת המחקר – האם קיים קשר בין החלטות בית המשפט במקרי ניכור הורי לשכיחות וחומרת הניכור ההורי. מכיוון שהקשר של טיפול זה הוא בתוך המערכת המשפטית, מחקר זה יעסוק בניתוח החלטות בית משפט שפורסמו בנושא ניכור הורי. בכך, ניתן

להתחיל בתהליך הערכת הצרכים במסגרת הסביבה המתפתחת במערכת המשפט הישראלית על מנת לסייע בקביעת הצעד הבא של מדינת ישראל בהתמודדות עם ניכור הורי.

רקע

הדיון המודרני אודות ניכור הורי החל עם Gardner (1985). הוא הדגיש כי סרבנות קשר אינה זהה לניכור הורי (הסינדרום). סרבנות קשר היא תגובתו של ילד להתעללות, הזנחה, או נטישה, בעוד שניכור הורי (הסינדרום) הינו דחייה פתאומית וחסרת היגיון של הורה שהיה אהוב קודם לכן. הוא הבחין בין שלוש רמות חומרה – קלה, מתונה, וחמורה. העניין בניתוח זה הוא בעיקר ברמה החמורה של ניכור הורי. במקרים חמורים, הורים משמורנים מעלים האשמות שווא של התעללות על מנת להשריש ניכור הורי אצל הילדים. Gardner (1985) תיאר שמונה תסמינים של סינדרום הניכור ההורי. Baker (2008) פירטה תסמינים אלה כדלקמן:

- מסע הכפשה – ילד מסרב לקשר עם הורה שהיה אהוב קודם לכן. בנוסף, הילד מביע שנאה, בוז, או פחד כלפי ההורה המנוכר אותו הילד אהב קודם לכן.
- רציונליזציות רעועות, טיפשיות, ואבסורדיות - כאשר מטפלים שואלים את הילד לגבי השינוי הפתאומי בקשר, הילד מספק תשובה מעורפלת או תירוצים טיפשיים כגון היותו של ההורה המנוכר משעמם או מכוער. לחליפין, הילד מעלה האשמות שווא נגד ההורה המנוכר.
- היעדר דו-ערכיות אודות ההורה המנוכר – הילד מביע נאמנות עזה להורה המנוכר בעוד הוא מביע עוינות כנגד ההורה המנוכר.
- תסמונת "החושב העצמאי" – גם ההורה המנוכר וגם הילד עומדים על כך שהילד הגיע למסקנות אלה בכוחות עצמו.
- היעדר אשמה לגבי היחס להורה המנוכר – לא ההורה המנוכר ולא הילד מביעים אהדה כלשהי להורה המנוכר.
- תמיכה חוזרת בהורה המנוכר בסכסוך בין ההורים – הסכסוך בין ההורים הופך לעניין של שחור ולבן עבור הילד, בו ההורה המנוכר תמיד צודק וההורה המנוכר תמיד טועה.
- נוכחותם של תרחישים מושאליים – הילד מעלה טענות נגד ההורה המנוכר אשר לא ייתכן כי הילד היה עד להן בעצמו, כגון אי תשלום מזונות על ידי ההורה המנוכר. מקורן של טענות אלה הוא בהורה המנוכר.
- דחייה של המשפחה המורחבת – כפי שהילד דוחה הורה שהיה אהוב קודם לכן, הוא עשוי גם לדחות קרובי משפחה של ההורה המנוכר שהיו אהובים קודם לכן.

הצהרת הבעיה

החל ב-2019, מערכת המשפט הישראלית השיקה תכנית פיילוט בתל אביב על מנת להתמודד עם ניכור הורי. ראוי לציין שבית המשפט לענייני משפחה בישראל אימץ מודל של משפטנות טיפולית בו רשויות משפטיות ורשויות הרווחה משתפות פעולה בתיקים בבית המשפט לענייני משפחה – כולל תיקי ניכור הורי. הרשויות המשפטיות ורשויות הרווחה מסתמכות על מחקרים לקביעת המדיניות שלהן. עם זאת, רובם של מחקרים אלה לא עברו ביקורת עמיתים וכוללים נתונים מוטעים ותוצאות מלאכותיות. לדוגמה, באייר טופילסקי ואח' (2015) ערכו מחקר שמומן על ידי משרד הרווחה על מנת להציג את הקשר בין בוררות חובה חדשה במסגרת יחידות הסיוע שליד בתי המשפט לענייני משפחה בכל עתירה המוגשת לבית המשפט לענייני משפחה לבין שביעות רצון מוגברת של הלקוחות. הדוח החיובי הביא לתוספת של מיליארדי שקלים לתקציב השנתי של משרד הרווחה (אשר מימן את המחקר). באייר טופילסקי ואח' (2015) ערכו סקרים טלפוניים עם לקוחות אשר הסכסוכים במקרים שלהם נפתרו בהצלחה בין נובמבר 2012 ליולי 2013. הקבלה של לקוחות למחקר בוצעה על ידי פקידות הסעד אשר להם עצמם היה עניין אישי בתוצאות הדוח. הלקוחות סוננו מראש על ידי העובדים הסוציאליים של יחידות הסיוע על מנת להחליט מי ישתתף בסקרים. נראה שהמחקר היה מלא בהטיה מחקרית על מנת להבטיח תוספת תקצוב משמעותית עבור משרד הרווחה. מנגד, גישה עצמאית מבוססת-ראיות יכלה להיות אמינה יותר. בניגוד לממצאי הדוח, נראה שחודשי הבירוקרטיה הנוספים אותם היו צריכים לעבור הורים מנוכרים על מנת לבקש סיוע מהרשויות החריפו את הניכור ההורי.

כפי שצוין במבוא, בית המשפט העליון בישראל (2020) הוציא צו הנקרא "הוראות נוהל של נשיאת בית המשפט העליון" על מנת לכונן נהלים תפעוליים עבור כל בתי המשפט בארץ אשר, בין היתר, מבטיחים קשר עקבי בין הורים וילדים. נראה שתוכנית הפיילוט בתל אביב הצליחה וניתן היה להרחיב אותה לתשתית לאומית. עם זאת, טרם בוצעה הערכת צרכים שעברה ביקורת עמיתים לגבי האופן שבו על ההנהגה הישראלית לטפל בתיקי ניכור הורי בהתאם לצו לעיל. כיום, בית המשפט היחיד בתל אביב המתמחה בתיקי ניכור הורי בהתאם לצו לעיל הוא בית המשפט הייעודי היחיד בישראל. אף אחד מתחומי השיפוט האחרים עדיין לא הלך בעקבותיו (וגם לא קיימת תשתית לאומית למטרה זו). יתר על כן, קיימים מחקרים ישראליים מועטים אודות ניכור הורי, ולא בוצע אף מחקר שעבר ביקורת עמיתים בחמש השנים האחרונות.

חודש לאחר צו בית המשפט העליון, הלפרין-קדרי ואח' (2020) כתבו מכתב המבקר את הצו ואת תכנית הפיילוט בתל אביב. רבים מהחוקרים על מכתב זה היו חתומים גם על Neilson et al. (2019). המכתב הטיל את האשמה בקריסת הקשר עם הילדים על ההורים המנוכרים. הם טענו כי "תריסרי

מחקרים" ברחבי העולם הוכיחו כי ניכור הורי אינו מדעי. עם זאת, המחקרים היחידים שעברו ביקורת עמיתים שצוטטו על ידיהם היו Mercer (2019) ו-Meier (2020). Lorandos (2020b) הפריך את שני מחקרים אלה כלא מדעיים ופירט כיצד הם השתמשו בנתונים מוטעים ותוצאות מלאכותיות. הלפרין-קדרי ואח' (2020) טענו עוד כי לא קיים אף מחקר אחד שעבר ביקורת עמיתים בעולם אשר נתן תוקף מדעי לאבחנת הניכור ההורי. טענה זו עמדה בניגוד לביקורת הספרות שהגישו בר-און ומזא"ה (2019) למשרד הרווחה. בנוסף, ספריית אוניברסיטת טורו מכילה מעל 1,600 פרסומים שעברו ביקורת עמיתים אודות ניכור הורי, כאשר מעל 100 מהם פורסמו מאז 2021. בר-און ומזא"ה (2019), Lorandos (2020a), Lee- Maturana et al. (2020), ו-Miralles et al. (2021) כיסו רבים מפרסומים אלה שעברו ביקורת עמיתים בסקריהם השונים.

המכתב עוד טען כי 8% מהילדים בישראל דיווחו על כך שהם עברו התעללות מינית ועל כך ש-80% מהמתעללים היו גברים במשפחותיהם. המכתב לא ציין כמה מתקריות אלה עירבו הורים אשר התעללו מינית בילדיהם שלהם. כאשר גברים אלה נתפסו, לפי המכתב, הם יכלו לכאורה לטעון לניכור הורי על מנת להסתיר את פשעיהם. כמעט כל הטענות לניכור הורי מועלות ספציפית על ידי הורים מנוכרים. גם ללא בדיקה מעמיקה, הטענה שהועלתה על ידי הלפרין-קדרי (2020) הייתה הסחת דעת. העובדה כי פלח קטן מהאוכלוסייה התעלל מינית בקרובי משפחתם אינה יכולה להתפרש כטענה שאחוז משמעותי מההורים המנוכרים משני המינים מטעים את מערכת המשפט לקבלת טענות שווא של ניכור הורי. בנוסף, Mackenzie et al. (2020), כמו גם Harman & Lorandos (2021) מפרטים כיצד הסתה כזו כפי שהועלתה במכתב של הלפרין-קדרי ואח' (2020) יוצרת אווירת פרנויה בבית המשפט לענייני משפחה אשר גורמת לטראומה נוספת לילדים בתיקי ניכור הורי.

המכתב טען כי "בשנים האחרונות", בית המשפט נטל באגרסיביות את המשמורת מאימהות מגנות והעביר אותה לידיהם של אבות מתעללים, ובסופו של דבר החזיר את המשמורת לאימהות לאחר שגילה התעללות נוספת בילדים בבתי אבותיהם. השתמע מכך שתוכנית הפיילוט בתל אביב נכשלה בהגנה על ביטחונם של הילדים. לפני דיסרטציה זו, לא בוצע ניתוח מדעי שעבר ביקורת עמיתים אשר בחן בקפידה את הישגי תכנית הפיילוט בתל אביב על מנת לאשר או לשלול האשמות אלה. הלפרין-קדרי ואח' (2020) הפיצו מכתב זה לרשויות שונות במערכת בתי המשפט ובמערכת הרווחה. אם כי הוא לא הביא לסגירת תכנית הפיילוט בתל אביב, הוא גרם להסתייגות מערכתית מהרחבת תכנית הפיילוט מתל אביב לתשתית כלל ארצית.

Morag (2015) הביעה חשש כי עקב ההבדלים בין מערכות המשפט האמריקאית והישראלית, לא ניתן ליישם את הטיפול בניכור הורי בישראל כפי שהוא נעשה בארה"ב, וכי ניכור הורי, כפי שבא לידי ביטוי בתורתו של גרדנר, לא מעניק חשיבות מספקת לרצונותיו ודעותיו של הילד כפי שנדרש על ידי אמנת

האוו"ם בדבר זכויות הילד. היא ציינה כי ארה"ב אינה חתומה על אמנה מסוימת זו, בעוד ישראל כן חתומה עליה. אם כי לא היה בסיס עובדתי לטענה לעיל נגד אימוץ דפוסי פעולה ממערכת המשפט האמריקאית, בכל זאת, הלך רוח זה הציב אתגר בפני אימוץ אסטרטגיות מבתי המשפט האמריקאיים על מנת לפתח תשתית מגובשת לטיפול בניכור הורי בבתי המשפט בישראל.

Marcus (2019a) שיבח את פקידות הסעד בישראל כמובילות במשפטנות הטיפולית עם שיפורים עקביים המבוססים במידה רבה על המחקר של באייר טופילסקי ואח' (2015). הוא הציע שאנשי מקצוע שונים בקהילתו של הילד יפקחו על ההורים וידווחו לפקידות הסעד על התעללות. טענתו כי מערכת בתי המשפט הישראלית נמצאת בחוד החנית של רווחת הילד סתרה את טענתה של Morag (2019a), אשר ביקרה את היישום הלקוי של אמנת האוו"ם בדבר זכויות הילד בידי מדינת ישראל. היא גם סתרה את הנתונים המופיעים בספרות הנדונה בניתוח זה. לפני תוכנית הפילוט ב-2019, לא הייתה קיימת מדיניות מבוססת עבור בתי המשפט לטיפול בתיקי ניכור הורי, וגם פקידות הסעד לא הציעו טיפול ייעודי. מערכת המשפט הישראלית טרם כוננה תשתית לאומית עקבית וברורה לטיפול בניכור הורי שתעמוד בצו בית המשפט העליון (2020). העיקרון המנחה העיקרי היה חוק בית המשפט לענייני משפחה (1995)¹, אשר העניק לשופטי בית המשפט לענייני משפחה סמכויות רחבות ומעורפלות לקבל החלטות תחת הכוונתן של פקידות הסעד אשר נחשבו "לטובת הילד" ללא מאפיינים מוגדרים כלשהם. למעט ארז שני, אשר נדון בו בפרקים 4 ו-5, הפסיקה וההלכות בנושא ניכור הורי נוטות להיות מבולגנות ואף סותרות. לכן קשה ליישב את קביעתו של מרכוס כי מערכת כזו הינה מתקדמת יותר בנושא הניכור ההורי מאשר כל מדינה אחרת בעולם. אם מדינת ישראל הייתה מרחיבה את המודל של שני בתל אביב לתשתית לאומית, אזי יכול היה להתאפשר למדינת ישראל להפוך למובילה עולמית בהתערבות בניכור הורי.

המחוקקים בישראל, על פי רוב, התעלמו מניכור הורי. מוניקנדס-גבעון (2019)² כתב מדריך מדיניות עבור הכנסת. המדריך הכיר בכך שלא קיימת חקיקה בנושא ניכור הורי – היעדר החקיקה סיבך את ההתערבות ואת הטיפול. ניסיון קודם להעביר חקיקה שכזו כשל. המדריך הציע אמצעים בתקווה שחקיקה כזו תעבור בעתיד. אלה כללו אבחנה וטיפול. בעוד שהמדריך הסביר את הצורך באבחנה וטיפול, הוא לא כלל קריטריונים מפורשים. במקום זאת, הוא סיפק סקירה כללית רחבה של הנושא ואת הצורך בפעולה. נכון ל-2020, מדיניות הקשורות לניכור הורי התקיימו בעיקר באמצעות פסיקה והלכות לא שיטתיות שלעיתים סתרו אלה את אלה.

¹ החוק מופיע באתר הכנסת:

https://www.knesset.gov.il/review/data/heb/law/kns13_familycourt.pdf

² המדריך זמין באינטרנט:

https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/362831bc-ad82-e911-80f1-00155d0a9536/2_362831bc-ad82-e911-80f1-00155d0a9536_11_13679.pdf

בר-און ומזא"ה (2019)³ ערכו סקירת ספרות עבור משרד הרווחה. הסקירה שלהם כללה מחקרים כמותיים ואיכותניים בנושא ניכור הורי. זו הייתה סקירה פסיכולוגית וחוקית בינתחומית שנועדה לסייע למשרד הרווחה לפתח מדיניות בנושא ניכור הורי – בייחוד במקרים חמורים. סקירת ספרות זו אישרה את הממצאים של סקרים וסקירות בינלאומיים שעברו ביקורת עמיתים. הממצא העיקרי היה שההשפעות ארוכות-הטווח של ניכור הורי השפיעו בצורה שלילית על ילדים מכל המגדרים, אפילו עד גיל הבגרות. ראוי לציין כי Neilson et al. (2019) שלחו תזכיר לארגון הבריאות העולמי (WHO) המתנגד להכללה המוצעת של ניכור הורי כהפרעה פסיכולוגית בפרסום ה-ICD-11. בעוד שתזכיר זה כשלעצמו לא היה פרסום שעבר ביקורת עמיתים, המחברים ורבים מהחותרים היו אקדמאים אשר מפרסים מאמרים בכתבי-עת שעוברים ביקורת עמיתים. לפיכך, תזכיר זה השפיע על ה-WHO בדיוניו על ניכור הורי ועל ה-ICD-11 הקרוב. התזכיר טען שה-WHO יפר את השוויון המגדרי אם הוא יכלול ניכור הורי כהפרעה פסיכולוגית ב-ICD-11 הקרוב. חתומים ישראלים על תזכיר זה כללו את גלי עציון, דפנה הקר, רות הלפרין-קדרי, דנה אייזנר-לביא, ומרכז רקמן באוניברסיטת בר אילן. כל החתומים הישראלים היו מומחים בחוקי מגדר, ואף אחד מהם לא היה מומחה בפסיכולוגיה או רפואה (הנושאים היחידים אליהם מתייחס ה-ICD-11). בנוסף, כל החתומים הישראלים הינם בעלי השפעה פוליטית על הרשויות הישראליות בנושאים שונים, ביניהם ניכור הורי.

תשתית רעיונית

בניתוח זה נעשה שימוש בתיאוריה מבוססת עם גישה אינדוקטיבית כתשתית תיאורטית כך שהנתונים יוכלו להניע את התיאוריה ולא שהשערה תשפיע על הנתונים. על ידי נקיטה בגישה מדעית קפדנית לנתונים, ניתוח זה משמש להצגת דפוסי פעולה מבוססי-ראיות במדינת ישראל כהערכת צרכים ללא הפרעה לתשתית המתפתחת של מערכת המשפט הישראלית לטיפול בתיקי ניכור הורי. חיוני שההנהגה תפעל באווירת שיתוף פעולה במהלך תהליך הקמת תשתית לאומית ברורה ועקבית. בעוד ההנהגה מציגה לדוגמה את הבעיות השוטפות בטיפול בתיקי ניכור הורי – ניתן להנהיג דפוסי פעולה מבוססי-ראיות גם בתשתית המנהלית הישראלית.

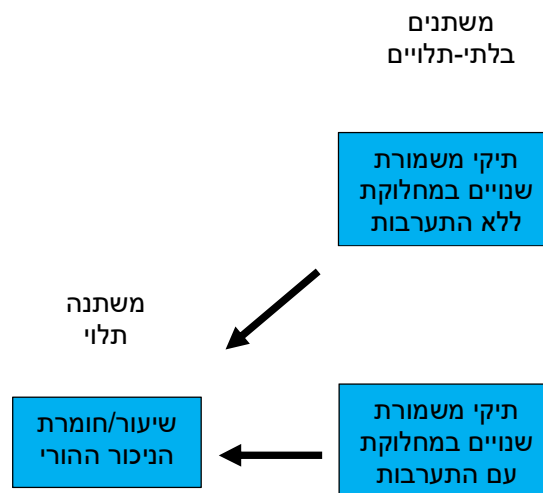
ניכור הורי הוא נושא שנוי במחלוקת אותו מדינת ישראל החלה לקחת ברצינות בשנים האחרונות. ההתחלה הייתה ב-2019 עם תוכנית פיילוט בתל אביב. באוקטובר 2020, בית המשפט העליון ציווה על כל תחום שיפוט ליצור תשתיות על מנת "להבטיח קשר בין הורים וילדים". צו זה יכול להוות זרז לתשתית

³ המסמך זמין באינטרנט:

<https://mazeh.co.il/source/Articles/-/%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%99-%D7%A1%D7%A7%D7%99%D7%A8%D7%AA-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%93%D7%A8-%D7%A2%D7%A0%D7%91%D7%9C-%D7%91%D7%A8-%D7%90%D7%95%D7%9F.pdf>

שיתופית בינתחומית כלל-ארצית שתעסוק בניכור הורי. אחד המכשולים לניהול יעיל של ניכור הורי בישראל הוא היעדר מחקר מדעי מקומי בנושא. מבקרים כגון עציון, הקר, הלפרין-קדרי, אייזנר-לביא, ומרכז רקמן באוניברסיטת בר אילן מתנגדים לקדמה בנושא ניכור הורי בישראל ללא מחקר מבוסס-ראיות התומך בטענותיהם. לפיכך, בניתוח זה נעשה שימוש במחקר מבוסס-ראיות על מנת להתחיל בהערכת צרכים המבוססת על נתונים מהחלטות בבתי המשפט בישראל שפורסמו במאגר הנתונים נבו. השלב הראשון היה עריכת ניתוח של החלטות בית משפט שפורסמו הקשורות לטענות לניכור הורי והשוואתן להחלטות שפורסמו במקרים דומים אך לא התייחסו לניכור הורי. הנתונים שפורסמו אפשרו לניתוח זה לבחון את הקשר בין החלטות בית המשפט בנושא ניכור הורי והשכיחות או החומרה של הניכור ההורי.

איור 1: משתנים בלתי-תלויים ותלויים

שאלות מחקר

1. מהו הקשר בין החלטות בית המשפט בנושא ניכור הורי והשכיחות או החומרה של הניכור ההורי?
2. לאור צו בית המשפט העליון של ישראל באוקטובר 2020, מהם צרכי הטיפול הנוכחיים עבור תיקי ניכור הורי בישראל?
3. האם על מדינת ישראל להרחיב את בית המשפט הייעודי של ארז שני בענייני ניכור הורי בתל אביב לתשתית כלל-ארצית?

פרק 2: סקירת ספרות

פרסומים בינלאומיים

כפי שצוין במבוא, הדיון המודרני אודות ניכור הורי החל עם Gardner (1985). הוא הבחין בין שלוש רמות חומרה – קלה, מתונה, וחמורה. במקרים חמורים, הורים משמורנים מעלים האשמות שווא של התעללות (כולל התעללות מינית) על מנת להשריש ניכור הורי אצל הילדים. הוא זיהה עד שמונה תסמינים של ניכור הורי, בייחוד במקרים חמורים, אשר פורטו על ידי Baker (2008), וקיבלו אישור מחדש על ידי Templer et al. (2017) ו-Lorandos (2020a).

ספקנים

Lubit (2019) ביקר כל אחד משמונה התסמינים של ניכור הורי כפי שהוגדרו על ידי Gardner (1985). לגבי שמונת המאפיינים, Lubit (2019) טען כי כולם חוץ מאחד היו טענות "דלת אחורית" על מנת להעביר משמורת ילדים מהורה אחד לאחר. לטענתו, המאפיין הלגיטימי היחיד הוא "דחייה פתאומית של הורה שהיה אהוב קודם לכן ללא סיבה", אשר התאים ל"מסע השמצה". הוא ערך ראיונות איכותניים עם 14 ילדים בגילאי 9-15 במקרים בהם אובחן ניכור הורי, והוא אישר קיום ניכור הורי במקרה יחיד. הוא הסיק כי יש לערוך מחקר כמותי לפני שתומכי אבחנת הניכור ההורי יוכלו לטעון כי התיאוריה הינה מדע לגיטימי.

Mercer (2019) ערכה סקירת ספרות של פרסומים שעברו ביקורת עמיתים בנושא ניכור הורי וכללה עדויות של חמישה מבוגרים אשר עברו טיפולים עבור ניכור הורי בילדותם. המאמר טען כי אבחנת ניכור הורי דורשת קריטריונים ברורים. המסקנה הייתה שהטיפולים הזיקו לילדים ובד בבד נטען כי תומכי הניכור ההורי לא השתמשו בדפוסי פעולה מבוססי-ראיות בגישותיהם. כפי שצוין בפרק 1, Lorandos (2020b) הפריך את המאמר הזה.

באופן דומה, Shaw (2019) טען כי אבחנת ניכור הורי אינה מדעית ולא הגנה על ילדים מפני התעללות. בעוד שהרף הנדרש להרשעה פלילית היה מעבר לספק סביר, הוא טען כי על הרף להתעללות להיות הצטברות הראיות. המאמר טען כי "רוב המומחים" אינם מכירים בניכור הורי – עם זאת, המאמר גם לא כימת או ציטט מקורות אשר תומכים בטענה זו.

התנגדות נוספת לניכור הורי הובעה על ידי Milchman et al. (2020) בשני מאמרים. היא תיארה ניכור הורי כתגובה "מיזוגנית" למאמצים לכלול התעללות מינית בילדים כהפרעה פסיכולוגית. הטענה הייתה שאבות היו אלה שבדרך כלל עמדו בפני האשמות של התעללות מינית בילדיהם. כאשר האשמות אלה התבררו ככזונות, יש לסווג את הטראומה שהילדים חוו כהפרעה פסיכולוגית. בעוד שהיא טענה

שניכור הורי, כפי שהותווה על ידי Gardner (1985), סיפק תירוץ לאבות מתעללים אלה להתחמק מההאשמות בבית המשפט ותו לא. אימהות אשר ניסו להגן על ילדיהן מהתעללות מינית בידי אבות כאלה יכלו לעמוד בפני האשמות של ניכור הורי. היא טענה כי לתומכים בניכור הורי חסרו רעיות מדעיות שיתמכו בקיומו מלכתחילה. Bernet (2020) ו-Lorandos (2020b) הפריכו את שני המאמרים האלה. Rao (2021) טענה נגד מתן אפשרות למומחים לניכור הורי להופיע בבתי משפט. היא טענה כי המקור לניכור הורי הוא "תיאוריה אנטי-פמיניסטית". אלה שהתנגדו לתיאוריה היו "תומכי אלימות במשפחה" – לכאורה פמיניסטים או פמיניסטיות שיתמכו בהתנגדות לאלימות המשפחה. הקבוצה הפמיניסטית התנגדה לשימוש בניכור הורי בבית המשפט מכיוון שהוא עשוי לערער על ביטחון של אימהות משמורניות וילדיהן מפני אלימות המשפחה המוסווית כטענות לניכור הורי. למרבה האירוניה, הדוגמה במבוא למאמר זה כללה מקרה בו האב היה ההורה המשמורן, והבת העידה נגד האם הלא-משמורנית בהאשמות של אלימות במשפחה מצד האם. המאמר ציין שאף ארגון מדעי לא אימץ את הניכור ההורי כאבחנה רשמית. היא טענה שקיים היעדר קבלה כללית לניכור הורי בתחומים המקצועיים הרלוונטיים. בנוסף היא טענה להיעדר נתונים כמותיים הניתנים לתצפית, ברי-בחינה, ומדידים ברמה הלאומית שיוכלו להוכיח את אבחנת הניכור ההורי. לכן, ניכור הורי אינו עומד בקני המידה המשפטיים האמריקאיים על מנת להיות קביל בבתי המשפט האמריקאיים.

תומכים

אלו אשר תמכו בניכור ההורי כהפרעה פסיכולוגית מהווים את רובה של הספרות שעברה ביקורת עמיתים. בניגוד לביקורות על כך שלניכור הורי חסר מחקר מדעי, Lee-Maturana et al. (2020) ערכו סקירת ספרות של פרסומים במאגרי נתונים אקדמיים אשר התייחסו להורים מנוכרים בתיקי ניכור הורי. על הפרסומים היה לעבור ביקורת עמיתים והם פורסמו בין השנים 2006 ל-2018. רוב המחקרים הגיעו מארה"ב וארצות דוברות אנגלית, כאשר מחקר אחד היה מישראל. בסקירה היו מחקרים כמותיים, איכותניים, ומשולבים. למרות הטענה ב-Milchman et al. (2020) אשר התמקדה בהורים שהיו בעיקר אבות, הספרות הציגה חלוקה כמעט שווה בין אבות ואימהות כהורים מנוכרים. למעשה, המחקר הישראלי בסקירת הספרות (Finzi-Dottan et al., 2012) היה מחקר איכותני על אימהות מנוכרות באופן בלעדי. המסקנה מסקירה זו הייתה שקיים פער בספרות לגבי הורים מנוכרים ומחקרים מתרבויות אחרות מחוץ לארה"ב ושיש לערוך מחקרים נוספים כאלה.

Baker (2005) ערכה ראיונות איכותניים עם 38 מבוגרים שהיו קורבנות לניכור הורי בילדותם. באשר למגדר, 2/3 מהמשתתפים היו נשים, 1/3 היו גברים, ואף אחד לא הזדהה כמגדר אחר שאינו גבר או אישה. ההתמקדות הייתה בהשפעות ארוכות-הטווח של ניכור הורי על ילדים – אף לא אחת מהן הייתה חיובית. חומרת ההשפעה הפסיכולוגית השלילית כלל שנאה עצמית, אלכוהוליזם, ואפילו נטיות אובדניות.

Aloia & Strutzenberg (2019) ו-Bentley & Matthewson (2020) אישרו את הממצאים האלה במחקרים עדכניים יותר.

Garber (2011) היה מקרה בוחן שזיהה שלוש דרכים בהן הורים מנכרים תמרנו את ילדיהם – אדולטיפיקציה (adultification), פרנטיפיקציה (parentification), ואינפנטיליזציה (infantilization). אדולטיפיקציה התרחשה כאשר הורה עודד ילד לשרת הורה או בן זוג נגד ההורה המנוכר. פרנטיפיקציה התרחשה כאשר הורה החליף תפקידים עם הילד אשר הפך למגן. אינפנטיליזציה התרחשה כאשר הורה עיכב את התפתחותו הטבעית של הילד. המחקר מסגר התנהגויות אלה בהקשר של התערבות וטיפול בניכור הורי. Rowlands (2019, 2020) עדכן את המושגים האלה בכלי המדידה שלו.

Greenberg et al. (2016) הציעו התערבות הנקראת "טיפול משותף ממוקד-בילד" (Child-Centered Conjoint Therapy – CCCT). מודל זה התמקד במשפחות בתיקי בית משפט שנויים במחלוקת בארה"ב והקיף את הילדים במסגרות תמיכה. דבר זה כלל בחלקו את הדרישה מההורים לשתף פעולה באופן מלא. התקווה הייתה ששני ההורים ישתפו פעולה מרצונם. עם זאת, המודל אפשר לבית המשפט לענייני משפחה להגביל ואפילו לסיים את הקשר בין הורה שלא משתף פעולה לילדים. Scharp et al. (2020) עיינו מחדש בתוכנית זו במאמרם.

Templer et al. (2017) ערכו מחקר שסקר ספרות בינלאומית העוסקת בניכור הורי. המטרה הייתה להמליץ למטפלים ולאנשי מקצוע בתחום המשפט לשתף פעולה בטיפול בניכור הורי. המחקר טען כי שיתוף פעולה בינתחומי זה היה חיוני ליעילות הטיפול. חלק בלתי נפרד מאסטרטגיה זו היה העברת הזכויות והאחריות ההוריות להורה המנוכר. דבר זה יתבצע בהקשר של תשתית ייעודית (משפטית וטיפולית) לניכור הורי. המחקר המליץ על תשתית משפטיות טיפולית כלל-ארצית העושה שימוש בדפוסים פעולה מבוססי-ראיות בטיפול בתיקי ניכור הורי. על בית המשפט לאכוף בקפדנות פסיקות על הורים שאינם משתפים פעולה על מנת שהמטפלים יוכלו לטפל ביעילות בניכור הורי.

von Boch-Galhau (2018) פרסם מאמר בצרפתית ובגרמנית בו הוא טען כי ניכור הורי הינו סוג של התעללות פסיכולוגית בילדים תחת הקוד האבחוני V995.61 'התעללות פסיכולוגית בילדים' במהדורה החמישית של המדריך האבחוני והסטטיסטי (Diagnostic and Statistical Manual – DSM-V) של האגודה הפסיכיאטרית האמריקאית. לפיכך, הוא טען כי ניכור הורי לא מטופל יכול להוביל לטראומה פסיכולוגית ארוכת-טווח בילדים מנוכרים. המאמר סיפק סקירת כללית מקוצרת של ניכור הורי ותסמינים של שלוש רמות החומרה. הוא גם תיאר מספר טכניקות ניכור נפוצות והשפעות פסיכוסומטיות ופסיכיאטריות אפשריות שנגרמות כתוצאה מניכור הורי. המאמר תיאר מספר שיטות מניעה והתערבות בהן נעשה שימוש כיום בארצות שונות.

Verrocchio et al. (2019) ערכו מחקר כמותי על 491 איטלקים ומצאו מובהקות סטטיסטית בין קבוצת הביקורת ומבוגרים אשר טענו כי היו קורבנות של ניכור הורי בילדותם. המחקר מצא כי מבוגרים אשר עברו ניכור מהוריהם בילדותם נטו יותר לסבול מדיכאון, הערכה עצמית נמוכה, ואי-כשירות. מתוך המשתתפים, 60% היו נשים ו-40% היו גברים (אף אחד לא הזדהה כמגדר אחר). מסקנת המחקר הייתה שיש לערוך מחקר המשך לגבי ההשפעות ארוכות-הטווח של ניכור הורי על ילדים.

Lorandos (2020a) ערך סקר כמותי אודות התפתחות התנהגויות מנכרות בבתי המשפט האמריקאיים. בעוד שהוא התמקד בעיקר בתקופה שאחרי 1985 (כאשר גרדנר תיאר את התופעה לראשונה), הסקר שלו התייחס למקרים קודמים בהם באו לידי ביטוי סימנים לניכור לפני שהיה קיים מונח המתאר את התופעה. הסקר התמקד בתיקים בהם בתי המשפט האמריקאיים ומומחים אשר מונו על ידי בית המשפט מצאו כי מושג הניכור ההורי הינו רלוונטי וקביל בהליכים. בנוסף, הוא תיעד נתונים דמוגרפיים, כולל מגדר, מוצא אתני, גאוגרפיה, וכו'. הסקר שלו כלל 3,555 תיקים. הוא הבחין כי ניכור הורי השפיע לרעה הן על אימהות והן על אבות למרות הסטריאוטיפ שרק אבות מעלים טענות להיותם קורבנות של ניכור הורי.

Warshak (2019) פרסם סקירה של תוכנית הנקראת "גשרי משפחה" (Family Bridges). Lorandos (2020c) גם סקר את "גשרי משפחה". מטרת תוכנית חינוכית זו הייתה לסייע לילדים מנוכרים לפתח כישורים לעמידה בפני לחצים חיצוניים שיגרמו להם לשנוא את ההורה המנוכר והיא לימדה הורים מנוכרים כיצד להתמודד עם התנהגות ילדיהם ברגישות. הוא גם טען כי הרחקת הילדים מההורה המנוכר באופן זמני הינו צעד ראשון חיוני לתיקון הנזק במקרים של ניכור הורי חמור. תוכנית "גשרי משפחה" תוכל אז ללמד ביעילות ילדים כאלה לחשוב בצורה ביקורתית ובאופן עצמאי מלחצים חיצוניים.

Baker (2020) הציעה מודל בעל ארבעה גורמים על מנת לאבחן ניכור הורי בצורה מדויקת. ארבעה הגורמים היו כדלקמן.

- קשר חיובי קודם בין הילד וההורה הנדחה.
 - היעדר התעמרות מצד ההורה הנדחה.
 - שימוש בהתנהגויות מנכרות בידי ההורה המנוכר.
 - נוכחותם של ביטויים התנהגותיים של ניכור אצל הילד.
- המחקר בחן את אמינות ודיוק המודל באמצעות קטעים תיאוריים קצרים שהוצגו למטפלים אשר מטפלים במקרי ניכור הורי. המחקר קבע שהמודל מדויק ואמין ביותר. המסקנה הייתה שנדרשת נוכחות של שניים או יותר מהגורמים לעיל על מנת לאבחן מקרה של ניכור הורי.

Miralles et al. (2021) ערכו סקר מעודכן של מחקרים בינלאומיים שעברו ביקורת עמיתים אודות ההשפעות ארוכות-הטווח של ניכור הורי. הם סקרו מחקרים איכותניים וכמותיים שמדדו כיצד ניכור הורי השפיע על מבוגרים שגדלו כילדים במשפחות שסבלו מניכור הורי. סקר זה מצא שילדים שהיו חשופים לניכור הורי לעיתים קרובות גדלו להיות מבוגרים שסובלים מדיכאון, חרדה, סיכון גבוהה יותר לפסיכופתולוגיה, והערכה עצמית ועצמאות נמוכות יותר. באוכלוסייה זו גם באים לידי ביטוי שיעורים גבוהים יותר של שימוש באלכוהול וסמים, קשיים ביחסי הורות, היקשרות חסרת ביטחון, איכות חיים ירודה, שיעורי גירושין גבוהים יותר, תחושות של אובדן, נטישה, ואשמה. השפעות שליליות אלה באות לידי ביטוי אצל גברים כמו אצל נשים בעוד הם גדלים להיות מבוגרים.

Lee-Maturana et al. (2021) ערכו מחקר איכותני על משתתפים שתיארו את עצמם כהורים מנוכרים. החוקרים ערכו ראיונות חצי-מובנים עם 54 משתתפים. המחקר מצא שני מוטיבים מרכזיים בקרב המשתתפים – היסטוריה של אלימות במשפחה לפני הפרידה וכפייה לאחר הפרידה. מוטיבים אלה באים לידי ביטוי הן אצל קורבנות גברים והן אצל קורבנות נשים. מסקנת המחקר הייתה שעל המטפלים ורשויות בתי המשפט להיות רגישים לטראומות פסיכולוגיות שסבלו הורים מנוכרים – כולל אובדן ילדיהם.

פרסומים ישראליים

אחד הפרסומים הישראליים הראשונים שעברו ביקורת עמיתים בנושא ניכור הורי היה ברגמן ואחי' (1996). הם אימצו את העמדה של גרדנר לגבי ניכור הורי וטענו כי הילד נתון ללחץ פסיכולוגי אשר גורם לו לנתק קשר עם ההורה המנוכר ובד בבד גורם לילד לפתח תלות בהורה המנכר. לעיתים קרובות, לחץ פסיכולוגי כזה מוביל לתלונות שווא של הילד אודות פגיעה פיזית או נפשית נגד ההורה המנוכר.

רודניקי ואחי' (2003) הציעו מודל טיפולי השונה מהמלצותיו של גרדנר. המודל שלהם פעל על הנחת היסוד שלמנגנונים פסיכולוגיים הפועלים במשפחות עם ניכור הורי היו מקורות שונים ממספר בני משפחה ולא רק מההורה המנכר. המודל שלהם תיאר ילדים שנאלצים לבחור אחד משני ההורים ואשר לא מוצגות בפניהם אפשרויות אחרות. במקרים כאלה, הפיצול הפך למנגנון הישרדות עבור הילד. באופן זה, הילד הצליח להתמודד עם התחושה שהוא בגד בהורה המנוכר ללא תחושת אשמה לגבי ההתנהגות המנכרת שלו.

גוטליב (2004) טען שהורים מנוכרים היו בעיקר אבות, ושהורים משמורנים היו בעיקר נשים. הוא גרס שנדרשים התערבות וטיפול בשלב המוקדם של ניכור הורי. לפי המודל שלו, התערבות וטיפול צפויים לכישלון כאשר קיים ניתוק מוחלט והיה על שופט בית המשפט לענייני משפחה להתערב. הוא ציטט מחקר המציג שיעורי הצלחה נמוכים כאשר בית המשפט התערב והעביר את המשמורת בתיקי ניכור הורי. הוא גם ציטט מחקרים המראים כי ילדים זקוקים לקשר בריא עם שני ההורים. מניעת קשר עם שני ההורים

הזיקה לילדים. הוא תיאר את גרדנר כדמות שנויה במחלוקת ודן במחלוקת הנוגע לניכור הורי בישראל. בעקבות דברים אלה, הוא סיכם כי קיים צורך שבתי המשפט יפעלו בזריזות ובנחישות על מנת למנוע נזק פסיכולוגי ארוך-טווח לילדים במקרים של ניכור הורי.

פרסום אשר השפיע על המדיניות הישראלית בעניין מפגשים מפקחים במקרי ניכור הורי היה זה של לסר (2005). היא ניתחה את הקושי של מדינת ישראל עם ניכור הורי. באותה עת, המסלול היחיד בוא ניתן היה לטפל בניכור הורי היה באמצעות מרכזי מפגשים מפקחים שהופעלו על ידי פקידות הסעד. היא הביעה ספקנות לגבי סיווגו של גרדנר את הניכור ההורי כתסמונת, ועוד טענה כי הקהילה המדעית דחתה את הגישה שלו. לדברי לסר, במקרי גירושין, רוב הילדים שומעים דברים שליליים על ההורים הלא-משמורנים מפי ההורים המשמורנים, אך לא מפתחים ניכור הורי. היא ציטטה את כהן ופינצי (2001) על מנת להעלות טענה מבוססת-מגדר שלהורים מנוכרים הייתה נטייה להיות אבות לא-משמורנים בעלי אגו חלש ושברירי. אבות מנוכרים אלה העלו טענות לניכור הורי כאשר במציאות, האגואים הנרקסיסטיים שלהם כהורים נפגעו. תחת זאת, היא טענה כי ילדים מסוימים זקוקים אחד מההורים יותר באופן טבעי, עקב גילם, סביבתם, וסיבות אחרות הייחודיות לכל ילד. לפי המודל שלה, על פקידות הסעד לספק הדרכה לאבות מנוכרים במרכזי מפגשים מפקחים על מנת לסייע להם לשפר את יחסיהם עם ילדיהם ללא הפעלת לחץ מיותר על הילדים.

Finzi-Dottan et al. (2012) ערכו מחקר איכותני על אימהות מנוכרות בישראל. המחקר מצא שאימהות אלה חוו התעללות, שיבוש ביחסים, דחייה, בידוד וניתוק מדמויות משמעותיות בחייהן, כולל הורים, בעלים, משפחות מורחבות, משפחות הבעלים, וילדיהן שלהן. אימהות מנוכרות אלה חוו תחושת ייאוש ללא שהיה זמין להן כל סעד טיפולי. לביא (2017) ערכה מחקר איכותני רחב יותר מעבר לניכור הורי אודות אימהות חד-הוריות ישראליות אשר קיבלו שירותים מפקידות הסעד. המחקר מצא כי שירותי פקידות הסעד תרמו לחוויית הנשים של תחושת אומללות ותחושות של הדרה, החלשה, והשפלה. היא תיארה אינטראקציות עוינות מרובות בין עובדים סוציאליים ולקוחות כל אימת שהאימהות פנו לבקשת סיוע. שני מחקרים אלה מתקשרים אחד לשני מכיוון שפקידות הסעד אחראיות על הפיקוח על טיפול בהוראת בית המשפט, כולל ניכור הורי. עם זאת, נראה כי היה מחסור באחריותיות מקצועית ומחסור בקריטריונים לטיפול במשפחות שפנו לפקידות הסעד לקבלת סיוע – כולל טיפול בניכור הורי.

Toren et al. (2013) ערכו מחקר כמותי שהשווה משפחות שעוברות טיפול קבוצתי בניכור הורי מול אלה שלא עוברות טיפול כזה ומצא שיפור משמעותי במשפחות שעברו טיפול בניכור הורי. למעשה, המחקר מצא שהמקרים החמורים יותר של ניכור הורי חוו שיפור מעבר למקרים הקלים כאשר המשתתפים השלימו את 16 השבועות של המשטר הטיפולי בפגישות קבוצתיות. נקודת המוצא הייתה שבית המשפט הפנה את המשפחות לטיפול בניכור הורי ואכף את החלטותיו. המטפלים אשר הגיעו מתוך

הקהילה לא יכלו לטפל במשפחות ביעילות ללא שבית המשפט לענייני משפחה התערב תחילה ודרש טיפול בניכור ההורי. עם זאת, מחקר זה לא צוטט באף החלטה של בתי המשפט בישראל או במאמרים בעברית. למרות שמסקנת המחקר הייתה שיש לקיים מחקר המשך נרחב יותר על ממצאיהם בישראל, לא בוצע כל מחקר המשך למחקר שלהם.

מרכוס (2019b), כתב מאמר בעברית בו הוא העדיף להשתמש בביטוי "סרבנות קשר" על פני "ניכור הורי" עקב טענתו כי "סרבנות קשר" לא הטילה אשמה על אף אחד. הוא טען כי לשופט אין כוח מספק לאכיפת החלטות על סרבנות קשר. הפתרון שהוא הציע טען כי הטיפול היעיל ביותר ב"סרבנות קשר" היה באמצעות פקידות הסעד, אם כי הוא לא הביא מחקר שתמך בטענה זו. Marcus (2020) פרסם מאמר שעבר ביקורת עמיתים באנגלית בו הוא טען שהמניעה תלויה במודעות הציבור ובהדרכת אנשי מקצוע לנקיטת צעדי מניעה. במודל שלו, על בית המשפט להתערב רק לאחר התרחשות סרבנות קשר על מנת לפקח על התקדמות ההתפייסות והטיפול ולהטיל סנקציות במקרים של "אי-ציות הורי".

הפסיקה וההלכות בישראל

בין 1996 ל-2020, פורסמו 6,514 החלטות בית משפט מבתי משפט לענייני משפחה בישראל אשר הציגו לפחות סימן אחד לניכור הורי. מתוך אלה, 430 החלטות שפורסמו התייחסו לניכור הורי בישראל. פלוני נ' פלונית (1996)⁴ הייתה החלטת בית המשפט הראשונה בישראל שהתייחסה לניכור הורי. בתיק זה, לאב הייתה המשמורת על הילדים עקב בעיותיה הפסיכיאטריות של האם, אשר כללו ניסיון התאבדות ואשפוז פסיכיאטרי למשך שישה חודשים. לאחר שחרורה מבית החולים, הפסיכיאטר ורשויות הרווחה קבעו שמצבה השתפר במידה מספקת לטיפול בילדים. עם זאת, גם האב המשמורן וגם הילדים התנגדו למפגשים לא מפוקחים עם האם. ראשית, בית המשפט החליט שמחלה פסיכולוגית קודמת לא אמורה למנוע מהורה לקבל משמורת על הילדים. במקביל, אחת הילדות כתבה מכתב לשופט בו היא אמרה כי היא אינה אוהבת את אימה וכי היא תעשה הכל עבור אביה. לדבריה, היא קיוותה שהמכתב ישנה את דעתו של השופט לגבי האילוף לחיות עם אימה. בית המשפט פירש מכתב זה כביטוי לניכור הורי. לכן, טען בית המשפט, המכתב לא הביע את כוונתה האמיתית של הילדה. ההחלטה שהתקבלה הייתה להעביר את המשמורת על הילדים מהאב לאם ולנתק את הקשר בית הילדים לאביהם במהלך השלב הטיפולי הראשון בניכור הורי.

ההחלטה הראשונה שפורסמה על ידי בית המשפט העליון בנושא הניכור ההורי הייתה פלוני נ' פלוני (2002)⁵. בתיק זה, הערכאה הנמוכה קבעה כי מתקיים ניכור הורי חמור על בסיס דוחות של פקידת

⁴ עע"מ (ת"א) 33-96 פלוני נ' פלונית, 1996
⁵ רע"א 3009/02 פלוני נ' פלוני

סעד. פקידת הסעד ביקשה שהערכאה הנמוכה תוציא את הילדים מרשות האם המשמורנית ותעביר אותם לבית מחסה לילדים עד ביצוע הערכה פסיכולוגית. בערעור, היה על בית המשפט העליון להחליט באיזה מסלול נתונה הסמכות להוציא ילדים ממשמורתו של הורה. בעשותם כך, הם אישרו את השימוש בניכור הורי כצידוק בהליכים כאלה. ההחלטה, באורך 42 עמודים, כללה ניתוח מפורט של ניכור הורי, כולל ציטוטים מ-Gardner (1998), ראנד (1997), ו-Bone & Walsh (1999). בית המשפט העליון החליט כי ניתן להוציא ילדים לבית מחסה לתקופה של עד 30 יום במקרי חירום (כולל ניכור הורי). לאחר 30 יום, יש לבצע דיון על מנת לקבוע תוכנית המשך.

עם זאת, ב-2004 בית המשפט בעליון הפך את ההחלטה לעיל⁶. בערעור השני באותו תיק, האם העלתה טענות נגד תקפות הניכור ההורי והמדע בבסיסו. בעוד שבית המשפט העליון לא התייחס לטענות האם נגד ניכור הורי באופן כללי, בית המשפט מצא כי ניכור הורי במקרה הספציפי שלה לא היווה מקרה חירום שמצדיק את הוצאת הילדים ממשמורתה של האם. ההנמקה הייתה שזכויות ההורים לגדל את ילדיהם הינה זכות יסוד. לכן, על פקידת הסעד מוטלת חובת הוכחה כבדה להצדקת הוצאת ילדים דחופה ממשמורת הוריהם והעברתם לבית מחסה לילדים. בעוד שנראה כי בית המשפט העליון הכיר בתקפות הניכור ההורי, שתי ההחלטות הסותרות האלה באותו עניין גרמו לאי ודאות בבתי המשפט לענייני משפחה לגבי הטיפול בניכור הורי עד 2019, כאשר בית המשפט לענייני משפחה בתל אביב מינה את ארז שני כשופט מוקד שמטפל בתיקי ניכור הורי בתוכנית פיילוט מזוהזת. נדון בהחלטות שהתקבלו בתוכנית פיילוט זו בפרק 5.

שתי עתירות לבית המשפט העליון קראו תיגר על בית המשפט הייעודי של שני. הילה יחזקאל ואח' נ' שר המשפטים ואח' (2019)⁷ הייתה עתירה ייצוגה שניסתה להתנגד להקמת בית משפט ייעודי בענייני ניכור הורי כהפרה של מדיניות "משפחה אחת, שופט אחד" של מדינת ישראל בנושאי בית המשפט לענייני משפחה. העתירה השנייה הייתה פלונית נ' פלוני, 2020⁸. בתיק זה, שני הטיל עונשים על הורה משמורן שבית המשפט קבע כי היא גרמה לניכור הורי חמור, הפר את החלטות בית המשפט, ולא שיתפה פעולה עם האפוטרופוס ועם המטפל שמונו על ידי בית המשפט. בית המשפט דחה את שתי העתירות האלה, מה שאפשר לשני להמשיך להתמחות בטענות לניכור הורי גם בתיקים שכבר היו תלויים ועומדים בפני שופטים אחרים בבית המשפט לענייני משפחה.

⁶ דנ"א 6041/02 פלונית נ' פלוני

⁷ בג"ץ 6561/19 הילה יחזקאל נ' שר המשפטים (2019)

⁸ בע"מ 6325/20 פלונית נ' פלוני (2020)

סיכום

המחלוקת הישראלית סביב ניכור הורי הינה מיקרוקוסמוס של הדיון העולמי בנושא. הספקנים מציגים את הניכור ההורי כעניין מגדרי של הורים המעוניינים לחתור תחת מערכת המשפט ורווחת הילד ולתמרן אותה למטרותיהם האישיות – נושא אותו הם רואים כקשור לזכויות האישה. עם זאת, לא קיימים מחקרים כמותיים מבוססי-ראיות בספרות הבינלאומית והישראלית התומכים בטענות אלה. לא נערכו מחקרים כמותיים בנושא ניכור הורי בישראל בחמש השנים האחרונות, אם כי נערכו מספר מחקרים בינלאומיים שעברו ביקורת עמיתים אשר הציעו אסטרטגיות מבוססות-ראיות להתמודדות עם ניכור הורי. במקביל, הפסיקה וההלכות בישראל החלו להתייחס לניכור הורי – בייחוד מאז 2019. פערי הידע בנושא ניכור הורי בישראל הינם כה עצומים עד כי הם דורשים הערכה כנקודת מוצא. דיסרטציה זו ערכה ניתוח של הפסיקה וההלכות בין 1996 ל-2020. הפסיקה וההלכות היוו משאב עם נתונים מספקים לעריכת ניתוח כמותי מבוסס-ראיות. המטרה הייתה לברר לאיזה כיוון צועדת מערכת המשפט הישראלית בנושא זה. ניתוח זה מספק להנהגה הישראלית הערכת צרכים עדכנית בעניין הניכור ההורי.

פרק 3: מתודולוגיה

בדיסרטציה נעשה שימוש במחקר כמותי מבוסס-ראיות על מנת לנתח ניכור הורי בהחלטות שפורסמו על ידי בתי המשפט הישראליים. בניתוח נעשה שימוש בתיאוריה מבוססת בגישה אינדוקטיבית. ניתוח שכזה היה חיוני על מנת להניח את היסודות להערכת צרכים עבור ההנהגה הישראלית לצורך יצירת תשתית ארצית המטפלת במקרים של ניכור הורי. שיטה זו אפשרה לנתונים המדעיים להתוות את ההמלצות בפרק 6 תוך מזעור תוצאות מוטות או קורלציות מלאכותיות.

אוכלוסייה ומדגם

הרשות השופטת הינה הרשות הישראלית העיקרית העוסקת בטיפול בניכור הורי. רוב הנתונים הכמותיים בישראל באים מתיקי בית משפט. מאגר הנתונים נבדל מעל 5 מיליון החלטות בית משפט שפורסמו בישראל, כולל כל החלטות בית המשפט שפורסמו בנושא ניכור הורי. החלטות בית משפט אלה מציגות את ההיסטוריה וההתפתחות של הניכור ההורי בפסיקה ובהלכות בישראל. הן גם מציגות את הכיוון אליו פונות הפסיקה וההלכות בישראל בהתערבות ובטיפול בניכור הורי. בנוסף, המודל של הרשות השופטת הישראלית הינו משפטנות טיפולית. לכן, ההחלטות בנושא ניכור הורי כוללות גם את חוות הדעת של פסיכולוגים, פסיכיאטרים, ועובדים סוציאליים על אסטרטגיות התערבות עבור כל מקרה. חוות דעת בינתחומיות כאלה הינן חיוניות בעת גיבוש הערכת צרכים לצורך פיתוח מדיניות כלל-ארצית עקביות על ידי ההנהגה הישראלית לטיפול במקרי ניכור הורי.

קבוצת היעד הייתה החלטות בית משפט שפורסמו בין 1996 ל-2020 בנושא ניכור הורי, במקרים בהם בית המשפט החליט כי מתקיים ניכור הורי. בניתוח בוצע חיפוש במאגר הנתונים נבדל על מנת לאתר החלטות בית משפט שפורסמו כאלה. בחיפוש נמצאו 430 מקרים בהם בית המשפט התייחס לניכור הורי בין 1996 ל-2020. מתוך אלה, ב-198 החלטות נקבע כי מתקיים ניכור הורי – כאשר 86 מתוכן הגיעו מהערכאות הנמוכות (בית המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הרבניים). 105 ההחלטות הנותרות הגיעו מהערכאות הגבוהות (מחוזי, בין הדין הרבני הגדול, ובית המשפט העליון).

היה צורך כי קבוצת הביקורת תהיה החלטות דומות באותה תקופה בהן נגלו תסמינים של ניכור הורי, אך בית המשפט לא התייחס לנושא. נמצאו 6,084 החלטות בעלות לפחות סממן אחד לניכור הורי במאגר הנתונים נבדל בין 1996 ל-2020. אלה התייחסו לנושאי אפטרופסות, משמורת, ומפגשים ללא התייחסות ספציפית לניכור הורי. בניתוח, היה צורך לזהות החלטות מתוך קבוצה אשר היו דומות להחלטות מקבוצת היעד.

על מנת לזהות החלטות מתאימות שישמשו כקבוצת הביקורת, בניתוח נעשה שימוש בניתוח תוכן שיטתי על מנת לזהות ביטויים ייחודיים בהחלטות בהן בתי המשפט קבעו כי מתקיים ניכור הורי. ניתוח תוכן שיטתי זה יצר תנאי חיפוש ייחודיים עבור מאגר הנתונים נבו לצורך מציאת מועמדים מתאימים עבור קבוצת הביקורת. 198 ההחלטות בהן נקבע כי מתקיים ניכור הורי הוזנו לתוכנת MAXQDA¹⁰ עבור ניתוח תוכן שיטתי. בניתוח נמצא כי הביטויים השכיחים ביותר במקרים אלה היו "נוכר מ-", "נותק מ-", ו"חידוש קשר".

נמצאו 437 תוצאות שכללו את הביטוי "נוכר מ-" אשר לא כללו את הביטוי "ניכור הורי". עם זאת, הניתוח לא כלל את התוצאות האלה על מנת להימנע מבלבול אפשרי בין הביטויים "נוכר מ-" ו"ניכור הורי". במאגר הנתונים היו 1,828 מקרים שכללו את הביטוי "נותק מ-" אשר לא כללו את הביטוי "ניכור הורי". היו 520 מקרים אשר כללו את הביטוי "חידוש קשר" אשר לא כללו את הביטוי "ניכור הורי". על ידי שילוב בין הביטויים "ניתוק מ-" והביטוי "חידוש קשר" תוך החרגת הביטוי "ניכור הורי", בחיפוש נמצאו 328 החלטות המתאימות לפרמטרים אלה.

השלב הבא היה סינון 328 מקרים אלה והסרת המקרים בהם בית המשפט קבע כי התקיימו התעללות, הזנחה, או נטישה. היו 53 מקרים כאלה שהוסרו מהרשימה. מתוך 275 המקרים הנותרים, 86 היו מהערכאות הנמוכות (בית המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הרבניים). 189 החלטות היו מהערכאות הגבוהות (מחוזי, בית הדין הרבני הגדול, בית המשפט העליון).

בעוד שניתוח נתוני התוכן כלל החלטות מהערכאות הגבוהות אשר התייחסו לניכור הורי, ניתוח הנתונים הכמותי התמקד בהחלטות מהערכאות הנמוכות גם בקבוצת הביקורת וגם בקבוצת היעד. מכיוון שהיו 86 החלטות בכל קבוצה ($N=172$), המדגמים עבור ניתוח הנתונים הכמותי הוגבלו להחלטות מהערכאות הנמוכות שפורסמו במאגר הנתונים נבו ($n=172$). מדגם הביקורת היה 100% מתוך 86 ההחלטות שפורסמו בערכאות הנמוכות אשר כלל את שני הביטויים "נותק מ-" ו"חידוש קשר" תוך החרגת הביטוי "ניכור הורי" ותוך החרגת מקרים בהם בית המשפט קבע כי התקיימו התעללות, הזנחה, או נטישה. מדגם היעד היה 100% מתוך 86 ההחלטות שפורסמו בערכאות הנמוכות אשר קבעו כי התקיים ניכור הורי בין 1996 ל-2020. מכיוון ש- n היה 100% מ- N , אזי $SE=0$.

מכשור והליך

בני אדם לא השתתפו במחקר. לכן, לא התקיימו סקרים או ראיונות לצורך איסוף נתונים. נתונים כמותיים נאספו ישירות מהחלטות בית המשפט בקבוצות הביקורת והיעד ותועדו בגיליונות אלקטרוניים לצורך הניתוח. הניתוח התמקד בעיקר בנתונים כמותיים הזמינים בכל החלטות בית המשפט שפורסמו

¹⁰ www.maxqda.com

שנכללו במחקר וציין גם נתונים נוספים שהשפיעו על התוצאות. הנתונים הכמותיים העיקריים כללו את משך הזמן מפתיחת תיק עד קבלת ההחלטה, חומרת הניכור ההורי, מגדר בעלי הדין, מיקומים, סוגי בתי המשפט, השופטים, ומגדר השופטים. בניתוח גם נאספו נתונים על טווח, ממוצע, וחציון הזמן שלקח לשופטים לקבל החלטות; וטווח, ממוצע, וחציון רמת החומרה של הניכור ההורי כאשר הם קיבלו את החלטותיהם. נתונים נוספים שנבעו מהניתוח צוינו ונידונו בפרקים 4 ו-5.

ניתוח נתונים

ראשית, בניתוח הוצגו סטטיסטיקות תיאוריות לגבי מגדר, מיקום, סוג בית המשפט, מספר בעלי הדין הילדים, ושיעורי המפגשים המפוקחים. אלו היו נתונים שהשפיעו על תוצאות הניתוח. שנית, בוצעו ניתוחים דו-משתניים על מנת לבחון היחסים בין מספר השנים בהליכים משפטיים וחומרת הניכור ההורי כאשר התיק נסגר. בוצעה הערכה של מודלים של רגרסיה ליניארית מרובת משתנים על מנת להסביר את השונות בין יישובים שונים במשתנים התלויים. במודלי הרגרסיה, הניתוח מדד נתונים בהתאם לשופטים שקיבלו החלטות בקבוצת היעד בהשוואה לקבוצת הביקורת. ניתוח ANOVA אישר תוצאות מתוך מודלי הרגרסיה כי מתקיימת מובהקות סטטיסטית לתוצאות מתל אביב – בעיקר מאז 2019. מודלי הרגרסיה ו-ANOVA מצאו מובהקות סטטיסטית הקשורה לתוכנית פיילוט ספציפית שהחלה ב-2019 בתל אביב אשר הציעה טיפול ייעודי מזורז בניכור הורי. השופט שמונה לבית המשפט הייעודי הזה היה ארז שני. לכן, במחקר בוצע מבחן t על ההחלטות של שני בהשוואה ליתר בתי המשפט לענייני משפחה בתל אביב ללא שני, ובוצעה גם השוואה לממוצע הארצי. ציוני התקן, מתאם פירסון, ו- R^2 נמדדו גם הם, צוינו, ונידונו בפרקים 4 ו-5.

פרק 4: תוצאות

הנתונים הזמינים עבור שתי הקבוצות כוללים את מגדרי הצדדים, סוגי בתי המשפט, המיקומים הגיאוגרפיים, שמות השופטים בבתי המשפט לענייני משפחה או הדיינים בבתי הדין הרבניים. ברוב ההחלטות נעדרו נתונים של ממש על דת, מוצא אתני, גיל, נטייה מינית, או מצב סוציאקונומי על מנת שניתן יהיה לכמת את אלה במדויק בניתוח. לכן, הניתוח לא מדד נתונים אלה. רוב שמות הצדדים צונזרו במאגר הנתונים נבו ולא נכללו בניתוח זה. הניתוח התמקד בסטטיסטיקות תיאוריות שהיו זמינות בכל ההחלטות, גם מתוך קבוצת הביקורת וגם מתוך קבוצת היעד. אלה כללו נתונים גיאוגרפיים, סוגי בתי המשפט, השופטים, משך הזמן שהתיקים היו פתוחים, רמת חומרת הניכור ההורי בזמן קבלת ההחלטות, ומגדרי הצדדים. נתונים אחרים השפיעו על התוצאות – בעלי דין ילדים ושיעורי המפגשים המפוקחים. גם אלה נידונים להלן.

בעלי דין ילדים

בית המשפט בישראל מאפשר להורים משמורנים לצרף את ילדיהם כבעלי-דין שותפים מול הורים לא-משמורנים, בין אם הם מחזיקים ברישיון לעסוק בעריכת דין ובין אם לאו. הבסיס החוקי לכך הוא שהם ה"אפוטרופוס הטבעי" של הילדים. אם כי ההורים הלא-משמורנים הינם אפוטרופוסים טבעיים גם כן, הורים משמורנים הם אלו שבדרך כלל מנצלים נוהג משפטי זה נגד הורים לא-משמורנים. מספר התיקים בהם השתתפו ילדים כבעלי דין בקבוצת הביקורת היה 10. מתוך אלה, שמונה כללו תיקים בהם הורים צירפו ילדים לעצמם מול הצד הנגדי. שני התיקים האחרים עירבו ילדים שהיו בעלי דין עצמאיים נגד הורה. בקבוצת היעד היו שני תיקים שכללו בעלי דין ילדים, כאשר אף אחד מהם לא עירב בעלי דין ילדים עצמאיים. נמצאה קורלציה בין בתי המשפט שהתייחסו לניכור הורי וצמצום בעלי דין ילדים $p < 0.01$, $r = -0.25$. הגורם המשמעותי ביותר בצמצום עבור קבוצת היעד היה המדיניות הספציפית של ארז שני למנות לילדים אפוטרופוס לדין מטעם בית המשפט כצד שלישי בכל תיק. נדון עוד בדפוסי הפעולה הייחודיים של שני בפרק 5.

מפגשים מפוקחים

לשופטים בישראל ולפקידות הסעד נתון שיקול הדעת להציב הורים שאינם משמורנים תחת מפגשים מפוקחים ללא צורך בראיות המציינות כי הורים לא-משמורנים מהווים סכנה כלשהי לילדיהם. לעתים, אנשים המכירים את הצדדים מפוקחים על המפגשים. עם זאת, רוב המפגשים המפוקחים נערכים במתקנים מאובטחים הנקראים מרכזי קשר. לא קיימים פרמטרים המתווים את הזמן או הנסיבות בהם מפגשים מפוקחים בתוך או מחוץ למתקנים נעולים אלה, כפי שנידון מאוחר יותר בפרק 5.

הניתוח כלל 48 מקרים בהם הורים הוצבו תחת מפגשים מפקחים. קבוצת הביקורת כללה 32 מקרים הכוללים מפגשים מפקחים, אשר כולם היו האבות, ואף לא אחת מהם הייתה אם. בתי המשפט קבעו בכל המקרים כי האבות לא התעללו, הזניחו או נטשו את ילדיהם. קבוצת היעד כללה 16 מפגשים מפקחים, אשר מתוכם 14 היו אבות ו-2 היו אימהות. היו 12 אבות אשר הוצבו תחת מפגשים מפקחים ולאחר מכן נקבע שהם הורים מנוכרים. היו שני אבות משמורנים ושתי אימהות משמורניות שאיבדו את המשמורת עקב נזק פסיכולוגי שהם גרמו לילדיהם דרך ניכור הורי וכתוצאה מכך הוצבו תחת מפגשים מפקחים בהמשך. במקרים בהם בתי המשפט הציבו הורים תחת מפגשים מפקחים למרות שההורים לא היוו סכנה לילדיהם, התקיימה קורלציה חיובית חזקה למגדר. עם זאת, במקרים בהם בתי המשפט הציבו הורים תחת מפגשים מפקחים מכיוון שהם התעללו בילדיהם פסיכולוגית, התוצאות לא הצליחו לדחות את השערת האפס על בסיס מגדר.

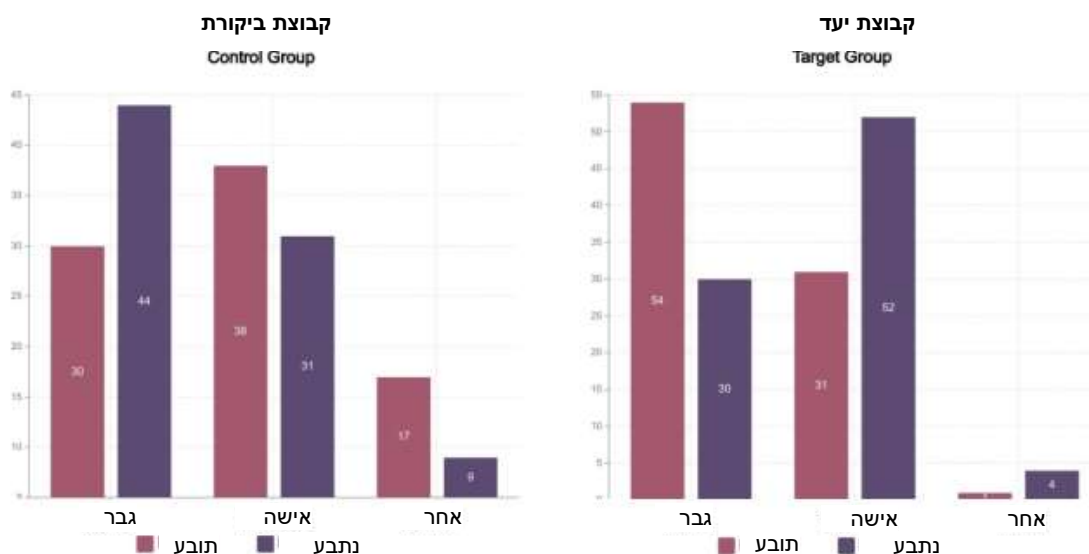
משך הזמן שהורים שהו תחת מפגשים מפקחים בקבוצת הביקורת נע בטווח של שנה אחת עד שמונה שנים, עם חציון של 3 שנים וממוצע של 2.35 שנים. בעוד שטווח הזמן עבור קבוצת היעד היה פחות משנה אחת עד ארבע שנים עם חציון של 1.5 שנים וממוצע של שנה אחת. כל המקרים בקבוצת הביקורת הביאו לחומרה שנעה בין רמה 3 לרמה 5, עם חציון של 3.75 וממוצע של 3.34. מפגשים מפקחים בקבוצת היעד היו בחומרה שנעה בין רמה 2 לרמה 3, עם חציון של 2.5 וממוצע של 2.16. מספר השנים בהן הורים היו תחת מפגשים מפקחים התאים לרמת חומרה מוגברת, $t(128)=0.89$, $p<0.01$.

מגדר

כל הפרטים בניתוח הזדהו כגברים או נשים ללא קשר לנטייה מינית. היו זוגות, קבוצות, ארגונים, ומוסדות ממשלתיים שהיו צדדים בתביעות. בניתוח, המגדר של ישויות כאלה קוטלג כ"אחר". באשר לתובעים בקבוצת היעד, 51 היו גברים, 31 היו נשים, ו-1 היה אחר. המגדרים של הנתבעים בקבוצת היעד היו 30 גברים, 49 נשים, ו-4 אחרים. המגדרים של התובעים בקבוצת הביקורת היו 28 גברים, 38 נשים, ו-17 אחרים. באשר למגדרים של הנתבעים בקבוצת הביקורת, היו 44 גברים, 30 נשים, ו-9 אחרים. בעוד שכימות מגדרי בעלי הדין היה פשוט, קטלוג מגדרי ההורים המנוכרים היה מסובך. בתי המשפט קבעו שהתקיים ניכור הורי בקבוצת היעד. המגדרים של הורים מנוכרים בקבוצה זו היו 61 גברים ו-25 נשים. עם זאת, בתי המשפט לא התייחסו לניכור הורי בקבוצת הביקורת. לכן, היו 0 בעלי דין מכל מגדר בקבוצת הביקורת שבתי המשפט קבעו כי הם הורים מנוכרים. הנושא הסתבך עוד יותר במקרים מקבוצת הביקורת בהם גוף ממשלתי התערב במטרה להוציא את הילדים מידי הוריהם המשמורנים לצורך אימוץ על ידי צדדים שלישיים. בעוד שדבר זה לא התרחש באף אחד מהמקרים בקבוצת היעד, הוא אכן התרחש ב-6 מקרים מקבוצת הביקורת כפי שנידון בסעיף החומרה. כימות מספר ההורים המנוכרים בקבוצת הביקורת היה מסובך. עם זאת, מספר ההורים המשמורנים היה ברור עבור שתי הקבוצות.

התוצאות הראו כי המגדרים של ההורים המשמורנים היו 61 נשים ו-25 גברים. נתונים אלה התבררו כזהים עבור קבוצת היעד וקבוצת הביקורת.

איור 2: בעלי דין לפי מגדר

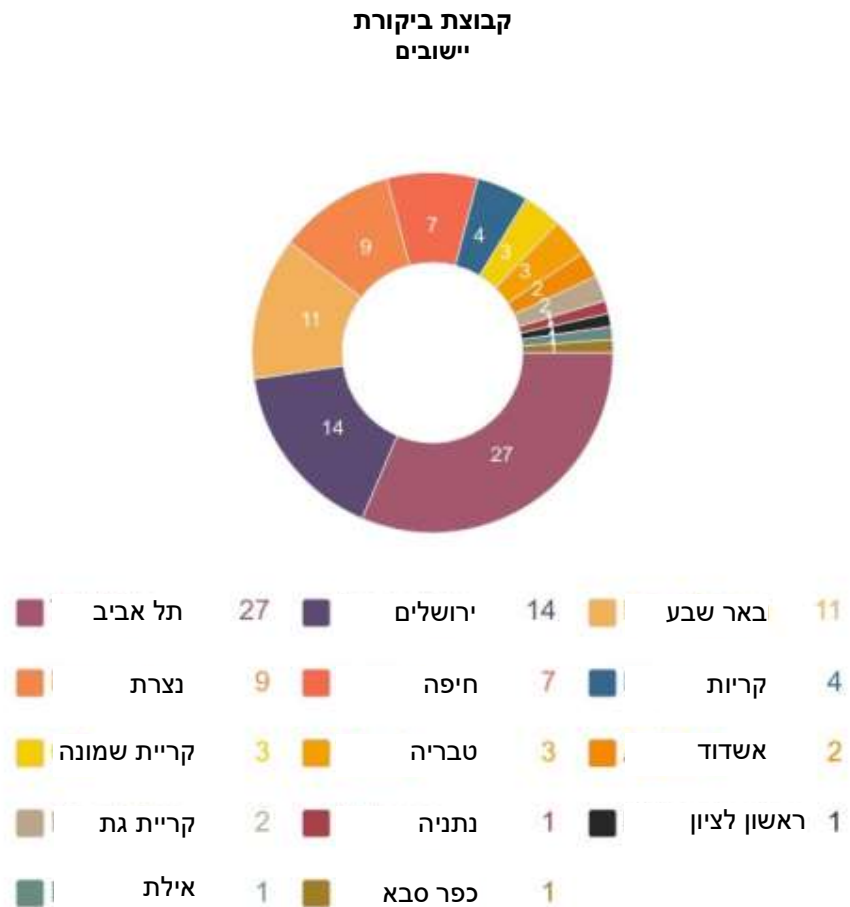
סוגי ומיקומי בתי המשפט

בישראל קיימים שני סוגי בתי משפט המחליטים בענייני משפחה, מערכת בתי המשפט לענייני משפחה ומערכת בתי הדין הדתיים. במערכת בתי הדין הדתיים, בתי דין רבניים, בתי דין שרעיים, ובתי דין נוצריים הינם הנפוצים ביותר. למרות שמערכת בתי הדין הדתיים בישראל כוללת מספר מערכות בתי משפט דתיים, בנבו התפרסמו החלטות רק מבתי הדין הרבניים ובתי הדין לענייני משפחה שהיו רלוונטיות לניתוח זה. לא היו החלטות שפורסמו בניתוח זה שנפלו תחת תחום השיפוט של מערכות בתי משפט אחרות. מקורם של מספר תיקים היה בבתי הדין השרעיים, הנוצריים והרבניים, אך אלה הועברו למערכת בתי המשפט לענייני משפחה. הניתוח כלל תיקים אלה בנתוני בתי המשפט לענייני משפחה. החלטות בערכאות הנמוכות הגיעו בעיקר מבתי המשפט לענייני משפחה עם סך של 16 מבתי הדין הרבניים – 13 נכללו בקבוצת היעד ו-3 נכללו בקבוצת הביקורת.

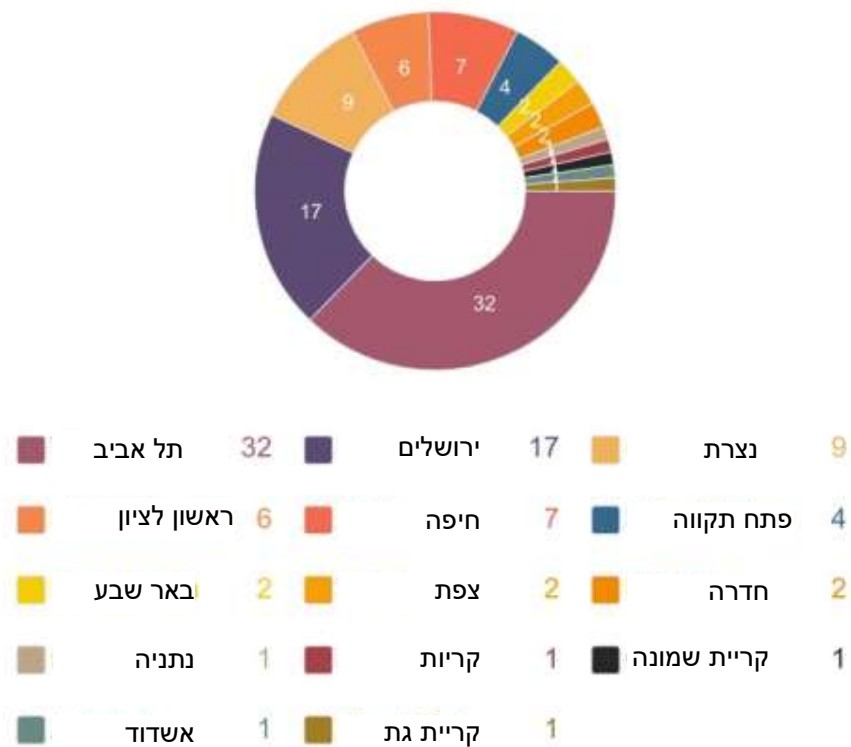
ניתוח ANOVA הציג מובהקות סטטיסטית עם יכולתו של בית הדין הרבני לזהות ניכור הורי. קבוצת היעד כללה 73 החלטות מבתי המשפט לענייני משפחה ו-13 החלטות מבתי הדין הרבניים. קבוצת הביקורת כללה 83 החלטות מבתי המשפט לענייני משפחה ו-3 מבתי הדין הרבניים. בתי הדין הרבניים זיהו ניכור הורי בשכיחות גבוהה פי 3 מבתי הדין לענייני משפחה ובשכיחות גבוהה פי 3 מהממוצע הארצי.

עם זאת, לא נמצאה מובהקות סטטיסטית למשך הזמן או רמת החומרה של ניכור הורי בבתי הדין הרבניים לעומת הממוצע הארצי.

איור 3 : מספר ההחלטות לפי מיקום

קבוצת יעד
יישובים

הנתונים הראו שבתל אביב התקבל מספר ההחלטות הגדול ביותר גם בקבוצת היעד (32) וגם בקבוצת הביקורת (27). ירושלים הייתה במקום השני במספר ההחלטות עם 17 בקבוצת היעד ו-14 בקבוצת הביקורת. בעוד שאלה הן שתי הערים המאוכלסות ביותר בישראל, גודל האוכלוסייה לא היווה את הקורלציה העיקרית עם מספר ההחלטות. לדוגמה, בירושלים אוכלוסייה גדולה יותר מאשר בתל אביב ובחיפה אוכלוסייה גדולה יותר מאשר בבאר שבע או בנצרת. מספר התיקים לא התאים לגדלים היחסיים של אותן ערים. בנוסף, באר שבע דורגה במקום השלישי בקבוצת הביקורת עם 12 החלטות, בעוד שהתקבלו בה רק שתי החלטות בקבוצת היעד. נראה שהקורלציה הייתה גבוהה יותר בהתאם לאזור הגיאוגרפי מאשר לגדלי האוכלוסיות בערים בודדות. החלוקות האזוריות היו הגליל (חיפה, נצרת, טבריה, קריית שמונה, קרית, צפת), צפון-מרכז (נתניה, ראשון לציון, פתח תקווה, חדרה), הדרום (באר שבע, אשדוד, קריית גת, כפר סבא, אילת), תל אביב, וירושלים. נדון עוד בעניין זה בפרק 5.

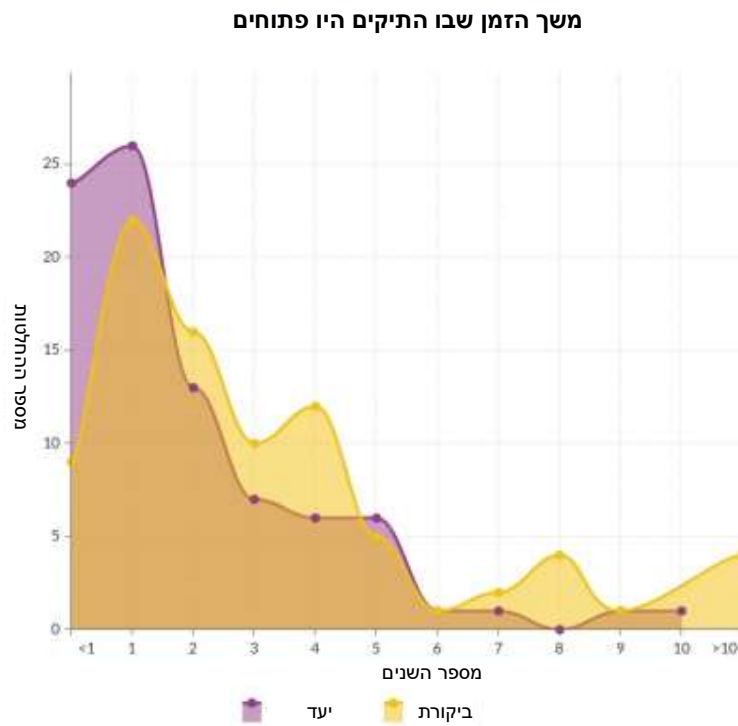
בתי הדין הרבניים

נמצאה מובהקות סטטיסטית בתיקים מבתי הדין הרבניים שזיהו ניכור הורי. עם זאת, לא נמצאה מובהקות סטטיסטית במשך הזמן או רמת החומרה בתיקים מבתי המשפט הרבניים. כפי שצוין לעיל, כל הדיינים היו גברים. עם זאת, לא נראה כי התקיים קשר בין מגדר הדיינים והמובהקות הסטטיסטית (או היעדרה). ייתכן כי רמת הקשר עם זיהוי הניכור ההורי בבתי הדין הרבניים התאימה למתודולוגיה הדתית בה עשתה שימוש מערכת בתי הדין הרבניים על מנת לאבחן ניכור הורי. עם זאת, אותה מתודולוגיה דתית לא הביאה להבדל מובהק סטטיסטית במשך הזמן לטיפול בניכור הורי או ברמת החומרה בעת סגירת תיקים אלה.

משך הזמן

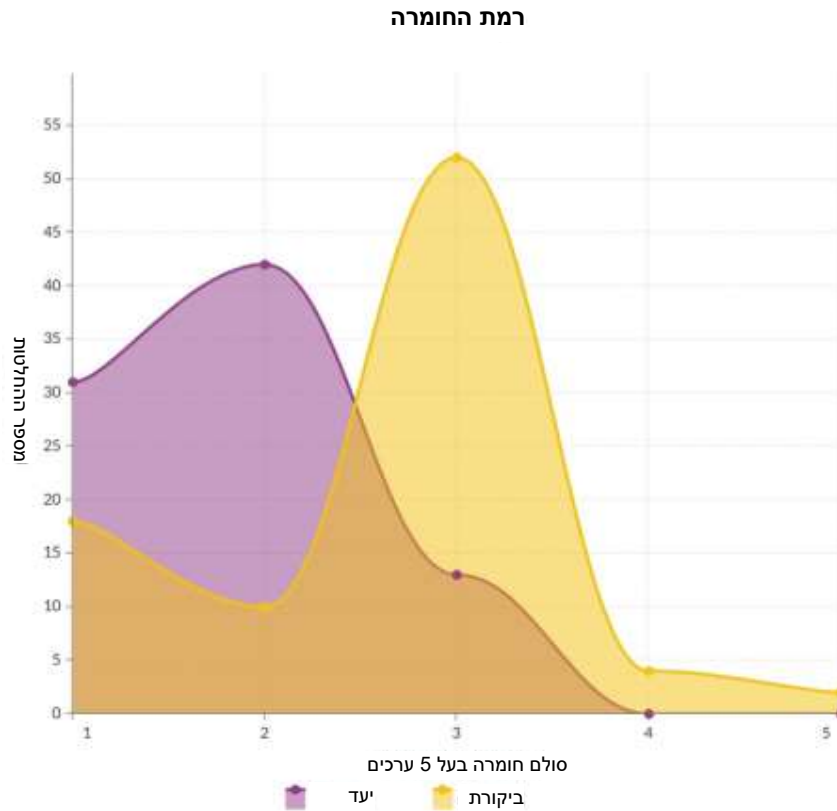
בניתוח נמדד משך הזמן בו התיקים היו פתוחים. משך הזמן נמדד על ידי החסרת שנת הפתיחה משנת הסגירה. שתי הספרות האחרונות של כל מספרי התיקים ציינו את השנה בה התיק נפתח. לדוגמה, תיק מספר 99999-18 ציין שהתיק נפתח בשנת 2018. כל ההחלטות היו מתוארכות. לכן, תיק מספר 99999-18 עם תאריך קבלת החלטה ב-31.12.2018 (באותה שנה) היה נחשב בניתוח זה כפתוח למשך 0 שנים. אם תאריך קבלת ההחלטה בתיק 99999-18 היה ביום הבא, ב-01.01.2019, בניתוח, תיק זה היה נחשב כפתוח במשך שנה אחת. בכל ההחלטות הופיעו התאריכים המדויקים של קבלת ההחלטה. עם זאת, בניתוח נמדד משך הזמן לפי מספר השנים בלבד, מכיוון שהיה ניתן תמיד למדוד את השנים בהן התיקים נפתחו, בעוד שהתאריכים המדויקים באותן שנים בהן התיקים נפתחו לא תמיד היו זמינים.

איור 4 : משך הזמן בו התיקים היו פתוחים

איור 4 מראה כי משך הזמן בקבוצת הביקורת נע בטווח שבין 0 שנים ל-10+ שנים. המקרה הארוך ביותר בקבוצת הביקורת היה 17 שנים. בעוד שבקבוצת היעד, משך הזמן נע בין 0 שנים ל-6 שנים. משך הזמן הארוך ביותר של תיקים בקבוצת הביקורת (6 שנים) היה 35.29% ממשך הזמן בתיקים הארוכים ביותר בקבוצת הביקורת. הממוצע בקבוצת הביקורת היה 3.1395 והחציון היה שנתיים. בקבוצת היעד, הממוצע היה 1.8488 שנים עם חציון של שנה אחת. קבוצת היעד קיצרה את הממוצע ב-59% ואת החציון ב-50%. נמצאה קורלציה שלילית חזקה בקיצור הזמן שנדרש לטיפול בתיקים בקבוצת היעד בהשוואה לקבוצת הביקורת ($r = -0.41$, $p > 0.01$).

איור 5 : השוואה של חומרת הניכור ההורי

חומרת הניכור

חומרת הניכור ההורי נמדדה על סולם Likert בעל 5 ערכים. רמה 1 ציינה חידוש קשר בין הילד להורה המנוכר. רמה 2 ציינה טיפול פעיל בתאריך קבלת ההחלטה. רמה 3 ציינה כי התיק נסגר בכישלון לחדש את הקשר בין הילד להורה המנוכר. רמה 4 היא עבור תיקים שהסתיימו באימוץ פתוח של הילד על ידי צד שלישי. רמה 5 היא עבור תיקים שהסתיימו באימוץ סגור של הילד על ידי צד שלישי. ההבדל בין אימוץ פתוח לאימוץ סגור בישראל הוא שאימוץ פתוח מאפשר להורה שהיה משמורן קודם לכן לשמור על קשר עם הילד למרות שאיבד את האפוטרופסות והמשמורת על הילד, בעוד שאימוץ סגור כולל ניתוק קשר מלא וקבוע בין ההורה שהיה משמורן קודם לכן לילד. רמות 3-5 מציינות אובדן קשר מוחלט בין ההורה הלא-משמורן לילד. בעוד שהורים לא-משמורנים עשויים לשמור על אפוטרופסות ברמה 3, האפוטרופסות עוברת משני ההורים לצד שלישי ברמות 4-5.

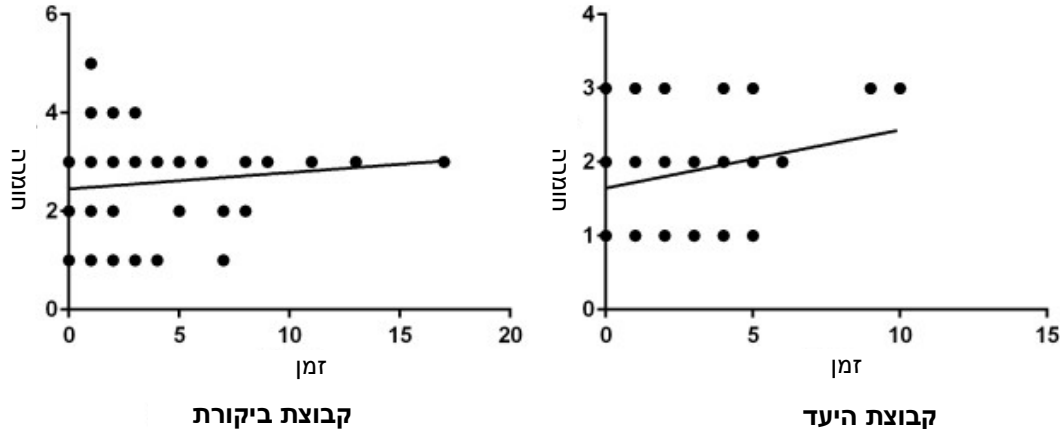
קבוצת הביקורת נעה בטווח שבין רמה 1 לרמה 5 עם חציון ברמה 3 וממוצע של 2.558. 18 התיקים

בקבוצת התיקים ברמה 1 כללו 7 תיקי חטיפת ילדים בינלאומיים בהם בית המשפט הורה כי הילדים יוחזרו למקום מגוריהם הרגיל. 11 התיקים הנותרים היו תיקים בהם ההורים המשמורנים ניסו להעביר

את הילד הרחק מהורים לא-משמורנים. במקרים כאלה, בתי המשפט התערבו והורו להורים המשמורנים להשיב את הילד למקום בו יש להורים הלא-משמורנים גישה לילדים. אף תיק מתוך אלה ברמה 1 בקבוצת הביקורת לא עירב ילדים שסירבו לקשר עם הוריהם הלא-משמורנים. הנזק הפסיכולוגי לילדים בקבוצת הביקורת הביא ל-6 מקרי אימוץ – 4 מקרי אימוץ פתוח ו-2 מקרי אימוץ סגור.

קבוצת היעד נעה בטווח שבין רמה 1 לרמה 3 עם חציון ברמה 2 וממוצע של 1.79. החציון של קבוצת היעד היה ב-33% נמוך יותר מקבוצת הביקורת והממוצע היה ב-23% נמוך יותר מאשר זה של קבוצת הביקורת. 13 התיקים בקבוצת היעד ברמה 3 כללו 10 מקרים ישנים יותר שהועברו מבתי משפט אחרים אשר קודם לכן לא התייחסו לניכור הורי לבית משפט אשר כן התייחס לניכור הורי. שלושת התיקים הנותרים ברמה 3 כולם הגיעו משופט אחד – פיליפ מרכוס¹¹. נדון באסטרטגיה של מרכוס בפירוט בפרק 5. אף אחד מהמקרים בקבוצת היעד לא הסלים למקרי אימוץ (ברמת חומרה 4 או 5). התוצאות הראו ירידה בחומרה בקבוצת היעד לעומת קבוצת הביקורת. החומרה החריפה עם משך הזמן בו התיקים היו פתוחים, $p < 0.01$, $r = -0.1427$.

איור 6: תרשים רגרסיה לינארית של חומרה לאורך זמן

ניתוח דו-משתני

בניתוח הדו-משתני נמדד משך הזמן בו תיקים היו פתוחים ורמת החומרה שלהם בזמן קבלת ההחלטות באמצעות מודל רגרסיה לינארית. שתי הקבוצות הציגו קורלציה בין משך הזמן בו התיקים היו פתוחים והחומרה ברמות 1-3. דבר זה היה ניכר במיוחד כאשר תיקים היו פתוחים למשך יותר מ-5 שנים.

¹¹ פיליפ מרכוס היה השופט האחראי על תיק הגירושין של המחבר בין השנים 2009 ל-2012.

עם זאת, רמות 4-5 בקבוצת הביקורת היו פתוחות למשך 1-3 שנים. היו 3 מקרים בקבוצת הביקורת ומקרה אחד בקבוצת היעד שנמשכו יותר מ-5 שנים, אך היו ברמת חומרה 1-2. למרות שהניתוח לא התייחס לאלה כאל חריגים, התוצאות עדיין הציגו קורלציה חלשה בין מספר השנים בהן התיקים היו פתוחים להגדלה ברמת החומרה ($p=0.05137$, $4=0.01$). חלק מהחריגים הפוטנציאליים הגיעו מפילפ מרכוס ונדון בהם עוד בפרק 5.

ניתוח מרובה משתנים

ניתוח מרובה משתנים בחן את היישובים, השופטים/דיינים, המגדר שלהם, משך הזמן בו התיקים היו פתוחים, ורמת חומרת הניכור ההורי בעת קבלת ההחלטות. בתי דין רבניים לרוב השתמשו בהרכבים של שלושה דיינים שהיו כולם גברים. בניתוח נמדדו התוצאות על בסיס ההחלטות הסופיות ולא על בסיס חוות דעת שונות בתוך ההחלטות. לכן, כל הרכב נחשב כגבר אחד לכל מקרה על מנת למנוע עיוות של הנתונים הסטטיסטיים על פני ההחלטות. הגיליון האלקטרוני של הנתונים מרובי המשתנים מופיע בנספח ב'.

היו סך של 73 שופטים/הרכבי דיינים בכל הארץ, אשר מתוכם 35 היו גברים ו-38 נשים. ביישובים הכוללים את תל אביב, חיפה, ראשון לציון, קרית, ואשדוד, היו יותר שופטות נשים בעוד שביישובים הכוללים את ירושלים, נצרת, וטבריה היו יותר שופטים גברים. כפי שצוין לעיל, בבתי הדין הרבניים, כל הדיינים היו גברים. הממוצע הארצי התאזן, כאשר היו 3 מקרים יותר בהם ההחלטה התקבלה על ידי נשים. ניתוח ANOVA לא מצא כל מובהקות סטטיסטית בין מגדרי השופטים ומשך הזמן בו התיקים היו פתוחים או רמת החומרה.

חלק מהשופטים קיבלו החלטות ביותר ממיקום אחד. אלה היו אספרנצה אלון (חיפה, קרית), אסף זגורי (נצרת, טבריה), וורדה בן-שחר (באר שבע, ראשון לציון). לא נמצאה מובהקות סטטיסטית כאשר אותו שופט קיבל החלטות במיקומים שונים. שופטת אישה בטבריה¹² ובתל אביב¹³ לא הזדהתה בשתי החלטות. בעוד ששני המיקומים רחוקים אחד מהשני, לא הייתה שום דרך לברר האם מדובר באותה שופטת או שתי שופטות שונות. שני התיקים היו פתוחים למשך שנה אחת. התיק מתל אביב נסגר ברמת חומרה 2 בעוד שהתיק מטבריה נסגר ברמת חומרה 1. הניתוח סיווג את השופטות בהחלטות אלה כ"ללא שם" וזיהה את המגדר כאישה.

זמן לפי ישוב

¹² אפ 37332-08-17 (טב')
¹³ תלהמ 25146-03-17 (ת"א)

נמצאה מובהקות סטטיסטית בין היישובים למשך הזמן. החציון הארצי היה שנתיים והממוצע השנתי היה 2.599 שנים. אילת (8 שנים) וכפר סבא (4 שנים) היו כל אחת גבוהות משמעותית מהחציון והממוצע הארצי, אך עם זאת, הניתוח כלל רק תיק אחד מכל אחד ממיקומים אלה. בחדרה (3 שנים) ונתניה (5.5 שנים) היו 2 תיקים לכל אחת בניתוח. באשדוד, עם שלושה תיקים בניתוח, היה חציון של 6 שנים וממוצע של 7.666 שנים. הניתוח כלל 18 תיקים מנצרת ו-14 תיקים מחיפה. החציון של נצרת היה 4 שנים, אשר היה גבוה פי 2 מהממוצע הארצי. הממוצע היה 3.153 שנים, אשר היה גבוה ב-20% מהממוצע הארצי. החציון של חיפה היה 3 שנים (גבוה ב-50% מהממוצע הארצי) והממוצע היה 2.857, אשר היה גבוה ב-15% מהממוצע הארצי.

לעומת זאת, פתח תקווה, טבריה, קריית גת, וצפת היו נמוכות מהממוצע הארצי. בפתח תקווה היו 4 תיקים, כולם בקבוצת היעד. החציון היה שנה אחת והממוצע היה שנה אחת. החציון היה נמוך ב-50% מהממוצע הארצי והממוצע היה נמוך ב-61% מהממוצע הארצי. הניתוח כלל שלושה מקרים מטבריה ושלושה מקרים מקריית גת. החציון בטבריה היה שנה אחת והממוצע היה שנתיים. החציון היה נמוך ב-50% מהממוצע הארצי והממוצע היה נמוך ב-23% מהממוצע הארצי. בקריית גת החציון היה 1.5 שנים, אשר היה נמוך ב-25% מהממוצע הארצי. הממוצע בקריית גת היה גם הוא 1.5 שנים, אשר היה נמוך ב-43% מהממוצע הארצי.

חומרה לפי ישוב

נמצאה מובהקות סטטיסטית לרמת החומרה והיישובים. החציון הארצי היה ברמה 2 והממוצע הארצי היה 2.239. בירושלים הממוצע היה 2.381 וחציון של 2.25, שהיה גבוה ב-11% מהממוצע הארצי. בבאר שבע הממוצע היה 2.535 והחציון היה ברמה 3, אשר היו גבוה ב-14% מהחציון הארצי וב-25% מהממוצע הארצי. היו חמישה מקרים מהקבוצות עם חציון ברמה 3 וממוצע של 2.22. החציון היה גבוה ב-33% מהממוצע הארצי בעוד שהממוצע היה נמוך ב-5% מהממוצע הארצי. בטבריה ובאשדוד היו שלושה מקרים כל אחת בניתוח. החציון והממוצע שלהן היו ברמה 3, אשר היו גבוהים ב-33% מהממוצע הארצי. בצפת היו שני תיקים עם חציון ברמה 3 וממוצע של 2.5, אשר היו גם כן גבוהים ב-33% מהממוצע הארצי. באילת ובכפר סבא היה תיק אחד לכל אחת, עם חציון וממוצע ברמה 3.

פתח תקווה וחדרה היו היישובים היחידים בהם החציון והממוצע היו נמוכים מהממוצע הארצי. כל התיקים בשני היישובים היו בקבוצת היעד. החציון בפתח תקווה היה ברמה 1, חצי מהממוצע הארצי. הממוצע היה 1.333, אשר היה נמוך ב-41% מהממוצע הארצי. בראשון לציון, קריית שמונה, קריית גת, ונתניה התקבל חציון ברמה 2, אשר היה זהה לממוצע הארצי. בקריית שמונה היה ממוצע של 1.8, אשר היה נמוך ב-37% מהממוצע הארצי. בראשון לציון, קריית גת, ונתניה, התקבל מוצע ברמה 2, אשר היה נמוך ב-25% מהממוצע הארצי.

שכיחות ארצית

ניתוח ANOVA לא הראה צמצום במספר התיקים שנפתחו בבית המשפט לענייני משפחה במהלך תקופת המחקר. בכל הארץ, במהלך רוב תקופת המחקר, לא קבוצת היעד ולא קבוצת הביקורת התאימו לצמצום בשכיחות תיקים חדשים בבית המשפט לענייני משפחה על בסיס שנתי. עם זאת, התרחש צמצום של 15% במספר ההליכים המשפטיים החדשים בבית המשפט לענייני משפחה שנפתחו בתל אביב בין 2018 ל-2020, כפי שנידון להלן.

תל אביב

בית המשפט העליון (2020) הוציא צו הנקרא "הוראות נוהל של נשיאל בית המשפט העליון". צו זה דרש מכל תחום שיפוט למנות שופט מוקד תוך שישה חודשים מה-18 באוקטובר, 2020, אשר התמקדותו העיקרית תהיה חידוש הקשר עם ילדים אשר היו מנוכרים מאחד מהוריהם. בית המשפט העליון הוציא צו זה פחות משלושה חודשים לאחר סוף תקופת ניתוח זה; לכן, הוא לא השפיע על הניתוח. עם זאת, הצו היה מבוסס על פרויקט פיילוט בתל אביב אשר החל ב-2019, לפיו ארז שני מונה כשופט אשר התמקד בתיקי ניכור הורי.

בניתוח בוצע ניתוח מרובה משתנים לגבי תל אביב ללא ארז שני בהשוואה לארז שני לבדו. התוצאות הושוו לממוצע הארצי על מנת למדוד את השפעתו של שופט מוקד כזה על תוצאות בתחום השיפוט של אביב. גיליון אלקטרוני המציג את התוצאות מופיע בנספח ג'. אף אחד מ-27 המקרים בקבוצת הביקורת בתל אביב לא הגיע משני, בעוד ששני קיבל החלטות ב-18 תיקים בקבוצת בהשוואה ל-13 תיקים משאר תל אביב. התיקים של שני היוו 58% מקבוצת היעד בתל אביב ו-21% מקבוצת היעד הארצית. השפעת החלטותיו על הנתונים מפורטת לעומק להלן.

תל אביב – משך זמן

פרק הזמן הקצר ביותר שתיקיו של שני היו פתוחים היה 0 שנים, וזהה לשאר תל אביב ולנתונים הארציים. עם זאת, פרק הזמן הארוך ביותר של תיקיו היה שנה אחת לעומת 11 שנים בשאר תל אביב ו-17 שנים בכל ישראל. החציון הארצי היה שנתיים והממוצע הארצי 2.5999 שנים. בתל אביב (בלי שני), החציון היה 1.5 שנים והממוצע היה 2.1254 שנים. התוצאות של שני היה נמוכות ב-25% מהממוצע הארצי. בעוד שהחציון של שני היה 0 שנים והממוצע שלו היה 0.4 שנים. מספר זה היה נמוך ב-300% מהממוצע הארצי וב-250% משאר תל אביב. ניתוח ANOVA הראה על קיום מובהקות סטטיסטית המצביע על כך שהמודל של שני הביא לצמצום משך הזמן שבו תיקים היו פתוחים בקבוצת היעד ובתל אביב.

תל אביב – חומרה

החומרה הארצית של ניכור הורי נעה בטווח שבין רמה 1 לרמה 5. הטווח של שני נע בין רמה 1 לרמה 3. הטווח עבור שאר תל אביב היה בין רמה 1 לרמה 4. החציון הארצי היה ברמה 2, וזהה לחציון של

שני. בשאר תל אביב החציון היה 2.5, גבוה ב-20% מהממוצע הארצי. הממוצע הארצי היה 2.2393. גם שני, עם ממוצע של 1.66, וגם שאר תל אביב, עם ממוצע של 2.1873, היו נמוכים מהתוצאות הארציות. הממוצע של שני היה נמוך ב-26% מהממוצע הארצי ונמוך ב-25% משאר תל אביב. תל אביב (בלי שני) הייתה נמוכה ב-5% מהממוצע הארצי. ניתוח ANOVA הראה מובהקות סטטיסטית חזקה המצביעה על כך שהמודל של שני הביא לצמצום רמת חומרת הניכור ההורי בתיקים בבית המשפט הייעודי בתל אביב.

תל אביב – שכיחות

ניתוח ANOVA מצא מובהקות סטטיסטית בין הקמת בית המשפט הייעודי של שני ובין מספר התיקים שנפתחו בבית המשפט לענייני משפחה בתל אביב. היה צמצום שנתי של 15% במספר ההליכים החדשים בבית המשפט לענייני משפחה שנפתחו בתל אביב בין 2018 ל-2020. דבר זה היו בניגוד לממוצע הארצי וגם לשכיחות בתל אביב בין 1996 ל-2018 – אשר בשניהם נראתה עליה קבועה במספר התיקים החדשים שנפתחו כל שנה.

פרק 5: דיון

פירוש הממצאים

הפסיקה וההלכות

הפסיקה וההלכות בישראל מספקות כיום יותר נתונים על ניכור הורי מאשר כל מקור אחר בישראל. למעשה, 430 ההחלטות שפורסמו בין 1996 ל-2020 כללו בערך 43% מהספרות האקדמית שעברה ביקורת עמיתים במהלך אותה תקופה. בנוסף, בתי המשפט לענייני משפחה בישראל היו המסלולים הרלוונטיים ביותר לטיפול בניכור הורי במהלך תקופת הניתוח. לכן, נתונים מניתוח הפסיקה וההלכות היוו את המקור הרלוונטי והמקיף ביותר לאיסוף נתונים מדעיים אודות ניכור הורי בישראל. בדיסרטציה זו נעשה שימוש בתיאוריה מבוססת על בסיס ראיות על מנת לאסוף ולנתח נתונים דמוגרפיים ולמדוד מגמות במתודולוגיה אודות ניכור הורי במערכת המשפט הישראלית.

ראוי לציין מאפיינים ייחודיים במערכת בתי המשפט לענייני משפחה בישראל במהלך תקופת הניתוח. ראשית, המסלול הדתי לשיפוט בענייני משפחה התקיים עוד לפני קום המדינה המודרנית. מערכת המשפט הישראלית הכירה במספר רשויות דתיות בענייני משפחה. הנפוצות ביותר הם הרבנית, השרעית, והנוצרית. הכנסת העבירה את חוק בית המשפט לענייני משפחה (1995)¹⁴ שהוסיף את בית המשפט לענייני משפחה כמסלול חילוני לטיפול בענייני משפחה. מאז 1995, בית המשפט לענייני משפחה משמש כמסלול כוללני עבור משפחות שאינן מתאימות לאחד מהמסלולים הדתיים הזמינים. בית המשפט לענייני משפחה דן בתיקים כגון פ.ר. נ' ת.א.ע (2005)¹⁵, א.ב.ז. נ' ק.מ. (2018)¹⁶, ופלוני נ' פלונית (2019)¹⁷ שעירבו זוגות בין-דתיים שלא התאימו לסמכות השיפוטית של בתי המשפט הרבניים, הנוצריים, השרעיים, או בתי משפט דתיים אחרים.

שני מסלולי המשפט, הדתי והחילוני, התקיימו במהלך התקופה הרלוונטית לניתוח. עם זאת, לניתוח הייתה גישה רק להחלטות שפורסמו מתוך בית המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הרבניים במהלך התקופה הנידונה. זאת מכיוון שנבו, מאגר הנתונים הגדול ביותר להחלטות שפורסמו בישראל, הינו בשפה העברית. החלטות מבתי משפט שרעיים ונוצריים היו בערבית: החלטות בתי משפט דתיים אחרים לא היו זמינות לנבו בעברית. החלטות ממערכת בתי הדין הרבניים ומערכת בתי המשפט לענייני משפחה מהוות יחדיו 92% מכלל ההחלטות על ענייני משפחה בישראל.

חזקת הגיל הרך

¹⁴ החוק זמין באינטרנט:

https://www.nevo.co.il/law_html/law00/98460.htm

¹⁵ תמ"ש (באר-שבע) 14830-05 - פ.ר. נ' ת.א.ע (2005)

¹⁶ תמ"ש (ת"א) 14482-12-17 - א.ב.ז. נ' ק.מ. (2018)

¹⁷ תמ"ש (ת"א) 58854-07-14 - פלוני נ' פלונית (2019)

עוד מאפיין ייחודי של מערכת המשפט הישראלית בתקופת הניתוח, בייחוד לפני 2017, היה חזקת הגיל הרך. לפי דוקטרינה זו, ילדים צעירים עברו אוטומטית למשמורת האם ללא שהתקיימה בהכרח הערכה לכשירות ההורית. בישראל, "הגיל הרך" הוגדר כעד גיל שש. Weisberg and Appleton (2003) מסבירים כי מקור חזקת הגיל הרך היה באימפריה הבריטית במאה ה-18 עם חקיקת החוקים הפורמלית הראשונה בבריטניה ובארה"ב בשנות ה-30 של המאה ה-19. דוקטרינה משפטית זו הניחה כי תפקידה של האם היה בבית בגידול הילדים, ותפקידו של האב היה מחוץ לבית תוך עיסוק בהשכלה גבוהה וקריירה. לאחר הגירושין, צופה מהאישה להישאר בבית ללא השכלה גבוהה או קריירה ולהמשיך לגדל ילדים במהלך שנות "הגיל הרך" שלהם (ולהתקיים בעצמה) בעיקר על כספי המזונות אותם היא קיבלה מהגבר. מכיוון שלא היה צפוי כי תהיה לה כל הכנסה במהלך שנות הגיל הרך של הילדים, אמצעי ההישרדות שלה היו תלויים בדמי המזונות. הלך מחשבה זה כפה על נשים גרושות להיות תלויות בבעליהן לשעבר לצורך הכנסה.

כאשר ישראל עברה לידי המנדט הבריטי ב-1917, מערכת המשפט הישראלית אימצה את חזקת הגיל הרך מהחוק הבריטי עקב חפיפה עם אמונות דתיות ותרבותיות אשר התקיימו באזור באותה תקופה. ככל שנשים צברו יותר זכויות ועצמאות במהלך המאה ה-20 ויכלו לעסוק בהשכלה גבוהה וקריירות, רוב בתי המשפט לענייני משפחה ברחבי העולם אשר קודם לכן אימצו את חזקת הגיל הרך מהאימפריה הבריטית זנחו את הדוקטרינה המשפטית הזו לטובת הדוקטרינה המשפטית של "טובת הילד". ישראל הייתה הסמכות השיפוטית היחידה בכולם שהמשיכה עם חזקת הגיל הרך המיושנת מהאימפריה הבריטית לתוך המאה ה-21. במהלך רוב התקופה הרלוונטית לניתוח זה, מדינת ישראל ניסתה לאמץ את חזקת הגיל הרך ואת דוקטרינת טובת הילד בו-זמנית. שתי דוקטרינות אלה עמדו לעתים בסתירה אחת לשנייה בתיקי ניכור הורי. פלוני נ' פלונית (2017)¹⁸ היה תיק בו בית המשפט העליון בישראל קבע כי טובתם של רוב הילדים במקרי גירושין הייתה משמורת משותפת. החלטה זו תפורט יותר מאוחר בפרק זה. ראוי לציין שהחלטה החלה את התהליך של צמצום מספר ההחלטות בישראל המבוססות על חזקת הגיל הרך ופתחה את הדלת לבית משפט ייעודי שיטפל בניכור הורי ללא שיתבוסס במדיניות מיושנות של תפקידים מגדריים.

מגדר ההורים המשמורנים, גם בקבוצת היעד וגם בקבוצת הביקורת, היה 65% נשים. נראה כי מספר זה הושפע מחזקת הגיל הרך אשר השפיעה על ההחלטות ברוב התיקים עד ל-2017. לפני 2017, בתי המשפט העניקו עדיפות גבוהה יותר למגדר ההורים מאשר לטובת הילד בתיקים שעירבו משמורת על ילדים עד גיל שש. תיקים שעירבו ילדים מעל גיל שש נטו יותר להתבסס על טובת הילד. חזקת הגיל הרך

¹⁸ בע"מ 919/15 – פלוני נ' פלונית (2015)

הביאה לכך ש-98% מהילדים עד גיל שש בשתי הקבוצות הופקדו במשמורת האם. לעומת זאת, 33% מהילדים מעל גיל שש הופקדו במשמורת יחידה של האם. דבר זה הביא לכך שהנתונים הכוללים הראו ש-65% מההורים המשמורנים היו נשים. עם זאת, הייתה קורלציה גדולה יותר בין גילאי הילדים והסבירות שבתי המשפט יפקידו אותם במשמורת האם. ניתוח ANOVA לא דחה את השערת האפס שהמגדר מילא תפקיד ביכולתו של הורה לקבל אחריות משמורנית כאשר בתי המשפט החילו את אותן אמות מידה על שני המגדרים ללא תלות בגילו של הילד.

מכיוון שמדינת ישראל רק החלה להתרחק מחזקת הגיל הרך בשנתיים האחרונות של הניתוח, מחקר עתידי ידרוש מספר שנים נוספות של נתונים מאז 2018, בעוד דפוס הפעולה של מדינת ישראל עובר למשמורת משותפת להשוואה עם הנתונים טרום-2017 כאשר חזקת הגיל הרך הייתה החוק הרווח. תוצאותיו של מחקר כזה יכולות למדוד האם ייתכן שגורמים אחרים מלבד חזקת הגיל הרך השפיעו על בתי המשפט להתמקד במגדר ההורים המשמורנים.

מזונות

למערכת המשפטית בישראל הייתה שיטה ייחודית לטיפול במזונות אשר השפיעו על ניתוח זה. בישראל, ניתן להטיל עונש מאסר על הורים שאינם יכולים להרשות לעצמם לשלם את חובם עבור תשלום דמי מזונות. בעוד שברוב המדינות הדמוקרטיות, עונשי מאסרים שמורים לאלה הממרים בזדון את הוראות בית המשפט, במערכת המשפט בישראל קיימת פרצה המאפשרת להוצאה לפועל לשלוח הורים מנוכרים למאסר על אי תשלום חוב דמי מזונות גם כאשר אין ביכולתם לשלם את החוב וגם במצבים בהם מזונות ילדים מוגדרים מעל 100% מההכנסה והנכסים של ההורה המנוכר.

במהלך השנים הראשונות לתקופת הניתוח, מאסרו של החייב היה אפשרי על כל סוג של חוב - כולל מזונות ילדים. תיקנו את חוק ההוצאה לפועל (תיקון - ביטול מאסר חייבים), התשע"ד-2014¹⁹ כדי לבטל את "מאסר אזרחי" הזה. במילים שלהם:

"מאסר אזרחי בשל אי תשלום חוב מהווה פגיעה קשה בזכויות אדם. הליכי מאסר מהווים אמצעי גבייה לא לגיטימי, תוך הפעלת לחץ לא ראוי, במערכת משפט מתוקנת. כך, פעמים רבות האיום במאסר יוצר לחץ איום על החייב ומשפחתו, ועלול לגרור את החייב ללוות הלוואות נוספות (גם בשוק האפור), על מנת להיחלץ מאיום המאסר"

¹⁹ הצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון - ביטול מאסר חייבים), התשע"ד-2014 נמצא באתר אינטרנט של הכנסת: https://fs.knesset.gov.il/19/Committees/19_cs_bg_326553.doc

למרות התיקון שבוצע בחוק ההוצאה לפעול בשנת 2014, עד עצם היום הזה עדיין קיימת פרצה חוקית המאפשרת להורים מנכרים להביא למעצר של הורים מנוכרים על ידי המשטרה, לעיני ילדיהם, על חוב דמי מזונות. לילדים נגרם נזק פסיכולוגי כאשר הם רואים במו עיניהם את המשטרה מתייחסת להורה המנוכר כעבריון. תקריות כאלה רק מביאות להחמרה של הניכור ההורי.

לפני 2017, מזונות היו חובתו של האב ללא תלות במצבו הכלכלי. היו דקויות מוגבלות לעניין זה, אך באופן כללי, נטל המזונות הונח על כתפיו של האב, עם אפשרויות נדירות לצמצום או ביטול החוב גם כאשר זה עלה על 100% מהכנסתו הגולמית ונכסיו. במקרים מסוימים, על האב היה לשלם מזונות לאם גם כאשר הילדים היו תחת משמורתו המלאה. חובת המזונות של האב יכלה להימשך לאחר הגיעו של ילד לגיל 18 ואף במקרים בהם הילד לא התגורר עם האם. ה. ר. נ' ה. נ. (2008)²⁰ הייתה דוגמה למקרה בו שלושה מתוך ארבעה ילדים התגוררו עם האב וסירבו לקשר עם אימם. האם תבעה את האב בתביעת מזונות עבור בנם שהיה בן 18 וכבר לא התגורר עימה. זאת כיוון שהילד התגורר ולמד בישיבה. בית המשפט הבחין כי כל צרכיו הכלכליים נענו על ידי הישיבה, משרד החינוך, ומשרד הרווחה. בית המשפט לא דן כלל בשלושה הילדים במשמורת האב כיוון שלא הייתה נתונה להם כל זכות לדרוש מזונות מהאם עקב מגדרה. בית המשפט התמקד רק במזונות עבור בן ה-18 שלא היה תחת משמורת של אף אחד מההורים והעניק את דמי המזונות שלו לאם. הילד בן ה-18 סירב לכל קשר עם אביו. קיימת החרגה לחובות תשלום מזונות בישראל הנקראת "בן מרדן". במקרה זה, האב ניסה להשתמש בהחרגת "בן מרדן". בהחלטה זו, בית המשפט, כמו ברוב ההחלטות בהן הורה ניסה לטעון להחרגת "בן מרדן", דחה את הטענה.

שלא כמו בחברות מערביות אחרות, במדינת ישראל לא קיים חישוב ברור ואחיד שמגביל את המזונות על בסיס היכולת הכלכלית של ההורה. Keidar (2021) פירט את השיטה הייחודית (והמעורפלת) של מדינת ישראל לחישוב דמי מזונות. היה קיים חישוב מינימום ברור, אבל לשופטים ניתן שיקול הדעת לפסוק סכומי דמי מזונות שעולים על 100% מהכנסותיו של האב. בנוסף, לשופטים היה נתון שיקול הדעת לקבוע דמי מזונות ברמה אחת בתיק, ולקבוע סכום אחר משמעותית בתיק אחר תחת אותן נסיבות. אי-בהירות זו עמדה בניגוד לרוב המערכות המערביות אשר הגדירו את חישובי דמי המזונות בצורה ברורה על בסיס היכולות הכלכליות של ההורים. Berrick (2021) מתארת כיצד בתי משפט מנגישים חישובים אלה לציבור. היא מוסיפה כי על המדינה מוטלת האחריות להבטיח רמה סבירה של רווחת הילדים במקרים בהם אין להורים את האמצעים הכלכליים לעמוד בדרישות המשפטיות של בית המשפט. למרות שמדינת

²⁰ תמש (ח'') 11390/01 ה' ר' נ' ה' נ (2008)

ישראל היא מדינה מערבית מפותחת עם משאבים לאימוץ המודל של בריק, לא הייתה קיימת במערכת בהירות או רשת בטחון כלכלית עבור משפחות נזקקות במצבי גירושין בתקופת הניתוח. דבר זה הביא למצוקה כלכלית עבור הורים שאינם משמורנים אשר גרמה למתיחות נוספת ביחסיהם עם ילדיהם והחמירה את חומרת הניכור ההורי.

בעלי דין קטינים

מאפיין ייחודי נוסף בבית המשפט לענייני משפחה הישראל הוא יכולתו של ההורה המשמורן לצרף את ילדיו אליו כצד נגד ההורה הלא-משמורן. למעשה, הורים משמורנים יכולים לעשות זאת בייצוג עצמי גם אם הם אינם מחזיקים ברישיון לעסוק בעריכת דין. במערכת המשפט הישראלית לא קיים איסור כללי נגד ניגוד אינטרסים שכזה. יכולתו של ההורה המשמורן להפנות את הילדים נגד ההורה הלא-משמורן בבית המשפט ובהליכים משפטיים בצורה חוקית תורמת לניכור ההורי. היא מעבירה להורה המשמורן ולילדים את המסר שהם יכולים לחבור יחדיו ולתקוף את ההורה הלא-משמורן בין אם התנהלות כזו היא לטובת הילד ובין אם לאו. היא גם מעבירה להורה הלא-משמורן את המסר שטקטיקה עוינת זו המפנה את הילדים נגד ההורה המנוכר הינה מקובלת על בית המשפט. ניתוח נמצאה קורלציה בין בתי משפט שהתייחסו לניכור הורי לבין צמצום בילדים בעלי דין $r = -0.25$, $p < 0.01$. למעשה, לארז שני הייתה מדיניות יעילה להגנה על ילדים מתמרון פסיכולוגי שכזה כבעלי דין. נדון במדיניות זו בפרק אודות ארז שני.

מפגשים מפוקחים

שימושה של מדינת ישראל במפגשים מפוקחים היה גורם נוסף שהשפיע על התוצאות. ניתוח נמצא כי מערכת המשפט עשתה שימוש במפגשים מפוקחים ב-28% מהמקרים. דבר זה עלה בקנה אחד עם נתונים מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2020) שהציגו את אותו האחוז הכולל של מפגשים מפוקחים בתיקים בבתי המשפט לענייני משפחה בישראל. ניתוח לא נמצא אף חוק או מדיניות שהתוו מגבלות ברורות על הנסיבות שבהן יהיה הולם להשתמש במפגשים מפוקחים. כמו כן, לא נראה שהייתה קיימת מגבלה על מספר השנים שלאורכן יכלו להתרחש מפגשים מפוקחים במרכזי קשר מפוקחים, ולא היו קיימים קווים מנחים ברורים כלשהם לגבי כיצד הורים בנמצאים תחת פיקוח יכולים לצאת מהמצב של מפגשים מפוקחים. נראה שהמערכת אימצה את המודל המוטה-מגדרית של לסר (2005) במקרים של ניכור הורי. היא הציעה את השימוש במרכזי קשר מפוקח על מנת לאפשר לפקידות הסעד לספק הדרכה לאבות מנוכרים במקרים של ניכור הורי על מנת לסייע להם לשפר את יחסיהם עם ילדיהם ללא הפעלת לחץ מיותר על הילדים. המודל שלה האשים את האבות בניכור ההורי ודרש מפקידות הסעד לפקח על האבות המנוכרים.

אכן, ניתוח נמצאה קורלציה חזקה עם המגדר במקרים בהם בית המשפט הציב הורים תחת מפגשים מפוקחים למרות שבתי המשפט החליטו שהורים אלה לא היו כל סכנה לילדיהם. עם זאת,

במקרים בהם בתי המשפט הציבו הורים מנכרים תחת מפגשים מפקחים מכיוון שהם התעללו בילדיהם פסיכולוגית, התוצאות הראו חלוקה של 50/50 בין המגדרים ולא הצליחו לדחות את השערת האפס. שימוש מופרז זה במפגשים מפקחים נגד אבות, גם כאשר בתי המשפט קבעו שגברים אלה אינם מהווים סכנה לילדיהם, בא בהתאמה חזקה לחומרת הניכור ההורי. ש.ט. ואח' נ' ש.ט. (2015)²¹ הינה דוגמה מייצגת של החלטה שלא התייחסה לניכור הורי ובמקום זאת השתמשה במפגשים מפקחים כטיפול במקרה שבו האב הלא-משמורן לא היווה סכנה לילדיו. נדון במקרה זה בפירוט בסעיף "באופן כללי".

מגדר

במחקר לא נמצא קשר מובהק בין מגדרי ההורים, הילדים, או השופטים ושיעור או חומרת הניכור ההורי. התקיים קשר סטטיסטי עם חוקים ומדיניות מוטות מגדרית. אלה היו חזקת הגיל הרך והשימוש במרכזי קשר במקרים בהם לא היו ראיות כלשהן לכך שההורים הלא-משמורנים (לרוב אבות) היוו סכנה לילדיהם. כאשר הצטברות הראיות העידה על שהאבות היו דמויות בריאות עבור ילדיהם, השימוש במרכזי קשר הגדיל את הסיכון לניכור הורי ב-600%. כאשר מערכת המשפט הישראלית עשתה שימוש במרכזי קשר במקרים בהם הצטברות הראיות העידה כי הורה מהווה סכנה לילד, לא נמצאה מובהקות סטטיסטית למגדר. בעוד מערכת המשפט הישראלית מתרחקת מחזקת הגיל הרך לטובת מדיניות המתמקדות בטובת הילד בלבד, המובהקות הסטטיסטית המקושרת למגדר יורדת בצורה משמעותית. נראה שביטול מדיניות מוטות-מגדרית יעזור גם לאימהות ובנות (כמו גם לסבתות, דודות, אחיות, בנות-דודות, וכו') שנפלו קורבן לניכור הורי. סבל זה מטואטא מתחת לשטיח באמצעות מדיניות מוטות-מגדרית המבוססות על נתונים מלאכותיים. תוצאות הניתוח מאששות מחקרים בינלאומיים שמצאו כי ניכור הורי השפיע לשלילה על כל בני המשפחה ללא תלות במגדר. למעשה, פעילי מגדר פוגעים בהתקדמות זכויות האישה עבור נשים שנפלו קורבן לניכור הורי כאשר הם מונעים מהרשויות להקצות משאבים לטיפול בניכור הורי.

כאשר פעילי מגדר ישראלים מפעילים לחץ פוליטי על הרשויות בישראל לשמר מדיניות מוטות-מגדרית מיושנות בשם "קידום השוויון המגדרי" ללא נתונים מדעיים שיתמכו בטענותיהם, הם גורמים לנזק מיותר לרווחת הילד. אקטיביזם פוליטי זה מעודד צדדים ללא רישיון לעריכת דין לנצל ילדים כבעלי דין לצורך הרווח הכלכלי האישי שלהם. תוצאות מקבוצת הביקורת מציגות כי דבר זה מידרדר במהירות למפגשים מפקחים עבור אלפי ילדים על בסיס מגדר ההורה ולא על בסיס ביטחון של הילד. לסר (2005) קבעה את המודל הזה ללא נתונים מדעיים המעידים כי הוא בא לטובת הילד. כאשר בתי משפט מתעלמים מסימנים לניכור הורי במקרים כאלה, הם מסתכנים בהידרדרות נוספת למקרים בהם ילדים מגישים

²¹ תמש (נצ') 13-02-25370 ש.ט. (קטינה) נ' ש.ט. (2015)

תביעות משלהם נגד הורים משני המגדרים. התוצאות מקבוצת הביקורת מעידים על סיכון כי מקרים כאלה ידרדרו עוד יותר לאימוץ פתוח או סגור. הרשויות הישראליות יכולות להימנע מטראומה מיותרת זו לילדים על ידי יישום מדיניות מבוססת-ראיות והימנעות מלחץ פוליטי מקבוצות בעלות אינטרסים מיוחדים המייצרות נתונים מוטים ותוצאות מלאכותיות.

היעדר אחריות בפקידות הסעד

רוב ההחלטות בשתי הקבוצות ציינו היעדר אמון בין הצדדים ופקידות הסעד. אווירה עוינת זו השפיעה על התוצאות. בעוד שטיפול בניכור הורי דורש התערבות ואכיפה משפטית באופן ייחודי על מנת להיות יעיל, על המטפלים עדיין מוטלת החובה ליצור אווירה המבוססת על אמון (ככל הניתן). לא נראה שהתקיים אמצעי ביטחון שימנע מפקידות הסעד מהגשת דוחות כוזבים או מוטים שיחריבו את האמון ויתרמו לניכור ההורי. לדוגמה, בית המשפט דן במטפלת של פקידות הסעד בפלוגית נ' פלוני (2020)²² במוצאו כי היא סיעה לאם בניכור הילדים מהאב. בית המשפט הבחין:

”כאשר שני ההורים נוטלים חלק בטיפול, אזי חובה על המטפל ליצור יחסי טיפול המבוססים על אמון עם שני ההורים. לא יעלה על הדעת כי המטפלת תסבור כי יש לה יחסי אמון עם מטופל שעה שהיא עצמה לא מצאה ולו דבר אחד חיובי לומר עליו. בין אם התובעת על דעת עצמה ציינה כי המטפלת ייעצה לה לפעול לצמצום הקשר בין הקטינים ובין אביהם ובין אם הדברים אכן התרחשו, הרי שאין ספק כי המטפלת לא מילאה אחר המנדט שניתן לה ע”י ביהמ”ש מתוך ציפייה כי הקונפליקט יצומצם ולא יעמיק ומשכך”.
כפי שצוין לעיל, בניתוח לא נמצאו חוקים או מדיניות כלשהם אשר הטילו אחריות כלשהי על פקידות הסעד על התנהלותם. ההיפך הוא הנכון, Johns (2006) דן כיצד בתי המשפט מעניקים לאנשי המקצוע של יחידות הסיוע חסינות משפטית והסכנות שבמדיניות שכזו. א.ג. נ' א.ג. (2012)²³ תיאר את העקרון החוקי הבסיסי שלפיו פקידות הסעד הינם הרחבה של בית המשפט. עם זאת, התקיימו מנגנונים לערעור על שופטים או פסילתם במקרים בהם נמצא כי שופטים התרשלו בתפקידם, בעוד שבניתוח לא נמצאו חוקים או מדיניות מקבילים לפסילת פקידות הסעד.

בניתוח לא נמצא מנגנון כלשהו להרחקת פקידות הסעד מתיקים אם הם הפרו חוקים או זכויות בסיסיות של אזרחים. בתיאוריה, פקידת הסעד יכולה היה לשקר בעדותה בבית המשפט נגד הורים, ללא כל השלכות, גם אם העדות הוכחה ככוזבת מאוחר יותר. לקורבנותיו של שימוש לרעה שכזה בכוח לא היה לאן לפנות לעזרה. פסקה 288 של חוק העונשין (1977) מגדירה עונשים אזרחיים ופליליים על “העלבת עובד

²² תלה"מ 25128-08-19 פלוגית נ' פלוני 2019

תלה"מ 36137-10-19 פלוגית נ' פלוני 2019

²³ תמש (ת"א) 4745-07-12 א.ג. נ' א.ג. 2012

ציבור²⁴. על כן, אם הורים היו משתלחים נגד עדות כוזבת שכזו על ידי העלבת פקידת הסעד, הורים אלה יכלו לעמוד בפני אישומים פליליים ואזרחיים על העלבת עובד ציבור. אווירה עוינת ללא צורך שכזו מחריבה את האמון והורסת את הסביבה הטיפולית. לכן היא מהווה הפרה יסודית של המנדט של בית המשפט לענייני משפחה בישראל לספק משפטנות טיפולית בתיקיו כאשר הלקוחות אינם נותנים אמון בפקידת הסעד. דבר זה מעלה שאלה נוספת לגבי האם אווירה עוינת שכזו תרמה לניכור הורי. מספר פרסומים אחרים בישראל שעברו ביקורת עמיתים מצאו אינטראקציות עוינות בין פקידות הסעד למשפחות בהן הן טיפלו. המקרים במחקרים אלה הראו כי אוכלוסיות שונות ומרובות לא נתנו אמון בפקידות הסעד. בעוד שהמחקרים לא התייחסו לניכור הורי באופן ספציפי, חלק מממצאיהם תקפים גם עבור למקרים בהם פקידות הסעד תרמו לניכור ההורי במקום לטפל בו.

Attar-Schwartz et al. (2011) ערכו את המחקר הכמותי הארצי הגדול ביותר על רווחת הילד עד כה. המחקר בחן את הקשר בין התעמרות בילדים, ילדים הרשומים לשירותים הסוציאליים, ועבריינים קטינים בתקופת מבחן – לגורמים הכוללים גיאוגרפיה, מוצא אתני, דת, והיחס בין מספר אנשי המקצוע של השירותים הסוציאליים לאוכלוסייה המקומית. הצוות אסף נתונים מיישובים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משרד הרווחה, והמועצה לשלום הילד. הנתונים הנקיים בהם הם השתמשו ייצגו 87% מהילדים בישראל. תוצאה מפתיעה עבור החוקרים הייתה ששיעור פקידות הסעד ביישובים היה בהתאמה להתעמרות מוגברת בילדים ועבריינות נוער מוגברת.

Kulik and Kasa (2014) ערכו מחקר אתנוגרפי על אבות אתיופיים גרושים (או בהליכי גירושין). הן השוו קבוצת מדגם של 63 עולים אתיופיים עם 48 אבות ילידי ישראל. המחקר מדד ארבעה אמצעי התמודדות – משאבים אישיים, משאבים בין-אישיים, איכות הקשר עם הנשים לשעבר, וקיום יחסים רומנטיים חדשים. לצד גורמים אלה, הן גם מדדו את הקשרים בין האבות לילדיהם. המאמר טען כי בתי המשפט לענייני משפחה בישראל לא העניקו משמורת לאבות. לכן, כל המשתתפים היו אבות לא-משמורנים. המחקר מצא כי "משתתפים שקיבלו יותר תמיכה פורמלית הציגו קבלה עצמית נמוכה יותר של הגירושין" (עמ' 201). ממצא זה הבהיר כי שירותי פקידות הסעד השפיעו לרעה על אבות גרושים לא-משמורנים גם מקבוצת הביקורת וגם מקבוצת המחקר.

Lavee (2017) ערכה מחקר איכותני על אימהות ישראליות מתחת לקו העוני שקיבלו סיוע מפקידת הסעד. היא ערכה ראיונות עם 50 אימהות יהודיות בין הגילאים 24 ל-62 עם ילד אחד לפחות

²⁴ הנוסח המלא של חוק העונשין (1977) זמין באינטרנט: https://www.nevo.co.il/law_html/law00/98460.htm

המתגורר בבית. 46 מהאימהות היו אימהות חד-הוריות וארבע התגוררו עם בני זוג. היא סיננה את המשתתפות בעצמה על בסיס הקריטריונים:

- הן הרגישו עניות באופן סובייקטיבי,
- הן היו המפרנסות היחידות במשפחתן,
- ילד אחד לפחות התגורר במשק הבית שלהן.

הממצאים שלה היו שהאימהות שקיבלו שירותים מפקידת הסעד הרגישו מודרות, מוחלשות, ומושפלות. שירותי פקידת הסעד תרמו לחוויית תחושת העוני של הנשים. היא מתארת מספר אינטראקציות עוינות בין עובדים סוציאליים ולקוחות בכל מקרה שבו האימהות פנו לקבלת סיוע. מסקנתה הייתה שנראה שמתקיים היעדר אחריותיות מקצועית והיעדר קריטריונים לטיפול במשפחות.

Alfandri (2017) ערכה מחקר איכותני על רפורמה בדפוסי הפעולה להגנת הילד בישראל לפיה היה

על פקידת הסעד לערב את הילדים כחלק מתהליך הטיפול בתיק. היא דגמה 21 מקרים מחמש מועצות מקומיות ברחבי ישראל. שיטתה הייתה תצפית ישירה על פגישות ועדה המערבות כל תיק, ראיונות חצי-מובנים עם פקידת סעד, וסקירה של רשומות התיקים לאחר שישה חודשים. המחקר שלה מעיד על היעדר יישום של הרפורמה שנועדה להגביר את השתתפות הילדים בתהליך. היא מציינת, "הממצא הבולט הראשון של מחקר זה הוא הקשר הזניח בין העובדים הסוציאליים לילדים עליהם הם היו אחראים". אבחנה זו שלפקידת סעד היה קשר זניח עם הילדים עשויה לשפוך מעט אור על מחקרים אחרים שעברו ביקורת עמיתים שמצאו בעיות חמורות בפקידות הסעד. שוב, ממצאים אלה עשויים להעיד על כך שפקידות הסעד למעשה תרמו לניכור הורי.

באופן כללי

בית המשפט החמיץ סימנים לניכור הורי במעל 90% מהמקרים. מאגר הנתונים נבו הכיל 6,514 תיקים עם סימן אחד לפחות לניכור הורי כפי שהוגדר על ידי ספרות אקדמית שעברה ביקורת עמיתים. מתוך אלה, בית המשפט התייחס לניכור הורי ב-430 תיקים וקבע כי מתקיים ניכור הורי ב-198 תיקים. בית המשפט החמיץ סימנים לניכור הורי ביתר 6,084 מתוך 6,514 התיקים שפורסמו שכללו לפחות סימן אחד לניכור הורי.

לעתים קרובות, תיקים בקבוצת הביקורת התיאשו מהמאמצים לחידוש הקשר בין ילדים להורים מנוכרים ללא אספקת סיוע חלופי כלשהו. הקטינים נ' אלמוני (2012)²⁵ הייתה דוגמה לכך. התקיים ניתוק מוחלט בין הילדים לאב הלא-משמורן במשך שש השנים שקדמו לתיק. בית המשפט ציין הצדקה משפטית אפשרית להעברת המשמורת לאב אבל דחה את הפתרון מכיוון שהניתוק כבר התקיים למשך זמן

²⁵ תמש (ח'') 5401-04 הקטינים נ' אלמוני (2012)

ארוך מדי. במילים אחרות, הניכור תוגמל בניכור נוסף. בית המשפט שקל את האפשרות של צמצום או ביטול המזונות. אפשרות זו נדחתה גם כן מכיוון שהאם המשמורנית שיתפה פעולה "טכנית" בהבאת הילדים למפגשים עם האב. עם זאת, בית המשפט הודה, "במשך שנים האם טרפדה כל קשר בין האב לקטינים ולא נקטה בכל צעד ממשי לקירוב לבבות". בית המשפט ציין עוד, "במצב עניינים זה, למרות ההשלכה הקשה של סירובם של הקטינים לקיים קשר עם אביהם, אין מקום להטיל את האשמה על הקטינים עצמם." ההחלטה לא דנה בכל אפשרות לטיפול עם מטפל. ההיפך הוא הנכון, בית המשפט לא היה מעוניין "לכפות" את הקשר על הילדים. ההחלטה הסתכמה ב"כל אשר נותר הוא לקוות כי עם הזמן, הקשר יחודש". לא היו זמינים התערבות או סיוע כלשהם במקרה זה בכל רמה שהיא עבור ההורה המנוכר או ילדיו.

ש.ט.נ' ש.ט. (2015) הייתה החלטה בת 44 עמודים שעירבה שני נערים, בן ובת, אשר נוכרו מהאב הלא-משמורן. למעשה, האם המשמורנית אפילו הודתה בניכור לפקידת הסעד בפסקה 82 של ההחלטה. זאת תוך כדי חתירה תחת המאמצים לחדש את הקשר בין האב לילדיו. עם זאת, לא בית המשפט ולא פקידת הסעד התייחסו לניכור הורי. תחת זאת, הופיעה הצעה להציב את האב במרכז קשר מפוקחים על מנת לבנות מחדש את האמון. האב התנגד להצעה זו מכיוון שמפגשים מפוקחים גרם למתיחות נוספת בקשר במקום לשקם אותו. בית המשפט ניסה לחדש את הקשר בין הילדים לאב ללא הכרה בניכור הורי. ההחלטה מפרטת את ההידרדרות ההדרגתית בקשר לאורך זמן בין האב הלא-משמורן וילדיו. נערכו דיונים בנושאי משמורת ומזונות עבור "בן מרדן". ההחלטה השאירה את המשמורת בידי האם והשאירה את המזונות כפי שהם. בית המשפט הזהיר את האם שהוא יכול להטיל עליה סנקציות ואפילו להביא למעצרה על הפרעה לקשר בין האב לילדיו. נראה שדבר זה עבד בתחילה עבור הבן, אבל לא עבור הבת. במרוצת הזמן, השימוש המופרז במפגש המפוקח פורר את הקשר בין האב לבנו גם כן.

קבוצת הביקורת כללה 30 מקרים בהם האם הייתה ההורה הלא-משמורן. כשלונו של בית המשפט לאחד בהצלחה בין אימהות מנוכרות לילדיהן בקבוצת הביקורת לא היה טוב או גרוע יותר מאשר אבות מנוכרים. פלונית נ' פלוני (2009)²⁶ הדגים את המאמץ המזערי אותו השקיע בית המשפט בחידוש הקשר בין האם הלא-משמורנית וילדה. בית המשפט לא התייחס לניכור הורי במקרה זה. מעל 80% מההחלטות התמקד בפירוק הנכסים עם אזכור קצר בלבד למשמורת (ולמזונות). פקידת הסעד המליצה על משמורת אצל האב עקב סירובו של הילד לשמור על קשר עם האם. בית המשפט העניק חותמת גומי להמלצה זו ללא כל אזכור לטיפול עם מטפל לצורך חידוש הקשר בין האם לילדה. ההחלטה לא הטילה כל

²⁶ תמש (קריות) 9881/07 פלונית נ' פלוני (2009)

אחריות על פקידת הסעד או על האב המשמורן להבטחת חידוש הקשר עם האם עד תאריך יעד כלשהו. בקצרה, כל הדלתות נטרקו בפני האם המנוכרת במקרה זה.

לעתים קרובות, הסעד התיאורטי היחיד שבית המשפט הציע להורים מנוכרים (ללא התייחסות לניכור הורי) היה צמצום או ביטול דמי המזונות – אם כי הסיכוי לסעד כזה כשלעצמו היה קלוש.

הקטינות נ' ח.ס (2012)²⁷ היה מקרה נדיר בו האב הלא-משמורן ייצג את בנותיו נגד האם המשמורנית. בית המשפט נמנע מלהשתמש במונח "ניכור הורי" ותחת זאת השתמש במונח "סרבנות קשר" לתיאור המצב בתיק. לרוב, הספרות שומרת את השימוש במונח "סרבנות קשר" למצבים בהם ילדים מסרבים לקשר עם הורה עקב סיבה מוצדקת כגון התעללות, הזנחה, או נטישה. "סרבנות קשר" במקרה נבעה מההסתה של האם המשמורנית נגד האב הלא-משמורן. ניסיונות טיפוליים באמצעות פקידת הסעד כשלו בחידוש הקשר בין האב לאחת מבנותיו, לכל הפחות. האב הציע לעקוף את האם על ידי פתיחת חשבון חסכון עבור הבת שסירבה לקשר עמו. האב יפקיד תשלומי דמי מזונות חודשיים לחשבון חסכון זה. הכספים ישוחררו ישירות לידיה של הבת עם חידוש הקשר שלה עם האב. אם היא לא תחדש את הקשר עם האב עד הגיעה לגיל בגרות, הכספים יוחזרו לאב. בית המשפט קיבל את ההצעה הזו.

בעוד שמאמץ כזה היה יצירתי בקיום חובות המזונות ללא שימוש בתווית המזיקה פסיכולוגית "בן מרדן", עדיין היו ליקויים משמעותיים בגישה זו. בראש ובראשונה, היא לא התייחסה לניכור ההורי. ההחלטה אף נמנעה משימוש במונח ותחת זאת התעלמה מההסתה של ההורה המשמורן נגד ההורה הלא-משמורן תוך שימוש במונח "סרבנות קשר" ואף הטילה אשמה על ההורה המנוכר. שנית, היא לא הטילה סנקציות על ההורה המשמורן בשום צורה למעט עיכוב קבלת תשלומי המזונות. מדובר עיכוב בלבד מכיוון ששלישית, כל שנדרש מהבת היה להיפגש עם אביה פעם אחת בחודש האחרון לפני הגיעה לגיל בגרות וכל כספי המזונות היו משוחררים לידיה בתשלום של הסכום כולו בבת אחת. אחרון, וקשור לכך, שחרור סכום כסף גדול ישירות לידיה של קטין היה מעשה לא נכון – בייחוד לידי קטין אשר סובל מטרומה פסיכולוגית. במקרה של ניכור הורי חמור, ההורה המשמורן יכול לדרוש ולקבל את הכסף מהילד גם אם דרישה כזו מפרה צו בית משפט. Garber (2011), אשר צוטט בהחלטות בבתי המשפט בישראל, פירט את השליטה הפסיכולוגית שמפעילים הורים מנוכרים על הילדים. כך או כך, טקטיקה שכזו עדיין תתגמל כספית את ההורה המנוכר בשעה שהיא עדיין לא תהיה יעילה בטיפול בניכור הורי.

דוקטרינת טובת הילד

במערכת המשפט לא היו קיימים קווים מנחים ברורים ועקביים עבור שופטי בית המשפט לענייני משפחה לקבלת החלטות לטובת הילד. החלטות מרובות ציינו את עמימותן של אמות המידה עבור טובת

²⁷ תמ"ש (ח') 35358-07-11 הקטינות נ' ח.ס (2012)

הילד בחוק בית המשפט לענייני משפחה (1995). לדוגמה, בפלוני נ' פלונית (2009)²⁸, בית המשפט ציין כי "טובת הילד" הינה שרירותית. לכן, בית המשפט הסביר כי על הדוחות מפקידת הסעד למלא תפקיד מרכזי בהחלטות בית המשפט. דבר זה למעשה הסיט את האחריות השיפוטית מהשופט בהחלטותיו והטיל את האחריות הזו על פקידת הסעד – ללא כל דרישה לדין וחשבון מצד פקידת הסעד. דבר זה אינו יוצר רשת בטחון עבור טובתו של הילד במקרים בהם דוחות פקידת הסעד עשויים לפגוע בילד, ספציפית במקרים של ניכור הורי. כפי שהוזכר לעיל, בניתוח לא נמצאה כל תשתית אשר במסגרתה צד יוכל לערער על פקידות הסעד או לפסול אותן במקרים כאלה. הבעיה שבמסגרתה השופט היה מעביר את האחריות השיפוטית שלו לפקידת הסעד בעוד הוא מציין את היעדר הקווים המנחים הממשיים על מנת להבטיח את טובת הילד, חלחלה לרבים מהמקרים בניתוח זה. בינתיים, היחסים בין הצדדים לפקידות הסעד היו עוינים במקרים רבים. דינמיקה זו לא רק שהפרה את מנדט המשפטנות הטיפולית של בית המשפט, אלא גם עודדה ניכור הורי.

פיליפ מרכוס

פיליפ מרכוס הוא שופט בגמלאות אשר מציע את שירותיו כמומחה לניכור הורי על בסיס הישגיו כשופט בבית המשפט לענייני משפחה בירושלים. Marcus (2017) טען כי נקודת המוצא בבית המשפט לענייני משפחה הייתה להפקיע מהורים מתגרשים את זכויותיהם ולהטיל עליהם מחויבויות בלבד. זכויות הוריות אלה יעברו אל שופט בית המשפט לענייני משפחה כ"אבי יתומים" (עמ' 101). עם זאת, המודל של מרכוס פוטר את השופט מהאחריות המשווית לזכויות הוריות אשר הופקעו מההורים. דבר זה בעייתי במיוחד במקרים של ניכור הורי. Marcus (2020) טען כי מניעת הניכור ההורי תלויה במודעות הציבור והדרכת אנשי המקצוע לנקיטת צעדים מונעים בקהילה. במודל שלו, על בית המשפט להתערב רק לאחר תחילת הכשל ביצירת הקשר על מנת לפקח על התקדמות ההתפייסות והטיפול, ולהטיל סנקציות על "סרבנות הורית".

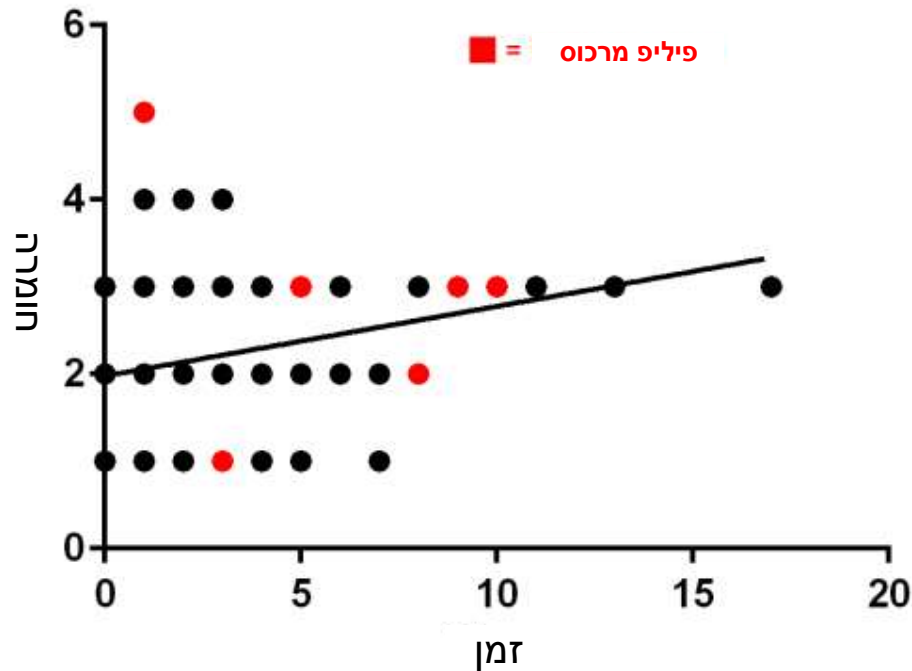
המודל שלו דילל אף יותר את האחריותיות עבור צדדים שגרמו לניכור הורי. מרכוס (2019b) טען לטובת השימוש במונח "סרבנות קשר" במקום "ניכור הורי" עקב טענתו כי "סרבנות קשר" לא הטילה אשמה על אף אחד. עם זאת, הספרות האקדמית מאז Gardner (1985) שומרת את השימוש במונח "סרבנות קשר" למצבים בהם לילדים קיימת סיבה מוצדקת לסרבנות קשר עם ההורה - ספציפית התעללות, הזנחה, או נטישה. הטרמינולוגיה שלו רק מטשטשת את הקווים בין ילדים אשר מסרבים בצורה לגיטימית לקשר עם הורה מתעלל או מזניח לילדים אשר עוברים התעללות פסיכולוגית בידי ההורה המנכר. הוא טען שאין לשופט את הסמכות לאכוף החלטות על סרבנות קשר (ניכור הורי). הפתרון המוצע

²⁸ תמש (ק'ריות) 9822/07 פלוני נ' פלונית (2009)

שלו היה שהטיפול היעיל ביותר ב"סרבנות קשר" יהיה באמצעות פקידת סעד. Marcus (2019a) שיבח את פקידת סעד בישראל על היותן בחוד החנית של בתי המשפט לענייני משפחה, בעיקר על בסיס המחקר של באייר טופילסקי ואח' (2015). נראה שתפקידו של השופט כ"אבי יתומים" אשר הפקיע מההורים הביולוגיים את זכויותיהם – היה לשמש כחותמת גומי לדוחות פקידות הסעד ללא לקיחת אחריות שיפוטית על החלטותיו שלו.

הפרסומים לעיל משקפים את צורת החשיבה של מרכוס בהחלטותיו שלו בנושא ניכור הורי. מתוך 256 החלטותיו שפורסמו בין 1995 ל-2012, חמש התייחסו לניכור הורי. מתוך אלה, שלוש נכללו בקבוצת היעד מכיוון שמרכוס קבע שהתקיים ניכור הורי בשלושת התיקים האלה. למרכוס היו בסך הכל שלוש החלטות בקבוצת היעד וארבע החלטות בקבוצת הביקורת. הזמן שלקח לו לטפל בתיקים בשתי הקבוצות נע בין שנה אחת לעשר שנים עם חציון כולל של שבע שנים וממוצע של 6.025 שנים. רמת החומרה בסגירת התיקים שלו נעה בין רמה 1 לרמה 5 עם חציון של 3 וממוצע של 3.4. רק החלטה אחת מתוך שבע ההחלטות של מרכוס בניתוח הביאה לחידוש קשר בין הורה מנוכר לילדים. אחד משישה התיקים הנותרים הסתיימו בהליכי אימוץ סגור. מרכוס לא התייחס לניכור הורי ב-99 מתוך התיקים שהובאו בפניו אשר הציגו סימנים לניכור הורי, נמוך מהממוצע הארצי. הוא כשל באיחוד משפחות מנוכרות בכל התיקים בקבוצת היעד בהם הוא התייחס לניכור הורי. הנתונים המדעיים מראים כי המודל של מרכוס יהיה לא מספק באופן מעורר רחמים לשיפור ההישגים של מדינת ישראל בנושא הניכור ההורי. בנוסף, מערכת המשפט הישראלית החלה להתרחק ממודל זה – בייחוד מאז 2017.

איור 7: ההחלטות של מרכוס על תרשים רגרסיה לינארית

אבן דרך ב-2017

פלוני נ' פלונית (2017)²⁹ היה תיק בו בית המשפט העליון נדרש להתייחס להמלצות מוועדת שניט (2013)³⁰. ועדה זו הייתה מינוי מומחים תחקיקתי מיוחד שיעץ לכנסת על שינוי החוק הישראלי לגבי מזונות ומשמורת. בדרך כלל, הכנסת מעבירה שלוש קריאות של המלצות כאלה על מנת שיוסדרו רשמית בחוק. עם זאת, הכנסת לא הביאה את המלצת ועדת שניט להצבעה במליאה מאז 2011. התרשלות זו מצד הכנסת אילצה את בית המשפט העליון לדון בהמלצת ועדת שניט בבקשה שיפוטית. בית המשפט העליון אימץ את המלצת ועדת שניט על כך שילדים זקוקים לכך ששני ההורים ייקחו אחריות בגידולם הן מבחינה כלכלית והן מבחינת זמן הורות. בעוד שהחלטה זו לא הסירה את חזקת הגיל הרך מסדר היום, היא העבירה את ההתמקדות של בית המשפט לענייני משפחה בצורה משמעותית אל חשיבותם השוויונית של שני ההורים בחייהם של רוב הילדים. מאז 2017, תזוזה זו במערכת המשפט הישראלית גם חשפה צורך למודל שיטפל בניכור הורי באופן רציני. מסלול חדש זה מתרחק מהמודל הישן הנתמך על ידי פיליפ מרכוס לעבר כיוון חדש כפי שנידון להלן.

²⁹ בע"מ 919/15 פלוני נ' פלונית 2017

³⁰ הדוח המלא זמין באינטרנט:

https://www.nevo.co.il/law_html/law00/98460.htm

בית המשפט לענייני משפחה בתל אביב היה תחום השיפוט הראשון שפיתח מודל חדש שיטפל ברצינות בניכור הורי. ל.ג. נ' ע.ח. (2018)³¹ יכול לשמש כמתווה לצורת החשיבה בבסיס ההחלטה שהתקבלה בתל אביב למנות שופט המתמחה בניכור הורי. בית המשפט הדגיש:

"סירוב קטינים לקשר סביר עם אחד ההורים הינה מן הבעיות הקשות יותר אתה מתמודד בהימנעו מענייני משפחה, אם לא הקשה שבהן."

ההחלטה הציגה תהליך שבאמצעותו בתי המשפט יוכלו להעריך האם מתקיים ניכור הורי במקרים מסוימים. מתוך ספרות שעברה ביקורת עמיתים ותקדימים בבתי המשפט, היא גם אימצה כי צריכה להתקיים הערכה האם לסירובו של הילד לקשר עם אחד ההורים היה הסבר הגיוני. זאת מכיוון, לדברי בית המשפט, שנטייתם הטבעית של ילדים היא להיקשר לשני ההורים. לכן, סירובו של ילד להיקשר לאחד ההורים דרש הסבר הגיוני על מנת שבית המשפט יוכל להחשיב סירוב זה ככוונתו האמיתית (וטובתו) של הילד. בהיעדר הסבר הגיוני לסרבנות קשר, בית המשפט מסיק כי הוא נובע מטראומה פסיכולוגית הנגרמת כתוצאה מניכור הורי.

אם לא קיים הסבר הגיוני לסירובו של הילד לקשר, אזי בית המשפט מחשיב את "ההורה המועדף" של הילד כאשם בכך, במפורש או במרומז. או שה"הורה המועדף" ביצע שטיפת מוח לילד נגד ההורה השני בצורה מפורשת, או שה"הורה המועדף" (ההורה המנכר) התרשל בתיקון עוינותו הבלתי-מוצדקת של הילד נגד ההורה השני ועידוד קשר חיובי עמו. כך או כך, יהיה על נטל ההוכחה לעבור להורה המנכר, אשר יהיו עליו להוכיח כי הוא עודד את הילד לקשר עם ההורה השני בצורה אקטיבית ושהוא שיתף פעולה בטיפול בצורה מלאה על מנת לחדש קשר בריא בין הילד להורה השני.

בית המשפט הדגיש כי הימנעות מלפעול במהירות רק תתרום להתעללות הפסיכולוגית שמעולל ההורה המנכר לילד. לפי ההחלטה, ככל שיתארך הזמן שלוקח לבית המשפט להחליט האם עליו להתערב, כך יקשה לתקן את הנזק הפסיכולוגי שההורה המנכר גורם לילד "עד שיהיה כבר מאוחר מדי". בית המשפט הבחין כי מקרים כאלה נובעים מיישום כלים בלתי מספקים בבית המשפט, בעוד שקיימים כלים הולמים עבור בית המשפט לטיפול יעיל בניכור הורי וחיידוש הקשר בין הילד להורה המנוכר. בעוד שהחלטה זו לא דנה מפורשות במינוי שופט המתמחה בניכור הורי, ניתן לראות כי השלב ההגיוני הבא אחרי החלטה זו בתל אביב היה למנות שופט מוקד בתל אביב עבור מקרי ניכור הורי.

ארגון שני

מחוז תל אביב הנהיג תוכנית פיילוט ב-2019, לפיה ארגון שני מונה כשופט מוקד לטיפול בתיקי ניכור הורי בתחום השיפוט של תל אביב. גם השופט וגם אנשי המקצוע שמונו על ידי בית המשפט עבור

³¹ תלהמ (ת"א) 46294-09-17 ל.ג. נ' ע.ח.

הכשרה ייעודית בנושא ניכור הורי. תוכנית הפיילוט צמצמה בהצלחה את משך הזמן שבו תיקים היו פתוחים ב-650% ואת רמת החומרה בתיקי ניכור הורי ב-135% בהשוואה לממוצע הארצי. בנוסף, שופט המוקד צמצם את משך הזמן ב-625% ואת חומרת הניכור ההורי ב-132% בהשוואה לתיקים אחרים בתל אביב. שופט המוקד חידש בהצלחה את הקשר בין ילדים והורים מנוכרים ב-39% מהמקרים. רק תיק אחד הסתיים באי חידוש קשר, ואף אחד מהם לא הסלים לכדי אימוץ. שאר התיקים של בית המשפט הייעודי היו בעיצומו של טיפול במועדי קבלת ההחלטות – רובם חידשו את הקשר לאחר תקופת הניתוח. אף אחד מהתיקים שהיו בעיצומו של טיפול לא נמשך יותר משנה אחת. לא היה אף מקרה יחיד שפורסם שבו שני העביר את המשמורת באופן מוטעה להורה מנוכר שהוכח כי התעלל בילד.

ארז שני קבע אמת מידה לפיה "ניכור הורי אינו רק פעולה שהינה עוולה אזרחית, אלא גם נופל בתוך התחום של עבירה פלילית". הוא קבע עוד כי ניכור הורי הינו עילה הגיונית להפסקת האפוטרופסות של ההורה המנוכר. ההנמקה שלו לכך הייתה שהורה מנוכר אינו פועל לטובתו של הילד. בנוסף, הוא ציין כי הפניית תיקים כאלה לטיפול של פקידות הסעד, שיכול להימשך חודשים, הייתה שקולה לחוסר מעש. לכן, לעתים קרובות הוא מינה אפוטרופוס מטעם בית המשפט על מנת להתחיל בהתערבות מידית. יחד עם זאת, הוא מינה מומחה לניכור הורי להתחלת טיפול, בדרך כלל תוך חודש. שני לא היסס להטיל קנסות על הורים מנוכרים בכל תקרית בה הילד סירב למפגש או קשר עם ההורה המנוכר.

שני מכהן כשופט בית המשפט לענייני משפחה בתל אביב מאז 2011. מתוך 150 החלטותיו שפורסמו בין 2011 ל-2020, 65 התייחסו לניכור הורי. ניתוח זה כלל 18 מהחלטות אלה בקבוצת היעד כמקרים בהם שני קבע כי התקיים ניכור הורי. לא הייתה אף החלטה אחת בה שני החמיץ סימנים לניכור הורי – גם לפני מינויו כשופט מוקד ב-2019. ההחלטות הבאות הן החלטות שהתקבלו על ידי שני במהלך כהונתו כשופט ייעודי המטפל בתיקי ניכור הורי בבית המשפט לענייני משפחה בתל אביב ב-2019-2020. סעיף זה דן בהן מכיוון שהן תרמו למתודולוגיה של שני בתיקי ניכור הורי כשופט מוקד בתל אביב מ-2019 והלאה.

לעתים קרובות, ארז שני מינה אפוטרופוס לדין מטעם בית המשפט עבור ילדים. בעוד שבכל תיק התקיימו נסיבות ייחודיות, מדיניות זו צמצמה טקטיקות מניפולטיביות של הורים מנוכרים אשר צירפו ילדים להתדיינות נגד הורים מנוכרים. לדוגמה, ל.פ. נ' נ.ב.פ. (2019)³² היה תיק אותו שני הפנה לטיפול בניכור הורי לאחר שהבת סירבה לקשר עם אימה. האב התנהל בצורה פסיבית-אגרסיבית בהתנגדות לטיפול לחידוש הקשר בין האם לבת. שני הציג סנקציות ואיים באפשרות של הוצאת הבת ממשמורתו של האב. בנוסף, שני מינה אפוטרופוס לדין מטעם בית המשפט בסיום החלטתו. מכיוון שהמינוי התרחש בסוף

³² תלהמ (ת"א) 49688-02-19 ל.פ. נ' ב.פ. 2019

ההחלטה, האפוסטרופוס לדין לא הופיע בכותרת התיק, היכן ששני בדרך כלל רשם את האפוסטרופוס לדין שמונה לילדים.

המודל של שני הדגיש את חשיבות פעולתו המהירה וההחלטית של בית המשפט בטיפול בניכור הורי. הוא הביע אמון במומחיותם של המטפלים אותם הוא מינה שידעו כיצד לטפל במשפחה ללא גרימת נזק פסיכולוגי תוך כדי הטיפול. הוא הדגיש את תפקידו של בית המשפט בחידוש הקשר בין ילדים להורים מנוכרים ללא בזבז זמן. הוא לא האמין שלקטינים, שטרם הגיעו לגיל בגרות, הייתה בגרות פסיכולוגית מספקת על מנת לשקול כראוי את ההשלכות של סירוב לטיפול בהוראת בית המשפט. המודל שלו לא אפשר לילדים או להורה המנכר להשתמש בבית המשפט כדי למשוך את הניכור ההורי לאורך זמן או לעכב את הטיפול בו. נ.א. נ' י.א. (2019)³³ הייתה דוגמה המדגימה כי המודל של שני לא בזבז זמן בהתערבות. האב ביקש בוררות תוך חודש לאחר הופעת סימנים לניכור הורי. האם התנגדה בטענה שדרישתו של האב לקשר עם ביתו הפריע לסדרי עדיפות אחרים בחייה כגון בית הספר ואירועים חברתיים. שני קיבל את בקשתו של האב ודחה את תגובת האם, באומרו:

"זכותו של הורה לפגוש ביוצא חלציו הוגדרה על-ידי ביהמ"ש העליון כזכות טבעית הורית, בסיסית והאם אינה יכולה לבטל זכות זאת באמירה שמדובר בדמיון משפטי; הדין הישראלי, מחייב הורה משמורן כחלק בלתי נפרד מחובותיו וכהורה עיקרי לוודא קיום קשר בין קטין לבין ההורה האחר שאם לא כן יאבד הוא את זכותו להיות משמורן, בחוטאו לאחד מחובותיו העיקריות."

התיק בכללותו היה פתוח פחות מחודש עד ששני הפנה את המשפחה לבוררות ומנע בהצלחה הסלמה בחומרת הניכור ההורי.

בקשה דומה לבוררות "מזורזת" הייתה מ.י.פ. נ' נ.ג.פ. (2019)³⁴. בדומה למקרה לעיל, האב ביקש בוררות על מנת לחדש קשר עם בנו. עם זאת, הבן, במקרה זה, אובחן כנמצא על הרצף האוטיסטי. היה נראה כי מצב זה מהווה גורם תורם לניכור ההורי. מצד אחד, ניכור הורי מתייחס למקרים בהן לא קיימת הצדקה הגיונית לסרבנות קשר. מצד שני, על בית המשפט היה להתייחס לסוגיה האם האוטיות של הילד יפסול את טענת הניכור ההורי. לפני המודל המזורז של שני, הסעד האפשרי היחיד שהיה זמין להורה המנוכר היה לטעון כי בנו היה "בן מרדן" תחת ההחלטה לחוק המזונות. עם זאת, הייתה עולה טענה כי הבן אינו מודע לחלוטין להשלכות של "מרדנותו" עקב האוטיות בו הוא לוקה. לפני המודל של שני, משפחתו הייתה לכודה במלכודת 22 בו לא קיימות אפשרויות טיפוליות או סעדים חוקיים.

³³ יס (ת"א) 5046-10-19 נ.א. נ' י.א. 2019
³⁴ יס (ת"א) 40394-02-19 מ.י.פ. נ' נ.ג.פ. 2019

שני סקר את תוכנית הטיפול שהוצעה על ידי פקידת הסעד והבחין כי פקידת הסעד אינה מוכשרת בצורה מספקת לטיפול בניכור הורי – בייחוד במקרה המערב אוטיזם. הוא ציין, "עיינתי בדוח פקידת הסעד ולמעט הכותרת "תוכנית טיפול" לא מצאתי כל תכנית טיפול של ממש. במילים אחרות, לא מצאתי כל מתווה או לוח זמנים לעצירת תופעת הניכור או תופעת הניתוק." שני הפנה את התיק לענבל בר-און קיבנסון, פרופסורית לפסיכולוגיה באוניברסיטת חיפה ובעלת ניסיון בניכור הורי, שתציע תוכנית טיפול עבור מקרה המערב ילד אוטיסט. הוא גם הורה לסיוע המשפטי למנות אפטרופוס לדין עבור הקטין. תהליך "מזורז" זו לקח לשני חודש מפתיחת התיק עד החלטתו להפנות את התיק לבוררות ייעודית וטיפול ייעודי עם צו למינוי אפטרופוס לדין עבור הקטין.

היו מקרים בהם שני העביר את המשמורת עקב ניכור הורי. דוגמה אחת הייתה מ.ד. נ' ס.ס. (2019)³⁵ בה להורים הייתה משמורת משותפת. האם עתרה לצמצום המשמורת של האב עקב החשש שלה שהוא היה בדיכאון ואולי אובדני. המומחה שמונה על ידי בית המשפט דיווח על כך שהאם גורמת לניכור הורי. שני הורה על משמורת מלאה של האב למשך 90 ימים במהלכם הוא יעריך מחדש את המצב. בנוסף, הוא הורה לאם לשלם לאב 20,000 ₪ עבור ההוצאות המשפטיות של האב. דוגמה נוספת הייתה נ.ט. נ' ע.ט. (2019)³⁶ בה לאם הייתה משמורת מלאה. שני קבע כי היא גורמת לניכור הורי. הוא מינה מומחה על חשבון האם לטיפול בניכור ההורי. הוא הורה לפקידת הסעד להתכונן להעברת המשמורת המלאה לאב אם הטיפול ייכשל.

בא.מ. נ' ד.מ. (2020)³⁷, שני הציע להשתמש בעמ"ש (ת"א) 20-01-51782 מבית המשפט המחוזי

בתל אביב כמדריך עתידי עבור העוסקים בתחום הניכור ההורי. הוא הבחין בין ניכור הורי בהקשר המשפטי להקשרו במחקרים פסיכולוגיים. הוא הסביר:

"כאשר מדברים בניכור הורי בעולם המשפט, אנו מדברים לא סתם בניתוק קשר שאין בו הצדקה ממשית, אלא אנחנו מדברים במעשה במזיד שמטרתו לגרום להמשכו של ניתוק הקשר. ארגון הבריאות העולמי ושפע מוסדות אקדמאיים נוספים ראו ניכור הורי כהתעללות והתעמרות בקטין. ניכור הורי פעיל יכול גם יכול והוא נכנס לתחומי העבירה הפלילית ויכול הנוקט בו גם למצוא עצמו עומד לדין בשל הפרת הוראה חוקית." כאן שני מאתגר אם מערכת המשפט לקחת על עצמה אחריות נוספת מעבר לספרות האקדמית – להעמיד לדין בגין היבטים פליליים של ניכור הורי בנוסף לטיפול בניכור הורי כהתעללות פסיכולוגית. הוא גם תיאר

³⁵ תמש (ת"א) 22078-03-18 מ.ד. נ' ס.ס. 2018

³⁶ תלהמ (ת"א) 1503-02-18 נ.ט. נ' ע.ט. (2019)

³⁷ תלהמ (ת"א) 46095-10-19 א.מ. נ' ד.מ. (2019)

את הסביבה הפוגענית פסיכולוגית כתוצאה של "הורות פתולוגית". סביבה פתולוגית זו עשויה אף להידרדר מעבר לכוונתו של ההורה המנכר אשר יצר סביבה פוגענית מלכתחילה. הוא הבהיר כי ניכור הורי שונה מסרבנות קשר ושאינן לבלבל בין שני העניינים. הסברו עלה בקנה אחד עם ספרות מבוקרת-עמיתים מ-Gardner (1985) ועד Lorandos (2020c) ומעבר. המודל של שני הדגיש כי סרבנות קשר מתרחשת במקרים בהם קיימת לילדים סיבה לגיטימית לסרב לקשר עם הורה. ניכור הורי הינו ייחודי למצבים בהם לילדים אין הצדקה לגיטימית לניתוק הקשר עם הורים מנוכרים. המודל של שני הסביר כי הסיבה האמיתית לניתוק הקשר בהקשר של ניכור הורי תהיה סביבה "פתולוגית" אותה ההורה המנכר יצר עבור הילדים. בעוד שעל פסיכולוגים לטפל ב"פתוגן" בהקשר טיפולי, המודל של שני הוסיף את אחריותו הנוספת של בית המשפט לענייני משפחה לספק התערבות חוקית עבור ההתעללות הפסיכולוגית הנלווית.

הלפרין-קדרי ואח' (2020)

מכתב שנכתב בנובמבר 2020 מנע ממערכת בתי המשפט להרחיב את תוכנית הפיילוט בתל אביב המוזכרת לעיל לתשתית כלל-ארצית. במכתב נטענו שתי טענות לא מדעיות ומוטעות אודות תוכנית הפיילוט בתל אביב. ראשית, כי היא לא הצליחה לזהות במדויק טענות שווא לניכור הורי אשר באו לטשטש אלימות במשפחה על ידי ההורים המנוכרים. שנית, שתוכנית הפיילוט לעתים קרובות העבירה את המשמורת לידי של הורה פוגעני – ונאלצה להפוך את החלטותיה לאחר שהתגלה כי ההורה המנוכר התעלל בילדים לאחר קבלת משמורת מלאה. ניתוח זה לא מצא אף החלטה שמתאימה לתיאור בהלפרין-קדרי (2020). ההיפך הוא הנכון, כמעט שנתיים של נתונים מדעיים הוכיחו כי תוכנית הפיילוט הייתה מודל ההתערבות המדויק והיעיל ביותר.

מתוך 65 התביעות שפורסמו שעסקו בניכור הורי בהם דן שני, הוא דחה 47 מהן וקיבל רק 18. הוא צידד בנשים בערך בחצי מהחלטותיו שפורסמו. בית המשפט הייעודי של שני היה המודל היחיד בישראל שניפה בהצלחה מעל 99% מטענות השווא לניכור הורי וזיהה ניכור הורי במדויק במעל 99% מהפעמים. אף אחת מההחלטות שפורסמו בהן הוא העביר את המשמורת לא שונתה מאוחר יותר עקב התעללות מצד ההורים המנוכרים – וכמוכן, אף ערכאה גבוהה יותר לא הפכה אף החלטה שפורסמה מבית המשפט הייעודי של שני. למעשה, הנתונים המדעיים מראים שהמודל של שני צמצם משמעותית טראומה אצל הילדים ומנע מהתעללות בילדים להידרדר לאימוץ כפוי. הערכאות הגבוהות השאירו את החלטותיו של שני על כנן בכל ערעור. הטענות הלא מדויקות שהועלו במכתב של הלפרין-קדרי ואח' (2020) מדגישות את חשיבותה של מדיניות מבוססת-ראיות בנושא כה רגיש. החלטת מדיניות המבוססת על נתונים מדעיים ולא על אקטיביזם פוליטי תאפשר למערכת המשפט הישראלית להתקדם בהרחבת תוכנית המודל בצורה כלל-ארצית עם בטחון מלא כי מדיניות כזו הוכחה מדעית כפועלת לטובת הילד.

השלכות

קרוב לשנתיים של נתונים כמותיים מתוכנית הפיילוט בתל אביב הציגו צמצום משמעותי הן במשך הזמן והן בחומרת תיקי ניכור הורי. לבית המשפט הייעודי הייתה השפעה ברורה ומשמעותית על ניכור הורי בהשוואה לממוצע הארצי ובהשוואה לבתי המשפט באותו תחום שיפוט בתל אביב. התקיימה גם קורלציה לירידה של 15% במספר הכולל של תיקים שנפתחו בתל אביב. לא היה אף מודל אחר לו הייתה השפעה חיובית כה משמעותית על תיקים בבית המשפט לענייני משפחה.

באוקטובר 2020, בית המשפט העליון (2020) הוציא צו הנקרא "הוראות נוהל של נשיאת בית המשפט העליון" במטרה לכוון נעלי עבודה אחידים עבור כל בתי המשפט לענייני משפחה ברחבי הארץ על מנת להגן על ילדים ולהבטיח קשר בין הורים לילדיהם. מטרת הנוהל הייתה להגדיר מסגרת זמן להליכים לצורך תגובה מהירה ויעילה לדרישות לסעד במקרים דחופים. הליכים מזורזים מבית המשפט הייעודי בתל אביב עשויים לשמש כתבנית עבור צו זה. בצו הוסברה הלוגיקה שבבסיסו:

"זכות הילד לקשר עם שני הוריו היא זכות יסוד המעוגנת באמנה לזכויות הילד אשר מתיישבת עם עיקרון העל של טובת הילד. הזכות הוכרה זה מכבר בפסיקת בתי המשפט כמקימה הגנה וסעד משפטי. מנגד ובמקרים של חשש לפגיעה בילד על ידי מי מההורים או אלימות ביניהם שהוא עד לה ומכוח אותו עיקרון, זכות הילד היא גם למוגנות בקשר. בכל מקרה של פגיעה בקשר בין הורים לילדיהם ובשל החשש להתפתחותו הרגשית התקינה של הילד, לממד הזמן חשיבות והשפעה מכרעת על התמודדות והתערבות יעילים בבעיות בקשר שבין הורים לילדיהם הקטינים."

צו בית המשפט העליון הזה נועד להרחבת תוכנית הפיילוט בתל אביב לכל תחום שיפוט בישראל. לאחר היישום, כל תחום שיפוט יוכל להציע בית משפט מזורז לטיפול בניכור הורי, כפי שקורה כיום בתל אביב. הדיון הראשון ייקבע להתרחש תוך 14 יום מפתיחת התיק, ותוכנית טיפול תהיה מוכנה תוך 30 יום. בית המשפט העליון הוציא צו זה באוקטובר 2020 ותקופת הניתוח הסתיימה בדצמבר 2020. לכן,

יישום צו בית המשפט העליון לא התרחש לפני סיום תקופת הניתוח. כפי שצוין בפרק 4, לא הייתה התפלגות שווה של מקרי ניכור הורי בכל רשות. עם זאת, התקיימה התפלגות מספקת של מקרי ניכור הורי בין האזורים על מנת להצדיק את קיומו של בית משפט ייעודי בכל אזור גיאוגרפי ברחבי הארץ. דבר זה יאפשר לאזרחים בכל אזור גיאוגרפי בישראל גישה דומה לשופט ייעודי כפי שקיימת היום לאזרחים בתחום השיפוט של תל אביב.

לפני ניתוח זה, לא נערכה הערכת צרכים שעברה ביקורת עמיתים לגבי כיצד על מדינת ישראל לטפל במקרי ניכור הורי בהתאם לצו המוזכר לעיל. נתונים ממחקר זה מראים כי רצוי שמערכת בתי המשפט תרחיב את תוכנית הפיילוט לכל הארץ ותכונן בתי משפט מזורזים ייעודיים לפי אזורים. על בתי

משפט אלה לאפשר גישה סבירה לכל האזרחים ברחבי הארץ. לאחר שמערכת בתי המשפט תקים תשתית ארצית שתעמוד בצו בית המשפט העליון (2020), ניתן יהיה לערוך מחקר המשך לגבי הרחבת בית המשפט הייעודי מתל אביב לתשתית ארצית. בינתיים, הנתונים הזמינים כיום עבור בית משפט מזרז ייעודי מגיעים מתוכנית הפיילוט בתל אביב.

מחקר עתידי

לרוב, פסיכולוגים הם האחראים על אבחנה וטיפול בניכור הורי. עם זאת, פסיכיאטרים גם הם מאבחנים ומטפלים במקרים מורכבים של ניכור הורי. עובדים סוציאליים מספקים טיפול המשך שנקבע על ידי פסיכולוגים ופסיכיאטרים. יש לערוך מחקרים בינתחומיים העוקבים אחר ההמלצות ב-Toren et al. (2013) וכן מחקר המשך אחרי ניתוח זה. מחקרי המשך כמותיים ואיכותניים מסייעים לצוותי פסיכולוגים, פסיכיאטרים, ועובדים סוציאליים לגבש תוכניות טיפול בינתחומיות עבור ניכור הורי. תוכניות טיפול כאלה יהיו שימושיות עבור מוסדות שירותי בריאות תחת משרד הבריאות כמו גם לפקידות הסעד המשתפים פעולה עם דיסציפלינות תחת משרד המשפטים, משרד הרווחה, ומשרד הבריאות. רצוי לערוך מחקרים איכותניים בהמשך לממצאים בניתוח זה. מחקרים אלה יספקו תובנות לגבי סוגי החוויות השונות של ניכור הורי מנקודת המבט של המשפחות. תובנות כאלה יאפשרו להנהלה לספק תוכניות טיפול עבור סוגי המקרים הנפוצים ביותר תוך שמירה על יכולת ההתאמה שלהם למקרים ייחודיים. הן יאפשרו גם להנהלה לגבש תוכניות חינוכיות ותוכניות התערבות מבוססות-קהילה. לבסוף, הן יספקו נתונים חיוניים עבור רשויות החוק, הרווחה, והבריאות לצורכי התאמה לצרכי המשפחות הסובלות מניכור הורי.

מחקרים משולבים יוכלו להרחיב מעבר למחקרים האיכותניים. ניתן לערוך ראיונות חצי-מובנים עם קבוצת יעד וקבוצת ביקורת אשר גם יענו על סקרים עם שאלות בעלות חמישה ערכים המבוססים על סולם Likert. המטרה דומה למחקרים האיכותניים, בתוספת המרכיב הנוסף של השוואת התוצאות עם קבוצת ביקורת. דבר זה יאפשר להנהלה לעקוב אחר ההתקדמות המתמשכת ולאמץ מדיניות בעוד צרכיהם של בעלי העניין משתנים. ניתן לשתף את הממצאים וליישם אותם על פני רשת שיתוף הפעולה.

מסקנות

נתונים מתוכנית הפיילוט בתל אביב מראים כי בית המשפט הייעודי הינו המודל היעיל ביותר לשיפור הטיפול במקרי ניכור הורי במערכת המשפט הישראלית. בעוד שבניתוח נמצאה מובהקות סטטיסטית לגורמים אחרים כגון גיאוגרפיה, מודלים אחרים, וסוגי בתי המשפט, אף אחד מהאחרים לא היה מספיק על מנת להתגבר על שיעור של 93.4% בכישלון מערכת המשפט להתערב או לטפל ביעילות בניכור הורי. לעומת זאת, תכנית הפיילוט המזורזת הייעודית בתל אביב זיהתה בהצלחה ניכור הורי במעל 99% מהתיקים תחת טיפולה בהם היו סימנים לניכור הורי, ואפילו הצליחה לנפות בהצלחה מעל 99%

מהתיקים שהוגשו כניכור הורי שלא היו למעשה ניכור הורי. תוכנית הפיילוט בתל אביב צמצמה בהצלחה את הזמן שנדרש לקבל החלטות לפחות משנה אחת – עם שיעור כישלון בחידוש קשר שהיה נמוך מ-5%. נראה שכל אלה מעידים על צמצום משמעותי בנטל החברתי, הרגשי, והכלכלי על משפחות במערכת. הנתונים מצדיקים את הרחבת התוכנית בתל אביב לתשתית ארצית בהתאם לצו בית המשפט העליון (2020). בעוד שייתכן שבית משפט מזורז ייעודי לא יהיה ישים בכל רשות, ניתן להקים בית משפט מזורז ייעודי בכל אזור גיאוגרפי, שיאפשר לכל האזרחים ברחבי הארץ לקבל גישה שוויונית לבית משפט ייעודי. החקיקה כשלה במתן מענה לניכור הורי עד כה, ולאף אחד מספקי שירותי הבריאות אין תוכניות טיפול עבור ניכור הורי. למרות ההמלצה של מוניקנדס-גבעון (2019) לתוכניות חינוכיות למניעת ניכור הורי, אף רשות ישראלית לא השקיעה בתוכניות כאלה ברמה ארצית. ההיפך הוא הנכון, חתומים אקדמאים ישראלים הצטרפו ל-Nielson et al. (2019) בהתנגדות להכללת אבחנת הניכור ההורי בפרסום של ICD-11 – והצטרפו להלפרין-קדרי ואח' (2020) בהתנגדות לצו בית המשפט העליון (2020). מקבלי החלטות אקדמאים אלה מתנגדים להשקעת כספים בתוכניות חינוכיות המבליטות את הניכור ההורי כהפרעה פסיכולוגית הדורשת התערבות או טיפול.

תוצאות הניתוח איששו גם מחקרים בינלאומיים וגם את המחקר הישראלי הקודם ע"י Toren et al. (2013) אשר מצאו קורלציה בין התערבות מהירה לצמצום משמעותי בחומרת הניכור ההורי. למעשה, תוכנית הפיילוט המזורזת בבית המשפט לענייני משפחה בתל אביב הביאה לירידה של 650% במשך הזמן בו תיקים היו פתוחים וירידה של 132% בחומרת מקרי הניכור ההורי. אלה הביאו לאחוזי הצלחה של 95.55% בטיפול בניכור הורי בבית המשפט הייעודי בתל אביב. נראתה גם ירידה של 15% בתיקים חדשים בתל אביב לאחר שתוכנית הפיילוט נפתחה לתושבים בתחום השיפוט שלה. ההמלצה הנובעת מהניתוח היא הרחבת תוכנית פיילוט זו למערכת בתי המשפט ברחבי הארץ. פרק 6 מפרט המלצות עבור הרשויות הישראליות על מנת לסייע בהרחבה מוצלחת של תוכנית הפיילוט לתשתית כלל-ארצית.

פרק 6: המלצות

קיימות ארבע רשויות לאומיות בישראל עם הסמכות להשפיע על מדיניות כלל-ארציות בעניין מניעה, אבחנה, התערבות, וטיפול בניכור הורי. אלו הן הכנסת, משרד הרווחה, משרד הבריאות, ומערכת המשפט. במהלך תקופת הניתוח, מערכת המשפט ביצעה את רוב ההתערבות והטיפול בניכור הורי. במבט קדימה, כל ארבע הרשויות יכולות לתרום משמעותית למניעה, התערבות, וטיפול בניכור הורי בתוואי המובל כיום על ידי מערכת המשפט. כל ארבע הרשויות ייטיבו לעשות אם יפרסמו משאבים, מדיניות, ונהלים לטיפול בניכור הורי בתחומי האחריות שלהן. על פרסומים כאלה להיות נגישים וקלים להבנה עבור האזרח הממוצע. על כל הרשויות לאמץ מדיניות מבוססת-ראיות על מנת למטב את דיוק הנתונים בהם הן משתמשות ליישום מדיניות תוך צמצום נתונים מלאכותיים או מוטים. מדיניות מבוססת-ראיות זו יכולה להשתלב בקלות ברשת שיתופית כלל-ארצית. להלן מספר המלצות עבור כל אחת מארבע הרשויות שהוזכרו לעיל.

מערכת המשפט

מערכת המשפט הישראלית התקדמה משמעותית בתחום השיפוט של תל אביב בהתערבות בתיקי ניכור הורי מאז 2019. רצוי שמערכת המשפט תרחיב תכנית מזרזת ייעודית זו בתל אביב לרמה הארצית. אם כי אין צורך בהקמת בית משפט ייעודי בכל רשות, יש לכל הפחות להקים בתי משפט ייעודיים אזוריים שיהיו זמינים לכל אזרח בכל תחום שיפוט. בעשותה כך, על מערכת המשפט לאמץ מדיניות נוכחיות מבית המשפט הייעודי בתל אביב אשר הוכחו כמוצלחות. אלו הן כדלקמן:

- על הדיון הראשון להתקיים תוך 14 יום מהגשת תביעת ניכור הורי.
- על טיפול אבחוני ייעודי להתחיל תוך 30 יום מהדיון.
- יש לקיים דיון בבית המשפט לפחות כל שישה חודשים.
- הטיפול במקרים מאובחנים של ניכור הורי לא אמור להימשך יותר משנה אחת.
- על בית המשפט למנות באופן אוטומטי אפוטרופוס מטעם בית המשפט עבור הילדים בפתיחת כל תיק ניכור הורי.
- על השופט לנקוט בכל סנקציה, קנס, ועונש נגד הצד הפוגע כפי שנעשה בכל מקרה בו נטען לאלימות במשפחה.

מערכת המשפט יכולה לאמץ את המלצתו של ארז שני בא.מ. נ' ד.מ. (2020) להשתמש בעמ"ש (ת"א) 21-01-51782 כקו מנחה ליישום אחיד של המדיניות לעיל בכל בתי המשפט הייעודיים.

על מערכת בתי המשפט להימנע מהאשמת הורים מנוכרים בניכור הורי במקרים חמורים. באף מקרה, אין זה הולם להאשים את קורבנות האלימות במשפחה – כולל קורנות של ניכור הורי חמור. מכיוון שמערכת המשפט הישראלים מכירה בכך שניכור הורי הוא סוג של אלימות במשפחה, על בתי המשפט להתייחס לקורבנות ניכור הורי באותה צורה שהם מתייחסים לקורבנות אלימות במשפחה. החלטות מרובות בניתוח הלינו על כך שמדיניות "טובת הילד" בחוק בתי המשפט לענייני משפחה (1995) אינה ברורה דיה. אי-בהירות זו הובילה להחלטות שרירותיות וסותרות אשר החמירו את הניכור ההורי. דוגמה ספציפית מתוך הניתוח הייתה השימוש במרכזי קשר בהם לא הייתה הגבלת זמן או הגבלה על הנסיבות. נראה שדבר זה נבע מלסר (2005) אשר קבעה שימוש בלתי הולם זה במפגשים מפורקים ללא בסיס מדעי להמלצתה. הורים אשר מעולם לא היו סכנה לילדיהם יכלו למצוא את עצמם נעולים במרכזי קשר במשך שנים על מנת לפגוש את ילדיהם ללא הבהרה כלשהי כיצד ניתן לצאת מפיקוח זה. על מערכת המשפט לקבוע פרמטרים ברורים עבור השופטים למימוש טובת הילד בכל סוגי המצבים העולים בבתי המשפט לענייני משפחה – כולל ניכור הורי. על כל הפרמטרים האלה לבוא מתוך מחקר מבוסס-ראיות ועליהם להיות מעודכנים באופן שוטף ככל שצרכיה של המערכת משתנים. על עורכי דין ושופטים כאחד להיות מסוגלים להבין בבירור את ההגדרות, הציפיות, וההגבלות של כל מדיניות במערכת בתי המשפט לענייני משפחה.

לבסוף, על מערכת בתי המשפט להטיל את מלוא נטל המזונות על ההורים המנוכרים במקרים של ניכור הורי מאובחן – בייחוד במקרים חמורים. על נטל המזונות להיות רטרואקטיבי למועד שבו החלו להתגלות לראשונה סימנים לניכור הורי עד חידוש קשר בריא בין ההורה המנוכר לילד. מדיניות זו תסיר את הנטל הכלכלי והפסיכולוגי מהקורבנות ותטיל אותו על הצדדים הפוגעים. בניתוח נמצאו יותר מדי מקרים בהם נטל המזונות החמיר את הניכור ההורי מכיוון שהסעד התיאורטי היחיד שהיה זמין להורה המנוכר היה להאשים את הילד כ"בן מרדן". בעצם, דבר זה גורם לקורבן אחד של ניכור הורי לתקוף קורבן אחר בהתדיינות. הטראומה לשני הקורבנות מוחמרת אף יותר כאשר בתי המשפט לא שעו לבקשות כאלה – מה שקרה ברוב המקרים. ההמלצה להעביר את נטל המזונות להורים המנוכרים לא רק ישמש למזעור ההתעללות הפסיכולוגית – הוא ישמש גם כגורם מרתיע כלכלי נגד הפוגע מגרימת טראומה פסיכולוגית נוספת לילדים.

משרד הרווחה

משרד הרווחה בישראל אחראי על העובדים

הסוציאליים המורשים בישראל, כולל פקידות הסעד. לפקידות הסעד נתון המנדט לביצוע המשפטנות הטיפולית של בית המשפט. במילים אחרות, על פקידות הסעד ליצור סביבה טיפולית בתוך בית המשפט לענייני משפחה. כל מטפל מבין שסביבה טיפולית יכולה להתקיים רק כאשר הלקוחות נותנים אמון במטפלים. בעוד שזוהי משימה קשה לביצוע במקרי

גירושין, בישראל כבר קיימים המשאבים במערכת הקיימת לביצוע מנדט המשפטנות הטיפולית בהצלחה. הנהלת פקידות הסעד יכולה למנות את אחד מהעובדים הסוציאליים שלה כעובד סוציאלי שיטפל בכל תיק בשם בית המשפט. בנוסף, לכל צד (בעל עניין) צריכה להיות הזכות להביא מטפל מורשה לבחירתו על מנת לסייע לעובד הסוציאלי מטעם בית המשפט בטיפול בתיק. המטפל המורשה יכול להיות פקידת סעד, או ממרפאה ציבורית, או מקופת החולים, או מישהו שאותו צד שוכר באופן פרטי. העובד הסוציאלי מטעם בית המשפט יושב בראש הוועדה של המטפלים המורשים על מנת לספק טיפול לכל משפחה בבית המשפט לענייני משפחה. במקרים של ניכור הורי, על כל חברי הוועדה להיות מוסמכים על ידי משרד הרווחה או משרד הבריאות להתמחות בניכור הורי. על הוועדה להיפגש כל שלושה חודשים ולהגיש דוחות רבעוניים לבית המשפט החתומים על ידי העובד הסוציאלי מטעם בית המשפט כראש הוועדה יחד עם חתימותיהם של יתר חברי הוועדה. גם היום, פקידות הסעד מגישות דוחות דומים לבית המשפט. כיום, מנהלים מפקידות הסעד ממנים את כל החברים בוועדות כאלה מתוך פקידות הסעד. ההבדל בהמלצה זו הוא שעל הנהלת פקידות הסעד למנות את ראש הוועדה, ולצדדים (בעלי העניין) תהיה הזכות להשפיע על אילו מטפלים מורשים יכללו כחברי הוועדה המספקת טיפול למשפחות מטעם בית המשפט. מדיניות כזו תוכל אף להקטין את המצוקה הכלכלית במשפחות בהליכי גירושין. כיום, לכל אזרח יש גישה ללא תשלום למטפלים מורשים דרך קליניקות ציבוריות או דרך קופות החולים שלהם. על ידי כך שהמערכת תאפשר שילוב של מטפלים מורשים ללא תשלום בהליכים באמצעות הערוצים הקיימים שלהם, היא תוכל לצמצם את מספר המקרים בהם בית המשפט מורה על הערכות כשירות הורית באמצעות מוסדות פרטיים אשר לעתים קרובות עולות מעל 30,000 ₪. הערכות יקרות אלה הינן מעבר לאמצעים הכלכליים של רוב אזרחי ישראל, בעוד שהפתרון המוצע יעניק סעד כלכלי לרוב האזרחים בנוסף ליצירת אווירה טיפולית המבוססת על אמון בין הלקוחות ואנשי המקצוע.

משרד הרווחה יכול גם לשפר את אמון הציבור בפקידות הסעד על ידי יצירת מדיניות אשר מטילה אחריות על פקידות הסעד על התנהלותם. יש לקיים נוהל באמצעותו הציבור יוכל להגיש תלונות על פקידת

סעד ללא חשש מתגובת נגד. ניתן לפרסם נהלים וטפסי תלונה אלה באופן שיהיה לאזרח הממוצע פשוט למצוא ולהבין אותם. אמת המידה לאחריותיות יכולה להיות דומה לאנשי מקצוע מורשים אחרים כגון מורים המורשים דרך משרד החינוך או רופאים המורשים דרך משרד הבריאות. על תהליך הגשת התלונה להיות חופשי מהשפעה לא ראויה מצד נושא התלונה. חלק חיוני מבניית אמון טיפולי הוא תחושתם של לקוחות פגיעים כי המערכת מוכנה, נכונה, ויכולה להגן עליהם מכל שימוש לרעה בסמכות.

לבסוף, על משרד הרווחה לאמץ את ההמלצות של בר-און ומזא"ה (2019) הספציפיות לניכור הורי. ההמלצות שלהם היו בינתחומיות – פסיכולוגיות ומשפטיות, ונועדו לסייע למשרד הרווחה לפתח מדיניות לגבי ניכור הורי – בייחוד במקרים חמורים. הממצא העיקרי שלהם היה כי ההשפעות ארוכות-הטווח של ניכור הורי השפיעו לרעה על ילדים מכל המגדרים אף לתוך בגרותם. הנתונים מהניתוח הנוכחי מאשרים את ממצאיהם ומציעים כי המלצותיהם ישפרו את יכולתו של משרד הרווחה לטפל בניכור הורי.

משרד הבריאות

משרד הבריאות מפקח על כל הפסיכולוגים

והפסיכיאטרים המורשים, המוסדות הרפואיים וקופות החולים בישראל. כיום, אף אחת מקופות החולים אינה מספקת טיפול עבור ניכור הורי.

התשתית הנוכחית מאפשרת לכל האזרחים גישה

ללא תשלום לפסיכולוגים, פסיכיאטרים, ועובדים סוציאליים באמצעות קופת חולים שלהם או באמצעות מרפאות ציבוריות. לאזרחים גם יש גישה ללא תשלום למטפלים ייעודיים במגוון תחומים המשפיעים על משפחות בגירושין בסכסוך קשה. עם זאת, אף אחד מפסיכולוגים, פסיכיאטרים, ועובדים סוציאליים אלה אינו מתמחה בניכור הורי או אפילו מציע טיפול בניכור הורי. על משרד הבריאות להציע הכשרה לאנשי המקצוע שיעניקו טיפול עבור ניכור הורי. Goldin & Salani (2020) מספקים תשתית המסייעת לאנשי מקצוע בתחום הבריאות לזהות, לאבחן, ולטפל בניכור הורי. על משרד הבריאות לסגל את הדוח שלהם שישמש כמדריך להכשרה עבור אנשי מקצוע בתחום הבריאות בישראל.

הכנסת

הכנסת היא בית הנבחרים של מדינת ישראל והיא אחראית על הקצאת משאבים לאומיים וחקיקת חוקים שעולים בקנה אחד עם העקרונות היהודיים הדמוקרטיים המופיעים בהכרזת העצמאות של מדינת ישראל ובחוקי היסוד. שני המסמכים אוסרים על חוקים או מדיניות המפלים נגד מגדר כלשהו. שני המסמכים מדגישים את הערך הדמוקרטי של הגנה על זכויותיו של כל אזרח לגדל את

ילדיו ללא הפרעה. על הכנסת לבטל חוקים מבוססי-מגדר המלבים ניכור הורי ומחמירים את הטראומה

הפסיכולוגית לקורבנות משני המגדרים הסובלים מכל סוגי האלימות במשפחה – כולל ניכור הורי.

כיום, לא קיימים חוקים נגד ניכור הורי. על הכנסת לחוקק חוקים פליליים ואזרחיים נגד ניכור

הורי. החוקים הקיימים בישראל נגד אלימות במשפחה ונגד השמצה יכולים לשמש כתבנית עבור חוקים

נגד ניכור הורי. על כל האזרחים, ללא תלות במגדר שלהם, לזכות להגנה שוויונית נגד ניכור הורי תחת

חוקים כאלה.

על הכנסת לחוקק חוק המטיל אחריות על הרשויות בישראל לשמירה על האווירה הטבעית ביותר

והמגבילה במידה המועטה ביותר בעת טיפול בילדים בסיכון – כולל במקרים של ניכור הורי. מדינת ישראל

יכולה להשתמש בחוק השירותים לילד ולמשפחה (Children & Family Services Act, 1980)³⁸ כתבנית

עבור מדיניות שכזו בישראל. חוק השירותים לילד ולמשפחה מופיע בסעיף 20, פסקה 505 של לקט החוקים

של מדינת אילינוי (Illinois Compiled Statutes). חוק זה מטיל אחריות על הרשויות לטיפול בילדים

בסיכון בסביבה הטבעית ביותר והמגבילה במידה המועטה ביותר עבור המקרה הייחודי של כל ילד. זה

כולל סקירות תיק מחייבות כל שלושה חודשים וסקירות בית משפט כל שישה חודשים, אשר דורשות

מהרשויות דין וחשבון להצדקת תוכנית הטיפול הנוכחית עבור כל ילד ולוחות זמנים להעברת הילדים

לתוכניות טיפול מגבילות פחות תוך זמן סביר.

בעוד שחוק שכזה בעיקר מגן על ילדים מסגירתם במוסדות בכל מקרה בו חלופות מגבילות פחות

הולמות יותר במקרים ספציפיים – הוא גם מגן על ילדים מפעולות של הרשויות אשר עשויות לגרום לניכור

הורי או להחמיר אותו. לדוגמה, חוק שכזה ימנע מהרשויות מכפיית מרכזי מפגשים מפקחים על ילדים

ללא הוכחה כי כפייה כזו היא אפשרות הטיפול הטבעית ביותר והמגבילה במידה המועטה ביותר עבור

³⁸ הנוסח המלא של חוק זה זמין באנגלית:

<https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=242&ChapterID=5>

אותו ילד. חוק זה יכול גם להטיל על הרשויות את האחריות להעברת ילדים כאלה לסביבות טבעיות יותר ומגבילות פחות לפגישות עם הוריהם ברגע שקיימות ראיות מספקות לכך שחלופה כזו זמינה והינה לטובת הילד. לבסוף, סוג חוק שכזה מטיל אחריות על השופט למילה האחרונה בכל תיק. בעוד שדוחות פקידות הסעד ממלאים תפקיד חשוב באספקת תמונה ברורה לשופט, אין זה הולם כי פקידות הסעד יגזלו את הסמכות השיפוטית מידי של השופט בהליך.

על הכנסת לאמץ המלצות מאת מוניקנדס-גבעון (2019), אשר כתבו מדריך מדיניות עבור הכנסת לגבי הטיפול בניכור הורי. המדריך ציין את היעדר החקיקה הנוכחית הקשורה לניכור הורי – דבר היוצר קושי בהתערבות ובטיפול. המדריך הציע מדיניות בתקווה שחקיקה נגד ניכור הורי תעבור בעתיד. חקיקה זו תכלול חוקים המגדירים פרמטרים לאבחנה וטיפול.

על הכנסת לאמץ גם המלצות מאת ועדת שניט (2013). ניתן להשתמש במודל של Berrick (2021) ליישום המלצות אלה. היא טוענת כי על המדינה מוטלת האחריות להבטחת רמה סבירה של רווחת הילד במקרים בהם להורים חסרים המשאבים הכלכליים לעמוד בדרישות הכספיות של בתי המשפט. ישראל הינה דמוקרטיה מערבית מפותחת עם משאבים מספקים על מנת להשתמש במודל של בריק. מודל זה מספק רשת בטחון כלכלית למשפחות נזקקות שאינן יכולות לעמוד בנטל הכלכלי המגיע מבתי המשפט ונמצא מעבר ליכולותיהן. דבר זה ימנע מצבים בהם בית המשפט מכשיר את הקרקע לכישלון המשפחות עם חובות דמי מזונות מעל 100% מהכנסתו הגולמית של ההורה הלא-משמורן. במהלך תקופת הניתוח, בתי המשפט קבעו דמי מזונות כה גבוהים מתוך הפחד שאחרת הילד "ירעב". זאת למרות שבמהלך כל תקופת הניתוח כבר הייתה קיימת תוכנית לסבסוד דמי מזונות באמצעות הביטוח הלאומי. עם זאת, התוכנית שמה מגבלה על התשלומים בגובה 80% מקו העוני עבור עד שלושה ילדים, אינה מכסה הוצאות עבור צרכים או מגורים מיוחדים, ומתייחסת לתשלומים כאל הלוואה. תחת המודל של Berrick (2021), הכנסת תחוקק חקיקה ותקציב מספק עם הדרישה מבתי המשפט לקבוע חובות מזונות המבוססים על יכולתם של ההורים לשלם את ההוצאות עבור ילדיהם. חקיקה זו תביא את ישראל ליישור קו עם דמוקרטיות מערביות מפותחות אחרות. ניתן לשנות את תוכנית המזונות הקיימת בביטוח הלאומי כך שתכסה את צרכיו של הילד אשר הינם מעל ומעבר לדמי המזונות שנקבעו על ידי בית המשפט. שינוי זה בתוכנית הקיימת ייקח בחשבון את יכולותיהם הכלכליות של שני ההורים ללא דרישה מאף אחד מההורים להחזיר חוב לביטוח הלאומי במקרים של מצוקה כלכלית.

לבסוף, על הכנסת להקצות מימון לתוכניות חינוכיות וטיפוליות העוסקות בניכור הורי. אלו כוללות תוכניות המעלות את מודעות הציבור אודות הנזק הפסיכולוגי הנגרם לילדים כתוצאה מניכור הורי. אלו יוכלו אפילו להיות חלק מהמימון הנוכחי למאבק באלימות במשפחה. על הכנסת להקצות מימון חינוכי נוסף לאנשי מקצוע שיקבלו הכשרה שתאפשר להם להציע טיפול ייעודי לניכור הורי. על משרד

הרווחה ומשרד הבריאות לקבל מימון מספק על מנת להציע גישה קלה לטיפול וקבוצות תמיכה עבור ניכור הורי.

סיכום

הרשויות בישראל שואפות להיות בחוד החנית של המשפטנות הטיפולית ולהחזיק במשאבים לעשות זאת – בייחוד כאשר הדבר נוגע למניעה, התערבות, וטיפול בניכור הורי. הרשויות הלאומיות יכולות להגשים זאת על ידי יצירת שיתוף פעולה מבוסס-ראיות כלל-ארצי ביניהן כמו גם עם הרשויות המקומיות על מנת לתת מענה לניכור הורי. יש לקיים סביבה פתוחה בה כל בעלי העניין יוכלו לשתף פעולה. על רשויות מבוססות-קהילה לתרום משאבים לתוכניות העוסקות בניכור הורי. רשויות מקומיות כאלה כוללות עיריות ומועצות, בתי ספר, מרכזים קהילתיים, ומקומות תפילה. תוכניות אלה מעלות את מודעות הציבור לגבי הנזק של ניכור הורי ולגבי שיטות מבוססות-קהילה למניעתו בתוך הקהילה. אם משרד המשפטים, משרד הרווחה, משרד הבריאות, והכנסת ישקיעו בתשתית לאומית עבור שיתוף פעולה כזה, רשויות מקומיות ולאומיות, כמו גם המגזר הפרטי, יוכלו לקחת חלק בשיתוף פעולה על מנת לתת מענה לניכור הורי. על ההנהגה לטפח סביבה של אמון ככל הניתן בתוך רשת שיתופית מבוססת-ראיות המספקת מענה לניכור הורי בצורה יעילה.

מקורות

- א.ב.ז. נ' ק.מ. תמש (ת"א) 17-12-14482 (2018)
- א.ג. נ' א.ג. תמש (ת"א) 12-07-4745 (2012)
- א.מ. נ' ד. מ. תלהמ (ת"א) 46095-10-19 (2020)
- בר-און, ע. וי. מזא"ה (2019). ניכור הורי: סקירת ספרות. משרד הרווחה והביטחון החברתי, ירושלים.
- <https://mazeh.co.il/source/Articles/-%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%99-%D7%A1%D7%A7%D7%99%D7%A8%D7%AA-%D7%A1%D7%A4%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%93%D7%A8-%D7%A2%D7%A0%D7%91%D7%9C-%D7%91%D7%A8-%D7%90%D7%95%D7%9F.pdf>
- באייר טופילסקי, ט. ור. סבו-לאו א. מנור (2015). יחידות הסיוע ליד בתי המשפט לענייני משפחה – מחקר הערכה ארצי. מאירס-גיוינט-ברוקדייל, ירושלים. https://brookdale-web.s3.amazonaws.com/uploads/2018/01/702-15_Hebrew_report.pdf
- בית המשפט העליון (2020). הוראות נוהל של נשיאת בית המשפט העליון.
- <https://supreme.court.gov.il/Documents/%D7%A0%D7%95%D7%94%D7%9C%202-20.pdf>
- ברגמן, ז. וא. ויצטום, וי. אורון (1996). חטיפת ילד בידי הורה והתיסמונת של התנכרות להורה: כולל תגובת ד"ר ישראל אורון ותשובה. שיחות: כתב-עת ישראלי לפסיכותרפיה 1995; 10 (2): 171-170
- 9, (2): 115-130, <https://www.sihot.org/magazine/details/30>
- גוטליב, ד. (2004). תסמונת הניכור ההורי. רפואה ומשפט, 31: 106-116
- הילה יחזקאל ואח' נ' שר המשפטים ואח' בג"ץ 6561/19 (2019)
- ה. ר. נ' ה. נ. תמש (חיי) 01/11390 (2008)
- הקטינות נ' ח.ס. תמש (חיי) 11-07-35358 (2012)
- הקטינים נ' אלמוני תמש (חיי) 5401-04 (2012)
- הלפרין-קדרי, ר. ואח' (2020). פניה דחופה והתייחסות לנוהל "טיפול בתי המשפט לענייני משפחה בהליכים דחופים שעניינם חשש לפגיעה במוגנותם של ילדים והבטחת הקשר בין הורים לילדיהם". מרכז רקמן. אוניברסיטת בר אילן
- הצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון – ביטול מאסר חייבים), התשע"ד (2014)
- https://fs.knesset.gov.il/19/Committees/19_cs_bg_326553.doc

ועדת שניט (2013). דווח הוועדה הציבורית לבחינת ההיבטים המשפטיים של האחריות ההורית

בגירושין. <https://www.gov.il/BlobFolder/reports/the-public-committee/he/final-report.pdf>

חוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה (1995)

https://www.knesset.gov.il/review/data/heb/law/kns13_familycourt.pdf

חוק העונשין, תשל"ז (1977) https://www.nevo.co.il/law_html/law01/073_002.htm#Seif257

כהן, א. ור. פניצי (2001). נרקיסים אבהי – שיחות: כתב-עת

ישראלי לפסיכותרפיה ט"ז, 73-64 [/https://www.sihot.org/magazine/details/50](https://www.sihot.org/magazine/details/50)

לסר, י (2005). מחשבה נוספת: תסמונת הניכור ההורי מנקודת המבט של התפתחות הילד. רבעון לעבודה

סוציאלית, 25 (3): 341-356

ל.ג. נ' ע.ח. תלהמ (ת"א) 46294-09-17 (2018)

ל.פ. נ' ב.פ. תלהמ (ת"א) 49688-02-19 (2019)

מ.ד. נ' ס.ס. תמש (ת"א) 22078-03-18 (2018)

מוניקנדס-גבעון, י. (2019). מדיניות לטיפול במצבי ניכור הורי מרכי המחקר והמידע. הכנסת,

ירושלים. https://fs.knesset.gov.il/23/agendasuggestion/23_as_bg_581559.pdf

מ.י.פ. נ' נ.ג.פ (2019) יס (ת"א) 40394-02-19

מרכוס, פ. (2019b). ניכור הורי וסרבנות קשר: כיצד למנוע כישלון קשר בין ילד להורה. רפואה ומשפט.

51 (יולי 2019) 154-174.

נ.א. נ' י.א. יס (ת"א) 5046-10-19 (2019)

נ.ט. נ' ע.ט. תלהמ (ת"א) 1503-02-18 (2019)

ע.ע. נ' ש.א.ב. עמ"ש (ת"א) 51782-01-20 (2020)

פלוגי נ' פלוגית עמ"מ (תל אביב-יפו) 33-96 (1996)

פלוגי נ' פלוגית תמש (קריות) 9822/07 (2009)

פלוגי נ' פלוגית בע"מ 919/15 (2015)

פלוגי נ' פלוגית תמש (ת"א) 58854-07-14 (2019)

פלוגית נ' פלוגי רע"א 3009/02 (2002)

פלוגית נ' פלוגי תמש (קריות) 9881/07 (2009)

פלוגית נ' פלוגי בע"מ 6325/20 (2020)

פ.ר. נ' ת.א.ע תמש (ב"ש) 14830/05 (2005)

רודניקי, י. וי. גולדברג וש. רז (2003). מודל לטיפול בתסמונת ההתנכרות להורה: ניתוח מקרה. שיחות: כתב-עת

ישראלי לפסיכותרפיה, 17 (2): 158-165

ש.ט. (קטנה) נ' ש.ט. (נצ' תמט 25370-02-13 (2015)

Alfandari, R. (2017). Evaluation of a national reform in the Israeli child protection practice designed to improve children's participation in decision-making. *Child & Family Social Work*, 22, 54–62.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12261>

Aloia, L. S., & Strutzenberg, C. (2019). Parent-child communication apprehension: The role of parental alienation and self-esteem. *Communication Reports*, 32(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/08934215.2018.1514641>

Attar-Schwartz, S. et al (2011). The Geography of Children's Welfare in Israel: The Role of Nationality, Religion, Socio-Economic Factors and Social Worker Availability. *British Journal of Social Work*; 41, 1122-1139. London, UK.

Baker, A. J. L, (2005). The long-term effects of parental alienation on adult children: A qualitative research study. *The American Journal of Family Therapy*. 33. 289-302.

Baker, A. J. L, (2008). Parental alienation syndrome – the parent/child disconnect. *Social Work Today*, 8(6), p. 26.

Baker, A. J. L, (2020). Reliability and validity of the four-factor model of parental alienation. *Journal of Family Therapy*, 42(1), 100–118.
<https://doi.org/10.1111/1467-6427.12253>

Baker, A. J. L, Murray, C., & Adkins, K. (2020). Parameters of reunification therapy and predictors of treatment success in high conflict divorce cases: A survey of mental health professionals. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(8), 593–614.
<https://doi.org/10.1080/10502556.2020.1824206>

Bentley, C., & Matthewson, M. (2020). The not-forgotten child: Alienated adult children's experience of parental alienation. *American Journal of Family Therapy*, 48(5), 509–529. <https://doi.org/10.1080/01926187.2020.1775531>

Bernet, W. (2020). Response to "Ideology and rhetoric replace science and reason in some parental alienation literature and advocacy: A Critique," by Milchman,

- Geffner, and Meier. *Family Court Review*, 58(2), 362–367.
<https://doi.org/10.1111/fcre.12489>
- Berrick, J. D. (2021). Imagining a new future: elimination of child support obligations for child welfare-involved families, *Journal of Public Child Welfare*, <https://doi.org/10.1080/15548732.2021.1999362>
- Bone, J. M., & Walsh, M.R. (1999). *Parental Alienation Syndrome: How to Detect It and What to Do About It*: Florida B.J., 44.
Children & Family Services Act (1980). 20 ILCS 505
<https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=242&ChapterID=5>
- Finzi-Dottan, R., Goldblatt, H., & Cohen-Masica, O. (2012). The experience of motherhood for alienated mothers. *Child and Family Social Work*, 17, 316–325.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2011.00782.x>
- Garber, B. D. (2011). Parental alienation and the dynamics of the emeshed parent-child dyad: Adultification, parentification, and infatilization. *Family Courts Review* 322, 49 (2)
- Gardner, R. A. (1985). Recent trends in divorce and custody litigation. *Academy Forum*, 29(2), 3-7. <http://fact.on.ca/Info/pas/gardnr85.pdf>
- Gardner, R. A. (1998). *The Parental Alienation Syndrome*. Cresskill, 2nd ed.
- Goldin, D. S., & Salani, D. (2020). Parental alienation syndrome: What health care providers need to know. *The Journal for Nurse Practitioners*, 16(5), 344-348.
- Greenberg, L. R., Doi Fick, L., & Schnider, H. R. A. (2016). Catching them before too much damage is done: Early intervention with resistance-refusal dynamics. *Family Court Review*, 54(4), 548–563.
<https://doi.org/10.1111/fcre.12242>
- Harman, J. J., & Lorandos, D. (2021). Allegations of family violence in court: How parental alienation c judicial outcomes. *Psychology, Public Policy, and Law*, 27(2), 184-208. <https://doi.org/10.1037/law0000301>
- Johns, M. Z. (2006). A Black Robe Is Not a Big Tent: The Improper Expansion of Absolute Judicial Immunity to Non-Judges in Civil-Rights Cases. *SMUL Rev.*, 59, 265.

- Keidar, G. G. (2021). Practical Judicial-Therapeutic Model (JTM) For Resolving Disputes in Divorce Proceedings Long Abstract (Doctoral dissertation, Alexandru Ioan Cuza University of Iasi).
- Kulik, Liat; Kasa, Yael-Avero (2014). Journal of Community Psychology. Mar2014, Vol. 42 Issue 2, p191-208. 18p. DOI: 10.1002/jcop.21604.
- Lavee, E. (2017). Low-income women's encounters with social services: Negotiation over power, knowledge and respectability. British Journal of Social Work, 47(5): 554-571.
- Lee-Maturana, S., Matthewson, M. L., & Dwan, C. (2020). Targeted parents surviving parental alienation: Consequences of the alienation and coping strategies. Journal of Child & Family Studies, 29(8), 2268–2280.
<https://doi.org/10.1007/s10826-020-01725-1>
- Lee-Maturana, S., Matthewson, M., & Dwan, C. (2021). Understanding Targeted Parents' Experience of Parental Alienation: A Qualitative Description from Their Own Perspective. American Journal of Family Therapy, 49(5), 499–516.
<https://doi.org/10.1080/01926187.2020.1837035>
- Lorandos, D. (2020a). Parental alienation in U.S. courts, 1985 to 2018. Family Court Review, 58(2), 322–339. <https://doi.org/10.1111/fcre.12475>
- Lorandos, D. (2020b). Response to Milchman, Geffner, and Meier ideology and rhetoric replace science and reason in some parental alienation literature and advocacy: A Critique. Family Court Review, 58(2), 371–372.
<https://doi.org/10.1111/fcre.12493>
- Lorandos, D. (2020c). Parental alienation, traditional therapy, and Family Bridges: What works, what doesn't, and why: Part II of II. American Journal of Family Law, 34(1), 9–17.
- Lubit, R. (2019). Valid and invalid ways to assess the reason a child rejects a parent: The continued malignant role of “parental alienation syndrome.” Journal of Child Custody, 16(1), 42–66. <https://doi.org/10.1080/15379418.2019.1590284>

- Mackenzie, D., Herbert, R., & Robertson, N. (2020). 'It's Not OK', but "It" never happened: Parental alienation accusations undermine children's safety in the New Zealand Family Court. *Journal of Social Welfare & Family Law*, 42(1), 106–117. <https://doi.org/10.1080/09649069.2020.1701942>
- Marcus P. (2017). Parental Responsibilities: Reformulating the Paradigm for Parent–Child Relationships *Journal of Child Custody*, October 2017
- Marcus, P. (2019a). The Israel Family Court – Therapeutic jurisprudence and jurisprudential therapy from the start. *International Journal of Law and Psychiatry*.
- Marcus, P. (2020). Innovative programs in Israel for prevention & responding to parental alienation: Education, early identification and timely, effective intervention. *Family Court Review*, 58(2), 544–559. <https://doi.org/10.1111/fcre.12486>
- Meier, J. S. (2020). U.S. child custody outcomes in cases involving parental alienation and abuse allegations: What do the data show? *Journal of Social Welfare & Family Law*, 42(1), 92–105. <https://doi.org/10.1080/09649069.2020.1701941>
- Mercer, J. (2019). Are intensive parental alienation treatments effective and safe for children and adolescents? *Journal of Child Custody*, 16(4), 408. <https://doi.org/10.1080/15379418.2019.1662224>
- Milchman, M. S., Geffner, R., & Meier, J. S. (2020a). Ideology and rhetoric replace science and reason in some parental alienation literature and advocacy: A Critique. *Family Court Review*, 58(2), 340–361. <https://doi.org/10.1111/fcre.12476>
- Milchman, M. S., Geffner, R., & Meier, J. S. (2020b). Putting science and reasoning back into the “parental alienation” discussion: Reply to Bernet, Robb, Lorandos, and Garber. *Family Court Review*, 58(2), 375–385. <https://doi.org/10.1111/fcre.12477>
- Miralles, P., Godoy, C., & Hidalgo, M. D. (2021). Long-term emotional consequences of parental alienation exposure in children of divorced parents: A systematic

- review. *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02537-2>
- Morag, T. (2019). Children's rights and interests: International Society of Family Law Regional Conference. Haruv Institute. Hod HaSharon, Israel.
https://youtu.be/P1Uq_c691SA
- Neilson, L., et al (2019). Collective memo of concern to: World Health Organization.
<http://www.learningtoendabuse.ca/docs/WHO-September-24-2019.pdf>
- Rand, D. C. (1997). The spectrum of parental alienation syndrome. *American Journal of Forensic Psychology* 15(3), 23-39.
- Rao, A. G. (2021). Rejecting “Unjustified” Rejection: Why Family Courts Should Exclude Parental Alienation Experts. *Boston College Law Review*, 62(5), 1759–1796.
- Rowlands, G. A. (2019). Parental alienation: A measurement tool. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60(4), 316–331.
<https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1546031>
- Rowlands, G. A. (2020). Parental Alienation: A measurement tool confirmatory factor analysis validation study. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(2), 127–147. <https://doi.org/10.1080/10502556.2019.1627162>
- Scharp, K. M., Kubler, K. F., & Wang, T. R. (2020). Individual and community practices for constructing communicative resilience: Exploring the communicative processes of coping with parental alienation. *Journal of Applied Communication Research*, 48(2), 207–226.
<https://doi.org/10.1080/00909882.2020.1734225>
- Shaw, M. (2019). Misperceptions and misapplications of research in family law cases: Myths of “parental alienation syndrome” and implanted false memories. *Journal of Child Custody*, 16(1), 1–6. <https://doi.org/10.1080/15379418.2019.1609384>

- Templer, K., Matthewson, M., Haines, J. and Cox, G. (2017), Recommendations for best practice in response to parental alienation: findings from a systematic review. *Journal of Family Therapy*, 39: 103-122. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12137>
- Toren, P., Bregman, B. L., Zohar-Reich, E., Ben-Amitay, G., Wolmer, L., & Laor, N. (2013). Sixteen-session group treatment for children and adolescents with parental alienation and their parents. *American Journal of Family Therapy*, 41(3), 187–197. <https://doi.org/10.1080/01926187.2012.677651>
- Verrocchio, M. C., Marchetti, D., Carrozzino, D., Compare, A., & Fulcheri, M. (2019). Depression and quality of life in adults perceiving exposure to parental alienation behaviors. *Health and Quality of Life Outcomes*, 17(1), 14. <https://doi.org/10.1186/s12955-019-1080-6>
- von Boch-Galhau, W. (2018). (Syndrome) d'Aliénation Parentale Forme sous-estimée de maltraitance psychologique des enfants lors de séparations conflictuelles des parents = The Parental Alienation (Syndrome) — An underestimated kind of psychological abuse of children in the context of conflictual separation or divorce of parents. *Cahiers Critiques de Thérapie Familiale et de Pratiques de Réseaux*, 61(2), 109–125. <https://doi.org/10.3917/ctf.061.0109>
- Warshak, R. A. (2019). Reclaiming parent–child relationships: Outcomes of Family Bridges with alienated children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60(8), 645–667. <https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1529505>
- Warshak, R. A. (2020). Risks and realities of working with alienated children. *Family Court Review*, 58(2), 432–455. <https://doi.org/10.1111/fcre.12481>
- Weisberg, D. Kelly; Appleton, Susan Frelich (2003). *Modern Family Law: Cases & Materials* (9780735524002). p727-845.
- World Health Organization. (2019). International statistical classification of diseases and related health problems (11th ed.). <https://icd.who.int>
- World Health Organization. (2020). International statistical classification of diseases and related health problems (11th ed.). <https://icd.who.int/>

נספח א:

מכתב אישור של ועדת הביקורת המוסדית

מכתב אישור

אוניברסיטת טורו העולמית

ועדת הביקורת המוסדית
מכתב אישור

להגנה על נחקרים אנושיים

תאריך המכתב: ה-25 ביולי, 2021

מכתב אישור

עורך המחקר הראשי: ריצ'רד דוד ויסקופף

כותרת הדיסרטציה/עבודת מחקר:

ניתוח כמותי של ניכור הורי בתיקי בית המשפט הישראלי

מספר מזהה סטודנט: T00406951

תאריך: 25 ביולי, 2021

פנייתך לוועדת הביקורת המוסדית לאיסוף נתונים עבור המחקר שלך נסקרה ונראה שהיא עומדת בדרישות ההגנה על נחקרים אנושיים. על בסיס זה, ועדת הביקורת המוסדית של אוניברסיטת טורו העולמית החליטה לאשר את בקשתך.

אישור זה תקף למשך שנה אחת מתאריך מכתב זה. במקרה שנדרש שינוי כלשהו, השלם את טופס השינוי והגש אותו לוועדת הביקורת המוסדית לסקירה.

בכבוד רב,

דר' אלדווין דומינגו, יו"ר, ועדת הביקורת המוסדית באוניברסיטת טורו העולמית

Aldwin Domingo
Digitally signed by Aldwin Domingo
Date: 2021.07.25 12:08:12 -07'00'

חתימה דיגיטלית

נספח ב:

גיליון נתונים מרובה משתנים

ממוצע	חציון	גבה	נמוך	חומרה	ממוצע	חציון	גבה	נמוך	מספר שנים	סה"כ	החלטות	החלטות	מגדר	שם	ישוב
											יעד	ביקורת			(1) תל אביב
1	1	1	1		1	1	1	1		1	1	0	אישה	ארבל אסל, איריס	תל אביב
2.5	2.5	3	2		1	1	1	1		2	1	1	גבר	בא יוסף, שמואל	תל אביב
3	3	3	3		1	1	1	1		1	0	1	אישה	גיל, קרן	תל אביב
1.6	1	3	1		1.8	2	4	0		5	3	2	אישה	גליק, שפרה	תל אביב
2	2	2	2		3	3	3	3		1	1	0	גבר	גרניט יהודה	תל אביב
1	1	1	1		1.333	1	3	0		3	0	3	אישה	אילטוביץ' סגל, איריס	תל אביב
1	1	1	1		1	1	1	1		1	0	1	גבר	לוי, מרדכי	תל אביב
2.6	3	3	1		4.8	4	11	1		5	1	4	אישה	מילר, אליסה	תל אביב
3	3	3	3		4	4	4	4		1	0	1	אישה	פלאוט, ורדה	תל אביב
2.5	2.5	3	2		4	4	4	4		2	1	1	אישה	ריש רוטשילד, חנה	תל אביב
1	1	1	1		0	0	0	0		1	0	1	גבר	סמרה, נאסר	תל אביב
3.2	4	4	1		1.2	1	2	0		5	0	5	אישה	סנונית פורד, תמר	תל אביב
1.5	1.5	3	1		1.5	1.5	3	1		2	0	2	אישה	שביט פינקלשטיין, ורד	תל אביב
1.66	2	3	1		0.4	0	1	0		18	18	0	גבר	שני, ארז	תל אביב
2.66	3	3	2		1.75	2	2	1		3	2	1	גבר	שילה, נפתלי	תל אביב
3	3	3	3		4	4	4	4		1	0	1	גבר	שוחט, שאל	תל אביב
3	3	3	3		4	4	4	4		1	0	1	איה	סיון, טובה	תל אביב
3.5	3.5	4	3		3.5	3.5	4	3		2	0	2	אישה	ז'יטניצקי רקובר, אסתר	תל אביב
2	2	2	2		1	1	1	1		1	1	0	אישה	ללא שם	תל אביב
1.5	1.5	2	1		0.5	0.5	1	0		2	2	0	גבר	רבי	תל אביב
															(2) ירושלים
2.5	2.5	3	2		2	2	2	2		2	2	0	אישה	ב-דוד לייבל, אורית	ירושלים
1.25	1	2	1		3.5	3	5	3		4	2	2	גבר	אלבז, שלמה	ירושלים
2.33	2	3	2		3	2	6	1		3	3	0	גבר	פלקס, נמרוד	ירושלים
2.5	2.5	3	2		3	3	4	2		2	0	2	גבר	גורודיצקי, פליקס	ירושלים
2	2	2	2		0	0	0	0		1	1	0	גבר	גריןברגר, בן ציון	ירושלים
3	3	3	3		1	1	1	1		1	0	1	גבר	כץ, איתי	ירושלים
3.4	3	5	3		6.025	7	10	1		7	1	4	גבר	מרסס, פיליפ	ירושלים
3	3	3	3		4.666	2	11	1		3	0	2	אישה	מימון, נילי	ירושלים
2	2	3	1		1.5	1.5	2	1		2	5	2	גבר	טפרברג, דניאל	ירושלים
1.83	2	3	1		3.833	0	17	0		6	1	1	גבר	רבי	ירושלים
															(3) נצרת
2	2	3	1		4	5	5	2		3	0	2	אישה	גורביץ, רונית	נצרת
3	3	3	3		4	4	8	0		2	8	2	גבר	ג'וסי, סרי	נצרת
2.9	2	3	1		1.46	1	5	0		13		5	גבר	זגורי, אסף	נצרת
											1	1			(4) חיפה
2.5	2.5	3	2		1	1	1	1		2	0	1	אישה	אלון, אספרנצה	חיפה
2	2	2	2		1	1	1	1		1	1	2	גבר	ברגר, בן ציון	חיפה
2	2	3	1		4.666	5	8	1		3			אישה	ברגר, שושנה	חיפה

ניתוח כמותי של ניכור הורי

3	3	3	3		3	3	3	3		1	0	1	אישה	אייזנברג שלי	חיפה
2	2	2	2		4	4	4	4		1	1	0	אישה	קצבקרן, ענבל	חיפה
1.666	2	2	1		4.333	5	7	1		3	2	1	אישה	מירז, אלה	חיפה
2.666	3	3	2		2	2	2	2		3	2	1	גבר	רבני	חיפה
															(5) באר שבע
2	2	3	1		1	1	1	1		2	1	1	גבר	אסולין, פנחס	באר שבע
3	3	3	3		2	2	2	2		1	0	1	אישה	בן שחר, ורדה	באר שבע
2.75	3	3	2		2.5	2	5	1		4	0	4	אישה	אטגי-פריאנטה, רות	באר שבע
4	4	5	3		1.5	1.5	2	1		2	0	2	גבר	עביון, אלון	באר שבע
3	3	3	3		1	1	1	1		2	0	2	אישה	קודלר אייש, רותם	באר שבע
1	1	1	1		4	4	4	4		1	0	1	גבר	שלו, בן	באר שבע
2	2	2	2		2	2	2	2		1	1	0	גבר	רבני	באר שבע
															(6) ראשון לציון
1	1	1	1		2	2	3	1		3	3	0	אישה	בן שחר, ורדה	ראשון לציון
1	1	1	1		0	0	0	0		1	1	0	גבר	פישר, נחשון	ראשון לציון
3	3	3	3		2	2	2	2		1	1	0	אישה	פולוס, מירית	ראשון לציון
3	3	3	3		3	3	3	3		1	0	1	אישה	רום פלאי	ראשון לציון
2	2	2	2		4	4	4	4		1	1	0	אישה	שטיין, אסתר	ראשון לציון
															(7) קריות
1	1	1	1		2	2	2	2		1	0	1	אישה	אלון, אספרנצה	קריות
3	3	3	3		3	3	3	3		1	0	1	אישה	היימן, שירי	קריות
2.66	3	3	2		1.333	2	2	0		3	1	2	גבר	סילמן, ניצן	קריות
															(8) קריית שמונה
1.8	2	3	1		3.2	1	7	0		5	2	3	גבר	כהן, יעקב	קריית שמונה
															(9) פתחתקווה
2	2	2	2		2	2	2	2		1	1	0	אישה	גולן-תבורי, איילת	פתחתקווה
1	1	1	1		1	1	1	1		1	1	0	אישה	ומקרט, עפרת	פתחתקווה
1	1	1	1		0	0	0	0		2	2	0	גבר	ידעאלי, בנימין	פתחתקווה
															(10) טבריה
3	3	3	3		4	4	4	4		1	0	1	גבר	שדפנה, מחמוד	טבריה
3	3	3	3		1	1	1	1		1	0	1	גבר	זגורי, אסף	טבריה
1	1	1	1		1	1	1	1		1	0	1	אישה	ללא שם	טבריה
															(11) קריית גת
2	2	3	1		3	3	4	2		2	1	1	אישה	גילת כהן, פאני	קריית גת
2	2	2	2		0	0	0	0		1	0	1	אישה	שהםדליות, אפרת	קריית גת
															(12) אשדוד
3	3	3	3		13	13	13	13		1	0	1	אישה	אלפסי, ענת	אשדוד
3	3	3	3		6	6	6	6		1	0	1	אישה	גיא, עפרה	אשדוד
1	1	1	1		4	4	4	4		1	1	0	גבר	רבני	אשדוד
															(13) צפת
2	2	2	2		0	0	0	0		1	1	0	אישה	נחמיאס, אביבית	צפת

ניתוח כמותי של ניכור הורי

צפת	רבני	גבר	0	1	1	1	1	1	1	3	3	3	3
נתניה (14)	נתניה	גבר	1	1	2	5	5.5	5.5	5.5	2	2	2	2
נתניה (15)	חדרה												
חדרה	פפרני, טל	גבר	0	2	2	3	3	3	3	1.5	1.5	2	1
אילת (16)	אילת												
אילת	אשקלוני, אבירה	אישה	1	0	1	8	8	8	8	3	3	3	3
כפר סבא (17)	כפר סבא												
כפר סבא	וייצמן, צבי	גבר	1	0	1	4	4	4	4	3	3	3	3
ארצי			86	86	172	0	17	2	2.6	1	5	2	2.2393
תל אביב			27	31	58	0	11	1.25	2.0392	1	4	2.25	2.161
ירושלים			14	17	31	0	17	2	2.8524	1	5	2.25	2.381
נצרת			9	9	18	0	8	4	3.1533	1	3	2	2.6333
חיפה			7	7	14	1	8	3	2.857	1	3	2	2.2617
באר שבע			11	2	13	1	5	2	2	1	5	3	2.5357
ראשון לציון			1	6	7	0	4	2	2.2	1	3	2	2
קרית			4	1	5	0	3	2	2.111	1	3	3	2.22
קרית שמונה			3	2	5	0	7	1	3.2	1	3	2	1.8
פתח תקווה			0	4	4	0	2	1	1	1	2	1	1.3333
טבריה			3	0	3	1	4	1	2	1	3	3	2.3333
קרית גת			2	1	3	0	4	1.5	1.5	1	3	2	2
אשדוד			2	1	3	4	13	6	7.6667	1	3	3	2.3333
צפת			0	2	2	0	1	0.5	0.5	2	3	2.5	2.5
נתניה			1	1	2	5	5.5	5.5	5.5	2	2	2	2
חדרה			0	2	2	3	3	3	3	1.5	1.5	2	1
אילת			1	0	1	8	8	8	8	3	3	3	3
כפר סבא			1	0	1	4	4	4	4	3	3	3	3

דף 3

נספח ג:

תוצאות ארציות בהשוואה לתל אביב וארז שני

יישוב	שם	מגדר	החלטות	החלטות	סה"כ	מספר שנים	נמוך	גבוה	חציון	ממוצע	חומרה	נמוך	גבוה	חציון	ממוצע
(1) תל אביב			ביקורת	יעד											
תל אביב	ארבל אסל, איריס	אישה	0	1	1		1	1	1	1		1	1	1	1
תל אביב	בא יוסף, שמואל	גבר	1	1	2		1	1	1	1		1	1	1	2.5
תל אביב	גיל, קרן	אישה	1	0	1		1	1	1	1		1	1	1	3
תל אביב	גליק, שפרה	אישה	2	3	5		0	4	2	1.8		1	3	1	1.6
תל אביב	גרניט יהודה	גבר	0	1	1		3	3	3	3		2	2	2	2
תל אביב	אלטוביץ' סגל, איריס	אישה	3	0	3		0	3	1	1.333		1	1	1	1
תל אביב	לוי, מרדכי	גבר	1	0	1		1	1	1	1		1	1	1	1
תל אביב	מילר, אליסה	אישה	4	1	5		1	11	4	4.8		4	3	3	2.6
תל אביב	פלאוט, ורדה	אישה	1	0	1		4	4	4	4		4	3	3	3
תל אביב	ריש רוטשילד, חנה	אישה	1	1	2		4	4	4	4		4	2.5	3	2.5
תל אביב	סמרה, נאסר	גבר	1	0	1		0	0	0	0		0	1	1	1
תל אביב	סנונית פורד, תמר	אישה	5	0	5		0	2	1	1.2		1	4	4	1
תל אביב	שביט פינקלשטיין, ורד	אישה	2	0	2		1	3	1.5	1.5		3	1.5	3	1.5
תל אביב	שילה, נפתלי	גבר	1	2	3		1	2	2	1.75		2	3	3	2.66
תל אביב	שוחט, שאול	גבר	1	0	1		4	4	4	4		4	3	3	3
תל אביב	סיון, טובה	איה	1	0	1		4	4	4	4		4	3	3	3
תל אביב	ז'טניצקי רקובר, אסתר	אישה	2	0	2		3	4	3.5	3.5		4	3.5	4	3
תל אביב	ללא שם	אישה	0	1	1		1	1	1	1		1	2	2	2
תל אביב	רבני	גבר	0	2	2		0	1	0.5	0.5		1	1.5	2	1
ארצי			86	86	172		0	17	2	2.5999		0	5	2	2.23934
תל אביב			27	13	40		0	11	1.5	2.1254		0	4	2.5	2.18737
ארזשני			0	18	18		0	1	0	0.4		0	3	2	1.66